

Lagrådsremiss

Skärpt syn på sexuella kränkningar, bedrägerier mot äldre och brott med kön som hatbrottsmotiv

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 6 februari 2025

Gunnar Strömmer

Johanna Gustafsson
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

I lagrådsremissen föreslår regeringen flera lagändringar som syftar till att stärka det straffrättsliga skyddet mot sexuella kränkningar, bedrägerier mot äldre och brott med kön som hatbrottsmotiv. Förslagen innebär bl.a. följande.

- Den som genomför ett samlag eller en annan sexuell handling med ett barn under 18 år och otillbörligt utnyttjar att barnet på grund av t.ex. psykisk ohälsa, funktionsnedsättning eller gärningsmannens auktoritet har en nedsatt förmåga att värna sin sexuella integritet ska kunna dömas för våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn.
- Brottsbeteckningen köp av sexuell tjänst ändras till köp av sexuell handling och det straffbara området för det brottet och för koppleri utvidgas till att även omfatta handlingar som utförs på distans, dvs. utan fysisk kontakt.
- Kön läggs till i den bestämmelse som gäller straffskärpning vid brott som begås med hatbrottsmotiv.
- Fler fall av bedrägeri ska bedömas som grova brott och ge ett hårdare straff, genom att det särskilt ska beaktas om gärningsmannen på ett hänsynslöst sätt har utnyttjat offrets skyddslösa eller utsatta ställning eller om gärningen har ingått i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2025.

Innehållsförteckning

1	Beslut	3
2	Förslag till lag om ändring i brottsbalken	4
3	Ärendet och dess beredning	10
4	Det straffbara området för våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn utvidgas.....	10
5	Det ska vara möjligt att döma för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling i fler fall än i dag	24
6	Brottsbeteckningen köp av sexuell tjänst ändras och det straffbara området för det och för koppleri utvidgas.....	27
7	Brottsbeteckningen barnpornografibrott ändras inte.....	38
8	Kön ska ingå i brottsbalkens straffskärpningsregel för brott med hatbrottsmotiv	40
9	Nya kvalifikationsgrunder införs för grovt bedrägeri och grov olovlig befattning med betalningsverktyg.....	46
10	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser.....	50
11	Förslagets konsekvenser	50
12	Författningskommentar.....	54
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Ett starkare straffrättsligt skydd – mot sexuella kränkningar, bedrägerier i vissa fall och brott med hatmotiv avseende kön (SOU 2023:80).....	65
Bilaga 2	Betänkandets lagförslag	77
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna	82

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i brottsbalken.

2 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 6 kap. 4, 6, 9, 11, 12 och 15 §§, 9 kap. 3 och 3 c §§ samt 29 kap. 2 § brottsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

4 §¹

Den som, med ett barn under femton år, genomför ett vaginalt, analt eller oralt samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, döms för *våldtäkt mot barn* till fängelse i lägst tre och högst sex år. Detsamma gäller den som på ett otillbörligt sätt förmår barnet att företa eller tåla en sådan handling.

Första stycket gäller även den som begår en gärning som avses där mot ett barn som fyllt femton men inte arton år *och* som är avkomling till gärningsmannen *eller* står under fostran av eller har ett liknande förhållande till gärningsmannen, eller för vars vård eller tillsyn gärningsmannen ska svara på grund av en myndighets beslut.

Första stycket gäller även den som begår en gärning som avses där

1. mot ett barn som fyllt femton men inte arton år

a) som är avkomling till gärningsmannen,

b) som står under fostran av eller har ett liknande förhållande till gärningsmannen, eller

c) för vars vård eller tillsyn gärningsmannen ska svara på grund av en myndighets beslut, *eller*

2. om *gärningsmannen, i annat fall än som avses i 1, otillbörligt utnyttjar att ett barn under arton år på grund av psykisk ohälsa, funktionsnedsättning, missbruk, gärningsmannens auktoritet eller annars med hänsyn till omständigheterna har en nedsatt förmåga att värna sin sexuella integritet.*

Om ett brott som avses i första eller andra stycket är grovt, döms för *grov våldtäkt mot barn* till fängelse i lägst fem och högst tio år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen har använt våld eller hot om brottslig gärning eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

6 §²

Den som, med ett barn under femton år eller med ett barn *som fyllt femton men inte arton år och som gärningsmannen står i ett sådant förhållande till* som avses i 4 § andra stycket, genomför en annan sexuell handling än som avses i 4 och 5 §§, döms för sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i lägst sex månader och högst två år. Detsamma gäller den som på ett otillbörligt sätt förmår barnet att företa eller tåla en sådan handling.

Om brottet är mindre grovt, döms till fängelse i högst ett år.

Om brottet är grovt, döms för *grovt sexuellt övergrepp mot barn* till fängelse i lägst ett år och sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen är närstående till barnet eller i övrigt utnyttjat sin ställning eller missbrukat ett särskilt förtroende eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om brottet med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av barnet.

Den som, med ett barn under arton år, eller med ett barn *under arton år och där omständigheterna är sådana* som avses i 4 § andra stycket, genomför en annan sexuell handling än som avses i 4 och 5 §§, döms för sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i lägst sex månader och högst två år. Detsamma gäller den som på ett otillbörligt sätt förmår barnet att företa eller tåla en sådan handling.

9 §³

Den som, *i annat fall än som avses förut i detta kapitel*, förmår ett barn som inte fyllt arton år att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling, döms för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år.

Om brottet är mindre grovt, döms till fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i första och andra styckena gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan.

Den som förmår ett barn som inte fyllt arton år att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling, döms för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år.

11 §⁴

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, *skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse* mot ersättning, döms för köp av sexuell tjänst till fängelse i högst ett år.

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, *förmår en person att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling i huvudsakligt syfte att delta i eller förevisas handlingen*, döms för köp av sexuell handling till fängelse i högst ett år.

² Senaste lydelse 2022:1043.

³ Senaste lydelse 2022:1043.

⁴ Senaste lydelse 2022:1043.

Vad som sägs i första stycket gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan.

12 §⁵

Den som främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att en person *har tillfälliga sexuella förbindelser* mot ersättning, döms för *koppleri* till fängelse i högst fyra år.

Om en person som med nyttjanderätt har upplåtit en lägenhet får veta att lägenheten helt eller till väsentlig del används för *tillfälliga sexuella förbindelser* mot ersättning och inte gör vad som skäligen kan begäras för att få upplåtelsen att upphöra, ska han eller hon, om verksamheten fortsätter eller återupptas i lägenheten, anses ha främjat verksamheten och dömas till ansvar enligt första stycket.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för *grovt koppleri* till fängelse i lägst två och högst tio år. Vid bedömning av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om brottet avsett en verksamhet som bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av annan.

15 §⁶

För försök till våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt övergrepp, grovt sexuellt övergrepp, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, utnyttjande av barn för sexuell posering, grovt utnyttjande av barn för sexuell posering, utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling, köp av sexuell tjänst, koppleri och grovt koppleri döms det till ansvar enligt 23 kap.

Detsamma gäller för förberedelse till koppleri samt för förberedelse och stämpling till och underlåtenhet att avslöja eller förhindra våldtäkt, grov våldtäkt, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, grovt utnyttjande av barn för sexuell posering och grovt koppleri.

För försök till våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt övergrepp, grovt sexuellt övergrepp, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, utnyttjande av barn för sexuell posering, grovt utnyttjande av barn för sexuell posering, utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling, köp av sexuell handling, koppleri och grovt koppleri döms det till ansvar enligt 23 kap.

⁵ Senaste lydelse 2018:601.

⁶ Senaste lydelse 2019:806.

9 kap.

3 §⁷

Är brott som avses i 1 § att anse som grovt, döms för *grovt bedrägeri* till fängelse i lägst sex månader och högst sex år.

Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen har missbrukat allmänt förtroende eller använt urkund eller annat vars brukande är straffbart enligt 14 eller 15 kap. eller vilseledande bokföring *eller om gärningen annars varit av särskilt farlig art*, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om

1. gärningsmannen har missbrukat allmänt förtroende eller använt urkund eller annat vars brukande är straffbart enligt 14 eller 15 kap. eller vilseledande bokföring,

2. gärningsmannen på ett hänsynslöst sätt har utnyttjat offrets skyddslösa eller utsatta ställning,

3. gärningen har avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada,

4. gärningen har ingått i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt, eller

5. gärningen annars har varit av särskilt farlig art.

3 c §⁸

Den som

1. olovligen införskaffar ett betalningsverktyg,

2. för bedräglig användning förvanskar ett betalningsverktyg eller framställer ett falskt betalningsverktyg, eller

3. använder ett olovligen införskaffat eller förvanskat eller falskt betalningsverktyg eller på annat sätt tar befattning med ett sådant betalningsverktyg

döms för *olovlig befattning med betalningsverktyg* till böter eller fängelse i högst två år.

Med betalningsverktyg avses skyddade verktyg, handlingar eller uppgifter som ger möjlighet att överföra pengar eller ett penningvärde.

Om ett brott som avses i första stycket är grovt, döms för *grovt olovlig befattning med betalningsverktyg* till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om *gärningen*

1. har avsett betydande värde eller kunnat medföra synnerligen kännbar skada,

Om ett brott som avses i första stycket är grovt, döms för *grovt olovlig befattning med betalningsverktyg* till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om

1. gärningsmannen på ett hänsynslöst sätt har utnyttjat offrets skyddslösa eller utsatta ställning,

⁷ Senaste lydelse 2017:442.

⁸ Senaste lydelse 2021:322.

2. har ingått i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt, eller

3. annars har varit av särskilt farlig art.

2. *gärningen* har avsett betydande värde eller kunnat medföra synnerligen kännbar skada,

3. *gärningen* har ingått i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt, eller

4. *gärningen* annars har varit av särskilt farlig art.

Det ska inte dömas till ansvar enligt denna paragraf om gärningen är belagd med samma eller strängare straff enligt någon annan bestämmelse i denna balk.

29 kap.

2 §⁹

Som försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet ska det, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas

1. om den tilltalade avsett att brottet skulle få allvarigare följder än det faktiskt fått,

2. om den tilltalade visat stor hänsynslöshet,

3. om den tilltalade utnyttjat ett numerärt överläge eller annars utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig,

4. om den tilltalade utnyttjat sin ställning eller i övrigt missbrukat ett särskilt förtroende,

5. om den tilltalade förmått någon annan att medverka till brottet genom tvång, svek eller missbruk av hans eller hennes ungdom, oförstånd eller beroende ställning,

6. om brottet utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt eller om brottet föregåtts av särskild planering,

7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, *könsöverskridande identitet* eller *uttryck* eller annan liknande omständighet,

7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, *kön*, *könsidentitet* eller *könsuttryck* eller annan liknande omständighet,

8. om brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person,

9. om brottet begåtts mot en person på grund av att han eller hon eller någon närstående innehaft ett uppdrag som förtroendevald i stat, kommun, region, Sametinget eller Europaparlamentet,

10. om ett motiv för brottet varit att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder, eller

11. om brottet begåtts mot en person på grund av att han eller hon eller någon närstående yrkesmässigt bedrivit nyhetsförmedling eller annan journalistik.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2025.

3 Ärendet och dess beredning

Den 24 februari 2022 fick en särskild utredare i uppdrag att bl.a. se över det straffrättsliga skyddet mot sexuella kränkningar av barn i åldern 15–17 år, ta ställning till om kön bör läggas till som ny grund i den bestämmelse som gäller straffskärpning vid hatbrottsmotiv och att ta ställning till om det straffrättsliga skyddet för äldre och andra särskilt utsatta behöver förstärkas (dir. 2022:7). Genom tilläggsdirektiv som beslutades den 2 februari 2023 förlängdes utredningstiden till den 24 november 2023 (dir. 2023:17).

Utredningen om barns skydd mot sexuella kränkningar samt vissa frågor om brott mot kvinnor och äldre överlämnade den 20 november 2023 betänkandet Ett starkare straffrättsligt skydd – mot sexuella kränkningar, bedrägerier i vissa fall och brott med hatmotiv avseende kön (SOU 2023:80).

En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1*. Betänkandets lagförslag finns i *bilaga 2*.

Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. Remissyttrandena finns tillgängliga på regeringens webbplats (www.regeringen.se) och i Justitiedepartementet (Ju2023/02590).

4 Det straffbara området för våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn utvidgas

Regeringens förslag: Straffansvaret för våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn utvidgas till att även omfatta gärningar där gärningsmannen otillbörligt utnyttjar att ett barn under 18 år p.g.a. psykisk ohälsa, funktionsnedsättning, missbruk, gärningsmannens auktoritet eller annars med hänsyn till omständigheterna har en nedsatt förmåga att värna sin sexuella integritet.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår inte att rekvisitet ”utnyttjar” ska förenas med ett otillbörlighetskrav. Utredningen föreslår att bestämmelsen om våldtäkt i 1 § ska ha företräde framför den nya andra punkten. Utredningen föreslår också en annan redaktionell utformning av 6 kap. 4 § andra stycket 1 brottsbalken.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser, däribland *Blekinge tingsrätt*, *Brottsofferjouren*, *Diskrimineringsombudsmannen (DO)*, *Ekobrottsmyndigheten*, *Folkhälsomyndigheten*, *Funktionsrätt Sverige*, *Institutet för mänskliga rättigheter*, *Myndigheten för delaktighet*, *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor*, *RFSL Ungdom*, *RFSU*, *Sveriges advokatsamfund* och *Uppsala universitet (Nationellt Centrum för Kvinnofrid)*, tillstyrker eller har inga invändningar mot förslaget att utvidga straffansvaret för våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn. DO

framhåller att förslaget innebär att särskilt utsatta barn, såsom barn med funktionsnedsättning, får ett starkare straffrättsligt skydd.

Attunda tingsrätt instämmer i problembilden men avstyrker förslaget, bl.a. med hänsyn till att det skulle medföra alltför stora tillämpnings- och gränsdragningssvårigheter och vara problematiskt ur ett förutsägbarhetsperspektiv. Enligt tingsrätten skulle de exempel som utredningen ger på vad som kan innebära en nedsatt förmåga att värna sin sexualitet innebära en omfattande utvidgning av det straffbara området och en betydande inskränkning av den sexuella självbestämmanderätten. Det skulle också uppstå en mycket stor diskrepans i den straffrättsliga bedömningen där ett och samma handlande kan vara helt straffritt om den som utsätts är 18 år, men vara att bedöma som våldtäkt mot barn om denna i stället är 17 år.

I fråga om bestämmelsens utformning anser ett antal remissinstanser, däribland *Child X*, *Polismyndigheten*, *Stiftelsen 1000 möjligheter*, *Talita* och *Åklagarmyndigheten* att förslaget kan väntas medföra så svåra bevis- och tillämpningssvårigheter att regeringen bör överväga att införa ett oaktsamhetskrav i förhållande till omständigheterna om målsägandens nedsatta förmåga. Åklagarmyndigheten befarar att den föreslagna lagändringen annars får en begränsad betydelse i praktiken eftersom det är svårt att styrka uppsåt till de omständigheter som ligger till grund för bedömningen av den nedsatta förmågan. *Child X*, *Polismyndigheten*, *Sveriges kvinnoorganisationer* och *Stiftelsen 1000 möjligheter* anser att regeringen av liknande skäl även bör överväga utredningens alternativa förslag utan ett krav på orsakssamband. *Brottsförebyggande rådet (Brå)*, *Göteborgs universitet (Nationella sekretariatet för genusforskning)*, *Jönköpings tingsrätt*, *Linköpings universitet (Barnafrid – Nationellt kunskapscentrum)*, *Lunds universitet (Juridiska fakulteten)*, *Svea hovrätt* och *Åklagarmyndigheten* anser dock att förslaget med ett krav på orsakssamband är att föredra. Enligt *Jönköpings tingsrätt* och *Brå* skulle det alternativa förslaget innebära en alltför stor inskränkning av den sexuella självbestämmanderätten.

Ytterligare synpunkter av lagteknisk karaktär har framförts. *Svea hovrätt* anser, liksom *Åklagarmyndigheten*, att det bör övervägas att placera ändringarna i bestämmelserna om våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn i en ny paragraf. *Åklagarmyndigheten* framhåller att förslaget om prioritetsordning mellan de nya straffbestämmelserna i 4 och 6 §§ och andra straffbestämmelser i 6 kap. brottsbalken skulle medföra betydande tillämpningssvårigheter och bryta den struktur som byggts upp i och med sexualbrottsreformen 2018. *Jönköpings tingsrätt* anser att hela 6 kap. 4 § bör vara subsidiär till 6 kap. 1 §.

Attunda tingsrätt, *Lunds universitet* och *Svea hovrätt* väcker frågan om ett annat rekvisit än ”utnyttjar” bör användas i bestämmelsen, exempelvis ”otillbörligt utnyttjar” eller ett abstrakt farerekvisit som ”ägnat att skada den unges sexuella integritet/utveckling”. Universitetet pekar på att det ger en möjlighet att fokusera mer på gärningspersonens agerande i stället för brottsoffrets personliga egenskaper.

Lunds universitet anser vidare att det straffbara området bör begränsas exempelvis på så sätt att den nya bestämmelsen endast omfattar gärningspersoner som är över 18 år.

Barnombudsmannen, som hänvisar till *Lanzarotekonventionens* förklaranderapport, anser att det kan finnas skäl att ytterligare tydliggöra

att ekonomisk auktoritet och makt är sådant som kan påverka ett barns förmåga att värna sin sexuella integritet och att det inte behöver röra sig om stora summor eller att barnet befinner sig i en särskild ekonomisk utsatthet. Även ett antal andra remissinstanser, såsom Brottsoffermyndigheten och ECPAT Sverige, hänvisar till internationella åtaganden på området. Därtill anser *Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks)*, i likhet med Sveriges kvinnoorganisationer, Talita och *Unizon* att utredningens förslag även bör gälla för vuxna.

Skälen för regeringens förslag

Det är en prioriterad fråga för regeringen att stärka skyddet för barn som utsätts för sexuella kränkningar

Mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel ska bekämpas på bred front i alla delar av samhället. Sexuella kränkningar är ett extremt uttryck för bristande respekt för en annan människas rätt till sexuell integritet och sexuell självbestämmande. Det är därför viktigt att ha en ändamålsenlig och effektiv straffrättslig sexualbrottslagstiftning.

FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen), som är svensk lag, ställer också långtgående krav på att konventionsstaterna ska skydda barn mot alla former av våld, utnyttjande och sexuella övergrepp. Enligt artikel 19 i barnkonventionen ska konventionsstaterna bl.a. vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, innefattande sexuella övergrepp. I barnkonventionens artikel 34, samt tilläggsprotokollet om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi, betonas statens ansvar för att skydda barnet mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp.

I juli 2018 ändrades sexualbrottslagstiftningen så att gränsen för straffbar gärning går vid om deltagandet i en sexuell handling är frivilligt eller inte (prop. 2017/18:177). Det krävs alltså inte längre att gärningsmannen har använt sig av våld eller hot eller utnyttjat offrets särskilt utsatta situation, för att kunna dömas för t.ex. våldtäkt. Även tidigare reformer hade syftat till att förstärka och tydliggöra varje människas rätt till personlig och sexuell integritet och sexuellt självbestämmande, men det var först när samtycke infördes som frivillighet blev en del av lagstiftningen. Skärpta straffrättsliga åtgärder som särskilt gäller sexualbrott mot barn har vidtagits både inom ramen för 2018 års sexualbrottsreform och i andra sammanhang. Exempelvis har straffskalorna skärpts för bl.a. våldtäkt, grov våldtäkt, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, kontakt för att träffa ett barn i sexuellt syfte (s.k. grooming), köp av sexuell tjänst och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling (prop. 2016/17:214, prop. 2017/18:177, prop. 2018/19:157 och prop. 2021/22:231). Därutöver har straffansvaret för grooming utvidgats bl.a. så att det inträder på ett tidigare stadium (prop. 2016/17:214). Vidare har preskriptionen för bl.a. våldtäkt mot barn avskaffats i de fall brottet har begåtts av en gärningsperson som fyllt 18 år (prop. 2019/20:69). Från och med den 1 april 2025 förlängs också preskriptionstiden för flera allvarliga brott, däribland grovt sexuellt övergrepp mot barn (prop. 2024/25:59).

Därutöver har straffansvaret för sexualbrott som begås på distans, t.ex. över internet, utvidgats (prop. 2021/22:231).

Det straffrättsliga skyddet mot sexuella kränkningar är en del i ett större arbete mot våld mot barn och mot mäns våld mot kvinnor. Regeringen har tillsatt en utredning som ska bedöma om det bör införas ett särskilt jämställdhetspolitiskt delmål för att förebygga och bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck samt analysera och föreslå en ny lydelse av det jämställdhetspolitiska delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Utredaren ska också ta fram förslag till en eller två nya långsiktiga strategier på området (dir. 2023:117). Uppdraget delredovisades den 7 mars 2024 och ska slutredovisas senast den 28 februari 2025. Delbetänkandet med förslag på nytt delmål har remitterats (SOU 2024:21).

För att säkerställa ett samordnat, långsiktigt och effektivt arbete för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel har regeringen beslutat om ett åtgärdsprogram för 2024–2026. Åtgärdsprogrammet omfattar 132 åtgärder och innehåller en stor mängd satsningar och åtgärder som görs på bred front på nationell, regional och lokal nivå. En av åtgärderna är att stärka det straffrättsliga skyddet för barn som utsätts för sexuella kränkningar. Programmet finns tillgängligt på regeringens webbplats (www.regeringen.se) och i Arbetsmarknadsdepartementet (A2024/00869).

Det finns klart straffvärda fall som inte omfattas av dagens reglering av våldtäkt mot barn

Barn under 15 år har ett särskilt starkt skydd mot alla former av sexuella handlingar. För barn i åldern 15–17 år finns ett förstärkt straffrättsligt skydd i vissa fall.

För våldtäkt mot barn (6 kap. 4 § brottsbalken) eller sexuellt övergrepp mot barn (6 kap. 6 §) döms den som genomför ett samlag eller en annan sexuell handling med ett barn under 15 år. Detsamma gäller den som genomför ett samlag eller en annan sexuell handling med ett barn som fyllt 15 men inte 18 år och som är avkomling till gärningsmannen eller står under fostran av eller har ett liknande förhållande till gärningsmannen, eller för vars vård eller tillsyn gärningsmannen ska svara p.g.a. ett myndighetsbeslut. Den särskilda regleringen avseende barn som fyllt 15 men inte 18 år infördes för att skydda dessa barn från att utnyttjas av personer som har ett särskilt ansvar för dem. Bestämmelsen innebär ett absolut förbud för personer i den angivna personkretsen att genomföra vissa sexuella handlingar med barn som de har ett visst angivet förhållande till. För straffansvar spelar det inte någon roll vem som har tagit initiativ till den sexuella handlingen eller om barnet har deltagit frivilligt (prop. 2004/05:45 s. 72 och 143). Vidare omfattar straffansvaret den som på ett otillbörligt sätt förmår barnet att företa eller tåla en sådan sexuell handling. Av det följer att straffansvaret även gäller gärningar som äger rum över internet (prop. 2021/22:231 s. 24–31). Det som avgör om ett brott ska rubriceras som våldtäkt mot barn eller sexuellt övergrepp mot barn är vilken typ av sexuell handling det är fråga om. För ansvar för våldtäkt mot barn krävs att den sexuella handlingen är ett samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är

jämförlig med samlag, medan sexuellt övergrepp mot barn omfattar andra sexuella handlingar än de som avses i bestämmelsen om våldtäkt mot barn.

Den som förmår ett barn som inte fyllt arton att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling kan – om de ovan behandlade bestämmelserna inte är tillämpliga – dömas för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling (6 kap. 9 §). Straffansvaret gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan och även om handlingen inte inneburit någon fysisk kontakt, t.ex. för att handlingen utförts via internet.

När det gäller sexuella handlingar med barn i åldern 15–17 år där det förekommer inslag av utnyttjande av ett barn som exempelvis mår psykiskt eller fysiskt dåligt kan även bestämmelserna om våldtäkt eller sexuellt övergrepp samt motsvarande oaktsamma brott vara tillämpliga i vissa fall (6 kap. 1–3 §§). Det kan röra sig om att gärningsmannen otillbörligt utnyttjar att barnet befinner sig i en särskilt utsatt situation (1 § första stycket 2) eller att gärningsmannen förmår barnet att delta genom att allvarligt missbruka en beroendeställning (1 § första stycket 3). En beroendeställning kan t.ex. ha sin grund i ekonomiska mellanhavanden – som ett anställningsförhållande – men ett löfte om ekonomisk hjälp i ett ekonomiskt trångmål innebär inte att det är fråga om en beroendeställning. Vidare måste beroendet gälla just i förhållande till gärningspersonen och det räcker inte med att denne har en överordnad ställning. En förutsättning för ansvar är vidare att beroendeställningen allvarligt missbrukas. Om den nämnda våldtäktsregleringen inte är tillämplig kan personen under vissa förutsättningar i stället dömas för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling (6 kap. 9 §) eller utnyttjande av barn för sexuell posering (6 kap. 8 § andra stycket).

Även om många fall av sexuella kränkningar av barn i åldern 15–17 år omfattas av de nyss nämnda bestämmelserna så finns det straffvärda fall som – trots att de innebär ett tydligt inslag av utnyttjande av ett barn som exempelvis mår psykiskt eller fysiskt dåligt eller befinner sig i beroendeställning till gärningspersonen – faller utanför dagens våldtäktsreglering.

Som exempel pekar utredningen på ett fall där bestämmelsen om våldtäkt inte bedömdes vara tillämplig trots att målsäganden haft begränsade möjligheter att skydda sin sexualitet, men där omständigheterna inte varit sådana att målsäganden befunnit sig i en särskilt utsatt situation (Hovrätten för Västra Sverige, dom den 18 juni 2021, mål B 2622-21). Det fallet rörde en man som bl.a. hade åtalats för grov våldtäkt alternativt anstiftan eller medhjälp till grov våldtäkt. Enligt åtalet hade mannen via internet, genom råd och dåd, främjat att en okänd gärningsman genomfört ett oralt samlag med målsäganden. I gärningsbeskrivningen angavs att målsäganden inte kunde anses ha deltagit frivilligt då den tilltalade otillbörligt utnyttjat att hon med hänsyn till sin låga ålder, sin diagnos samt sitt psykiska mående befunnit sig i en särskilt utsatt situation och i beroendeställning till den tilltalade. Tingsrätten ogillade åtalet med hänvisning till att det inte var visat att den tilltalade vare sig initierat eller varit delaktig i målsägandens kontakt med den okända gärningsmannen på ett sådant sätt att den tilltalade medverkat till brott. Hovrätten konstaterade att det genom utredningen var klarlagt att målsäganden, som var 15 år, mådde psykiskt mycket dåligt, att den tilltalade hade god kännedom om hennes mående och att han i deras kontakter utnyttjade detta för sina syften. Samtidigt

hade det av målsägandens egna uppgifter framkommit att hon under sina kontakter med den tilltalade vägrade att genomföra vissa sexuella handlingar och efter ett tag helt sade nej till att skicka ytterligare sexuella bilder till honom och även förklarade att hon inte ville ta emot fler filmklipp där han onanerade. Dessa sistnämnda omständigheter medförde enligt hovrätten att målsäganden trots sin låga ålder, sina diagnoser och sitt psykiska mående inte kunde anses ha haft så klart begränsade möjligheter att skydda sin sexualitet att hon skulle bedömas ha befunnit sig i en särskilt utsatt situation. Inte heller kunde hon anses ha stått i någon beroendeställning till den tilltalade. Att målsäganden genom den tilltalades manipulativa beteende kom att få förtroende för honom och ansåg att han vid något tillfälle var den enda som kunde hjälpa henne vid panikångest-attacker, medförde inte att någon beroendeställning uppstått som kunde föranleda bedömningen att hennes deltagande i det orala samlaget med den okända gärningsmannen varit ofrivilligt. Eftersom de objektiva kriterierna för våldtäkt därmed inte ansågs uppfylla ogillades åtalet. Handlandet bedömdes i stället som grovt utnyttjande av barn för sexuell posering, i enlighet med ett alternativt yrkande som åklagaren hade framställt i hovrätten.

Ett annat exempel är ett fall där en målsägande med självskadebeteende mot ersättning deltagit i sexuella handlingar som innefattade våld och förnedring och där våldtäktsbestämmelsen inte ansetts tillämplig trots tydliga inslag av utnyttjande (Svea hovrätt, dom den 19 maj 2015, mål B 2517-15). Det fallet rörde en man som hade åtalats för bl.a. grov våldtäkt, alternativt köp av sexuell handling av barn, grov misshandel och sexuellt ofredande. I gärningspåståendet angavs bl.a. att mannen genom våld tvingat målsäganden, som var 16 år, till oralt, analt och vaginalt samlag samt att han otillbörligt utnyttjat att hon, med hänsyn till hennes psykiska mående, befann sig i en särskilt utsatt situation. Han hade även sett till att få målsäganden kraftigt berusad. Den tilltalade gjorde gällande att målsäganden hade samtyckt till hans agerande. Han hävdade också att han inte otillbörligt hade utnyttjat att hon befann sig i en särskilt utsatt situation. I vart fall hade han inte insett detta. Tingsrätten dömde den tilltalade för köp av sexuell handling av barn, men ogillade åtalet i övrigt. Hovrätten ändrade tingsrättens dom i skuldfrågan endast på så sätt att den tilltalade även dömdes för misshandel. Hovrätten konstaterade bl.a. att målsäganden hade samtyckt till att delta i de sexuella handlingarna och till att utsättas för våld. Enligt hovrättens bedömning hade målsäganden inte heller befunnit sig i en särskilt utsatt situation. Det var dock visat att målsäganden hade ett dåligt psykiskt mående som gav upphov till ett självskadebeteende. Det var samtidigt inte klarlagt att det hade förelegat ett entydigt och direkt orsakssamband mellan målsägandens psykiska mående och det förhållandet att hon hade haft samlag med den tilltalade. Dessutom var målsägandens självskadebeteende inriktat på att bereda henne själv smärta. Inte heller det förhållandet att målsägandens endast var 16 år gammal var något som sett för sig ansågs innebära att hon befunnit sig i en särskilt utsatt situation.

Ytterligare ett exempel är ett fall där en elevassistent hade en sexuell relation med en minderårig elev som han kände till mådde fysiskt och psykiskt dåligt och där det resonemang som hovrättens majoritet förde innebär att gärningen skulle ha varit straffri om barnet i stället hade varit

15–17 år (Svea hovrätt, dom den 27 september 2011, mål B 6759-11). I det målet hade en 27-årig man haft samlag, och vid några andra tillfällen genomfört sexuella handlingar jämförliga med samlag, med en 14-årig flicka som var elev på den skola där han arbetade som elevassistent. Han åtalades och dömdes i tingsrätten för bl.a. våldtäkt mot barn. Svea hovrätt ändrade tingsrättens dom och dömde i stället för sexuellt utnyttjande av barn. Hovrättens majoritet uttalade att de sexuella handlingarna präglades av frivillighet och att målsäganden ansågs ha en sådan mognad att det saknades anledning att bortse från frivilligheten. Den tilltalade var visserligen elevassistent på skolan där målsäganden gick och han kände till att hon mådde fysiskt och psykiskt dåligt, men hon tillhörde inte den grupp av elever som den tilltalade hade särskilt ansvar för. Vid en samlad bedömning av omständigheterna ansåg hovrättens majoritet att gärningen var att bedöma som sexuellt utnyttjande av barn. Om samma omständigheter hade förelegat men barnet i stället varit 15–17 år hade frågan om det förelåg en beroendeställning sannolikt varit avgörande för om elevassistentens agerande hade varit straffbart som våldtäkt (6 kap. 1 § första stycket 3 brottsbalken). Utifrån den bedömning som hovrättens majoritet gjorde skulle agerandet i ett sådant fall inte ha varit straffbart som våldtäkt.

Mot bakgrund av de nämnda rättsfallen konstaterar utredningen att ett barns förmåga att värna sin sexuella integritet kan vara begränsad när det finns en sårbarhet p.g.a. exempelvis psykisk ohälsa och att det finns klart straffvärda fall, med tydlig prägel av utnyttjande av målsäganden, som inte omfattas av dagens reglering av våldtäkt och våldtäkt mot barn. Regeringen delar den bedömningen.

Barn i åldern 15–17 år som lider av till exempel psykisk ohälsa är särskilt utsatta

Flera studier visar att barn som mår dåligt, har ett missbruk, har en funktionsnedsättning eller befinner sig i en situation där det råder obalans i maktförhållandet mellan barnet och en vuxen är särskilt utsatta och sårbara.

Stiftelsen Allmänna Barnhusets nationella studie Unga, sex och internet efter #metoo avseende ungdomars sexualitet och utsatthet för sexuella övergrepp och sexuell exploatering från 2021 visar att drygt 1 procent av de omkring 3 300 gymnasieelever i årskurs tre som deltog i undersökningen någon gång har tagit emot ersättning för sex. Den andelen har legat stabilt sedan den första undersökningen genomfördes 2004. I rapporten framhålls att det inte går att bedöma i vilken mån andelen gymnasieelever som uppger att de sålt sex speglar sexuell exploatering av barn i stort i Sverige. Den verkliga omfattningen av barn och unga som utnyttjats i sexuell exploatering kan därför vara betydligt större.

De handlingar som eleverna i studien hade fått ersättning för varierade. Att visa sitt könsorgan för någon, att onanera åt någon, att ha oralsex, vaginalt samlag eller att låta sig fotograferas eller filmas naken var alla vanliga former. Den vanligaste formen av ersättning för sex var pengar, följt av alkohol/cigarett och droger. Även aktiviteter, mat eller boende och gemenskap/tillhörighet erbjöds. Enligt ungdomarna varierar även skälen till att de säljer sex. Det vanligaste skälet var behov av pengar, men drygt hälften av eleverna som sålt sex uppgav behov av droger och att de

var drogade/berusade. Även dåligt psykiskt mående angavs ofta som skäl för att sälja sex. Andra skäl var att få uppskattning, att känna närhet och att dämpa ångest. Att bli övertalad av sexköparen angavs också som ett skäl.

Enligt studien hade elever som sålt sex en signifikant sämre hälsa än andra elever och dessutom större svårigheter att reglera känslor. En mycket stor andel av de elever som sålt sex hade även utsatts för sexuella övergrepp, något som ansågs ligga i linje med tidigare forskning. De elever som sålt sex var i högre grad diagnostiserade med någon funktionsnedsättning än andra elever.

Utöver frågan om sex mot ersättning behandlar studien också bl.a. frågan om olika självskadebeteenden hos unga. De deltagare som uppgav att de har skadat sig själva med sex skattade sin hälsa som signifikant sämre än de som inte hade skadat sig på det sättet. Det fanns också ett samband mellan att skada sig med sex och att ha sämre förmåga att reglera känslor.

De unga med sexuellt självskadebeteende hade dessutom oftare någon form av diagnostiserad funktionsnedsättning än de utan sexuellt självskadebeteende. Stiftelsen Allmänna Barnhuset konstaterar i rapporten att unga med sexuellt självskadebeteende ofta är drabbade av psykisk ohälsa samtidigt som de lever mycket riskfyllda liv och utsätter sig för situationer där de riskerar att bli utsatta för våld och sexuella övergrepp. Det är därför viktigt att myndigheter uppmärksammar den gruppen ungdomar. (Åsa Landberg m.fl., Unga, sex och internet efter #metoo: Om ungdomars sexualitet och utsatthet för sexuella övergrepp och sexuell exploatering i Sverige 2020/2021, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, september 2021, s. 50–59 och 72–78).

Att det hos barn med självskadebeteende ofta finns en bakomliggande funktionsnedsättning är något som också Funktionsrätt Sverige har framhållit i utredningens kontakter med den organisationen. Också i andra fall kan, enligt organisationen, barn som har en funktionsnedsättning vara särskilt utsatta när det gäller sexuella kränkningar. Det kan bero på att barnet har ett stödbehov och att övergrepp då begås av exempelvis färdtjänstpersonal eller personal på boenden. Därutöver finns det ofta en allmän utsatthet p.g.a. att barnet har en lägre mognadsnivå än jämnåriga. En neuropsykiatrisk funktionsnedsättning kan medföra att barnet är mognadsmässigt yngre än sin ålder, även om barnet inte har diagnosen intellektuell funktionsnedsättning. Barn med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning är också mer utsatta på internet än jämnåriga utan sådan funktionsnedsättning. Att barn med intellektuell funktionsnedsättning generellt sett har en ökad risk för att utsättas för sexuella övergrepp jämfört med andra barn är vidare något som *Riksförbundet FUB* pekar på i sitt remissvar.

Av en studie som Brå gjort framkommer att anmälda sexköpsbrott mot barn ofta ingår i komplexa utredningar. I regel handlar det om att en person misstänkts för upprepade brott mot en och samma målsägande. Brå konstaterar att det i många av dessa ärenden finns dokumentation som tyder på att målsäganden på olika sätt mått dåligt och befunnit sig i en mycket svår och påfrestande situation både i och med sin brottsutsatthet och i livet i övrigt. I flera fall har det funnits uppgifter om pågående

kontakter med barn- och ungdomspsykiatri. I andra ärenden har målsäganden haft ett missbruk av alkohol, narkotika eller tabletter.

En förskjutning av barnets gränser kan enligt Brå också ske genom att gärningspersonen utnyttjar det ojämlika maktförhållandet som råder mellan barn och vuxna. Med hänvisning till en kartläggning som Jämställdhetsmyndigheten låtit utföra konstaterar Brå i sin rapport att den beroendeställning i förhållande till vuxna som barn generellt befinner sig i gör barn särskilt utsatta och sårbara. Detta gör också att barn manipuleras till att tro att de själva är skyldiga till de övergrepp de utsätts för.

Att våldtäktslagstiftningen sällan tillämpas när barn fått ersättning för sexuella handlingar är en uppfattning som framkommer i intervju-materialet i nämnda studie. Åklagare beskriver hur förekomsten av ersättning till och med gör det svårare att betrakta ett utnyttjande som en våldtäkt (Brå 2022:4 s. 11–12, 77–78 och 88–90).

Sexuella handlingar mot ersättning utförs allt oftare via internet och polis vittnar om att plattformar som Onlyfans leder till att barn och unga stegvis dras in i prostitution (SVT Edit-dokumentär Pornfluencers, 2021). Till detta kommer att ungefär en tredjedel av ärendena i Brås rapport har någon form av koppling till s.k. sugardejting. Sugardejting avser ett arrangemang där en äldre person, vanligen en man, ger ekonomisk ersättning eller annan kompensation till en yngre person, vanligen en flicka eller en kvinna, för umgänge som ofta inkluderar sex.

Enligt regeringen visar dessa studier att barn i åldern 15–17 år som av olika anledningar, t.ex. psykisk ohälsa eller funktionsnedsättning, är särskilt utsatta också löper en större risk för att utnyttjas sexuellt. En risk som förstärks genom möjligheten till kontakter mellan vuxna och barn på sociala medier och s.k. sugardejtingsidor.

Lagstiftningen i övriga nordiska länder går längre än den svenska

Utredningen konstaterar att bl.a. dansk, finsk, isländsk och norsk sexualbrottslagstiftning som tar sikte på barn tycks omfatta något fler situationer än vad som är fallet enligt svensk rätt.

Enligt dansk rätt straffas den som med grovt missbruk av överlägsenhet baserat på ålder och erfarenhet förför en person under 18 år till sexuella handlingar med fängelse i upp till 4 år (223 § andra stycket straffeloven).

I finsk rätt döms den som genom att utnyttja sin ställning får någon, som inte fyllt 18 år och som p.g.a. bl.a. omognad samt ålderskillnaden mellan parterna har en väsentligt svagare förmåga att självständigt besluta om sitt sexuella beteende än gärningspersonen, att delta i samlag eller företa någon annan sexuell handling som väsentligt kränker personens sexuella självbestämmanderätt för sexuellt utnyttjande till fängelse i minst 4 månader och högst 4 år (20 kap. 5 § strafflagen).

Enligt isländsk lag straffas den som genom bedrägeri, gåvor eller på annat sätt förför ett barn under 18 år till samlag eller annat sexuellt umgänge med fängelse i högst 4 år (202 § tredje stycket strafflagen).

I norsk rätt finns en bestämmelse om missbruk av maktposition och liknande som bl.a. omfattar att förmå någon att utföra sexuella handlingar genom missbruk av tillitsförhållande, att utnyttja någons psykiska störning eller utvecklingsstörning eller att utnyttja att en person under 18 år är i en

särskilt sårbar livssituation. Straffskalan är fängelse i högst 6 år (295 § straffeloven).

Det straffbara området för våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn bör utvidgas

Regeringen genomför nu ett perspektivskifte i synen på straff – från fokus på gärningspersonen, till fokus på brottsoffret och hans eller hennes rätt till upprättelse. Den 20 juli 2023 gav regeringen en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av straffskalorna så att de bättre återspeglar brottns allvar och reformera påföljdssystemet. Av direktiven framgår att det finns anledning att se allvarigare på t.ex. sexualbrott, i förhållande till annan brottslighet, än vad som är fallet i dag. Behovet av en översyn gäller såväl uppsåtliga brott som brott som begås genom oaktsamhet (dir. 2023:115 och 2023:181).

Som framgår av redogörelsen ovan och som flera remissinstanser pekar på kan ett barns förmåga att värna sin sexuella integritet vara begränsad med hänsyn till bl.a. psykisk ohälsa, funktionsnedsättning, missbruk och gärningspersonens auktoritet. Att genomföra en sexuell handling med ett barn i en sådan situation kan utgöra en allvarlig kränkning, även om barnet har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande. Utredningen redogör också för rättspraxis som avser fall som, trots att det förekommer tydliga inslag av utnyttjande av barn som exempelvis mått psykiskt dåligt eller varit i beroendeställning till gärningspersonen, inte är kriminaliserade som våldtäkt eller våldtäkt mot barn i dag. Till detta kommer att övriga nordiska länder har straffbestämmelser som synes gå längre än den svenska regleringen i det avseendet. Mot denna bakgrund bedömer regeringen, i likhet med utredningen och en bred majoritet av remissinstanserna, att det straffrättsliga skyddet för barn behöver stärkas i fall av det nu beskrivna slaget.

Utredningen föreslår att utvidgningen ska ske genom att en ny punkt förs in i den befintliga bestämmelsen om våldtäkt mot barn och att motsvarande ändringar ska göras i bestämmelsen om sexuellt övergrepp mot barn (6 kap. 4 § andra stycket och 6 § andra stycket brottsbalken). *Svea hovrätt* och *Åklagarmyndigheten* ifrågasätter om det lagtekniskt sett är den mest ändamålsenliga lösningen och föreslår att regeringen överväger andra alternativ. Regeringen håller med om att systematiken i kapitlet bör värnas och att ändringar inte bör göras som innebär att regelverket blir svåröverskådligt. Samtidigt innehåller dessa bestämmelser redan en reglering av straffansvaret för den som genomför ett samlag eller vissa andra sexuella handlingar med barn i åldern 15–17 år. Att då i samma paragrafer stärka det straffrättsliga skyddet ytterligare framstår som ändamålsenligt och förenligt med kapitlets systematik i övrigt. Regeringen instämmer därför med utredningens förslag om hur utvidgningen bör ske.

Något underlag för att här överväga motsvarande reglering för vuxna målsäganden, så som bl.a. *Talita* föreslår, finns inte i detta lagstiftningsärende.

Barnets nedsatta förmåga att värna sin sexuella integritet ska bero på vissa tillstånd som anges i lagtexten

Utredningen föreslår att det utvidgade straffrättsliga skyddet ska avse barn som p.g.a. psykisk ohälsa, funktionsnedsättning, missbruk, gärningspersonens auktoritet eller som annars med hänsyn till omständigheterna har en nedsatt förmåga att värna sin sexuella integritet. I denna del gör regeringen följande överväganden.

Som framgår av redogörelsen ovan om barns utsatthet och de rättsfall som utredningen lyft fram som exempel på fall som inte bedömts som våldtäkt eller våldtäkt mot barn, kan barn som mår psykiskt dåligt ha en nedsatt förmåga att värna sin sexuella integritet, t.ex. när ett barn har ett sexuellt självskadebeteende. Det gäller oavsett om symtomen uppfyller kriterierna för en psykiatrisk diagnos eller inte. Liksom utredningen anser regeringen därför att psykisk ohälsa bör anges som ett exempel på vad som kan föranleda en sådan nedsatt förmåga.

Vidare framgår att barn som har en funktionsnedsättning också kan vara särskilt utsatta när det gäller sexuella kränkningar. Som nämnts kan t.ex. en neuropsykiatrisk eller intellektuell funktionsnedsättning medföra att barnet har svårt att förstå att det har blivit utsatt och att barnet är mognadsmissigt yngre än sin ålder. Därutöver är psykisk ohälsa mer utbrett i den målgruppen. Den särskilda utsattheten kan också bero på att barnet har ett stödbehov och att övergrepp begås av t.ex. färdtjänstpersonal eller personal på särskilda boenden. Barn med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning är också mer utsatta på internet än jämnåriga utan en sådan funktionsnedsättning. Dubbelt så många personer med funktionsnedsättning i åldern 13–19 år uppger att de har blivit utsatta för sexuellt våld eller utnyttjande jämfört med andelen personer i samma ålder i övriga befolkningen (Statens medieråd och Attention, Nätkoll, Mer, oftare och längre tid – Så gör barn och unga med NPF på nätet, s. 24 och Myndigheten för delaktighet, Statistik om förekomsten av våld mot personer med funktionsnedsättning, rapport 2023:15, s. 14–17). Mot denna bakgrund delar regeringen utredningens bedömning att även funktionsnedsättning bör anges som ett exempel på vad som kan medföra att ett barns förmåga att värna sin sexuella integritet är nedsatt.

Av Brås genomgång av 69 ärenden med anmälda köp av sexuell handling av barn framgår att det i många ärenden finns dokumentation som tyder på att målsäganden på olika sätt mår dåligt och befinner sig i en mycket svår och påfrestande situation, både i och med sin brottsutsatthet och i livet i övrigt. Målsäganden hade t.ex. i ett flertal ärenden problem med missbruk av alkohol, narkotika eller tabletter (Brå 2022:4 s. 44–45). Regeringen delar mot den bakgrunden utredningens bedömning att barn som har ett missbruk av exempelvis alkohol eller narkotika ofta kan ha en nedsatt förmåga att värna sin sexuella integritet. Därför bör även missbruk särskilt nämnas i lagtexten som ett exempel på en omständighet som kan leda till en nedsatt förmåga att värna den sexuella integriteten.

Därutöver kan barnets förmåga att värna den sexuella integriteten vara nedsatt om gärningspersonen – av andra skäl än de nyss nämnda eller av sådana skäl i kombination med andra förhållanden – har ett särskilt inflytande över barnet. Så kan vara fallet när det gäller t.ex. släktingar, skolpersonal och idrottsledare, även om det inte är fråga om ett sådant

närståndeförhållande eller särskilt ansvar som avses i den nuvarande regleringen om våldtäkt mot barn (6 kap. 4 § andra stycket brottsbalken) och inte heller en sådan beroendeställning som bestämmelsen om våldtäkt tar sikte på (6 kap. 1 § första stycket 3). Inflytandet kan också ha en mera informell grund och bero på t.ex. manipulativt beteende från gärningspersonens sida eller på den naturliga auktoritet som äldre personer har i förhållande till barn. Stor åldersskillnad kan därmed innebära att barnets förmåga att värna sin sexuella integritet sätts ned. Vid s.k. sugardejting kan en maktobalans föreligga även om det inte finns ett tydligt orsaks samband mellan att ersättning har lämnats och att barnet deltagit i en sexuell handling. Av utredningens redogörelse framgår att barnet ofta manipuleras av den andra personen i sådana förhållanden. Mot denna bakgrund bör även gärningspersonens auktoritet anges som ett exempel på vad som kan medföra att barnet har en nedsatt förmåga att värna sin sexuella integritet. Att ett barn erbjuds ersättning för att delta i sexuella handlingar är ett exempel på fall där det ofta finns en sådan bristande balans i maktförhållandet. Den omständigheten behöver därför inte, till skillnad från vad bl.a. *ECPAT Sverige*, *Jämställdhetsmyndigheten*, *Stiftelsen Allmänna Barnhuset* och *Storasyster* förespråkar, nämnas särskilt i bestämmelsen.

Uppräkningen i den föreslagna nya punkten bör inte vara uttömmande, utan ett barns förmåga att värna den sexuella integriteten bör kunna bedömas vara nedsatt också annars med hänsyn till omständigheterna. Exempelvis kan svåra hemförhållanden eller ekonomisk utsatthet hos barnet medföra en nedsatt sådan förmåga. Bedömningen av om ett barn har en nedsatt förmåga att värna sin sexuella integritet bör grundas på situationen i dess helhet.

Några remissinstanser, däribland *Child X* och *Linköpings universitet*, anser att förslagen kan väntas medföra så stora bevis- och tillämpnings svårigheter att regeringen bör överväga att införa ett oaktksamhetskrav i förhållande till omständigheterna som utgör målsägandens nedsatta förmåga. Även Åklagarmyndigheten framför liknande synpunkter. Regeringen har viss förståelse för dessa synpunkter men delar utredningens bedömning att det är en rimlig avgränsning att i subjektivt hänseende kräva uppsåt i förhållande till barnets nedsatta förmåga. Det är dock tillräckligt att gärningspersonen har uppsåt i förhållande de faktiska omständigheter som konstituerar den nedsatta förmågan. Gärningspersonen behöver inte själv klassificera tillståndet som t.ex. missbruk (prop. 2017/18:177 s. 83).

Sammanfattningsvis anser regeringen att utvidgningen av det straffbara området ska avse barn som har en nedsatt förmåga att värna sin sexuella integritet p.g.a. psykisk ohälsa, funktionsnedsättning, missbruk, gärningspersonens auktoritet eller som annars med hänsyn till omständigheterna har en sådan nedsatt förmåga.

Straffansvaret bör avse fall då gärningspersonen otillbörligt utnyttjar barnets nedsatta förmåga att värna sin sexuella integritet

Utredningen föreslår att det straffbara området ska avgränsas på så sätt att det ska krävas ett samband mellan barnets nedsatta förmåga att värna sin sexuella integritet och dennes deltagande i den sexuella handlingen. Enligt

utredningen bör det komma till uttryck i lagtexten genom att det uppställs ett krav på att gärningspersonen utnyttjar att barnet p.g.a. exempelvis psykisk ohälsa har en nedsatt förmåga att värna sin sexuella integritet.

Utredningen har också lämnat ett alternativt förslag utan krav på ett sådant orsakssamband, vilket förordas av bl.a. Child X och *Polismyndigheten*. En sådan reglering skulle i praktiken innebära ett ställningstagande om att barn som har fyllt 15 år och har en nedsatt förmåga att värna sin sexuella integritet inte är kapabelt att samtycka till sexuella handlingar. Utifrån en sådan ståndpunkt skulle genomförande av sexuella handlingar med ett sådant barn, objektivt sett och utan hänsyn till det enskilda barnets personliga uppfattning, alltid utgöra ett straffvärt utnyttjande av barnet. Ett sådant synsätt bedöms inte vara lämpligt. Förutom att det skulle innebära en mycket omfattande utvidgning av straffansvaret skulle en sådan reglering, vilket bl.a. *Jönköpings tingsrätt* och *Brå* påpekar, innebära en alltför långtgående inskränkning av dessa barns sexuella självbestämmanderätt. Att ett barn i åldern 15–17 år lider av t.ex. psykisk ohälsa eller har en funktionsnedsättning betyder inte att han eller hon per automatik är oförmögen att värna sin sexuella integritet. Naturligtvis kan även dessa barn ha fullgoda möjligheter att sätta gränser. Som några remissinstanser, däribland Child X, Polismyndigheten och *Stiftelsen 1000 möjligheter*, påpekar kan ett krav på orsakssamband innebära vissa bevis- och tillämpningssvårigheter. Detta är dock något som gäller generellt för sexualbrott och dessa svårigheter kan enligt regeringen inte anses vara så framträdande att de i sig bör utgöra skäl för att avstå ifrån en sådan reglering.

När det gäller den lagtekniska utformningen föreslår utredningen som sagt att orsakssambandet ska uttryckas så att det ska krävas att gärningspersonen har utnyttjat att barnet har en nedsatt förmåga att värna sin sexuella integritet. *Attunda tingsrätt* och Svea hovrätt anser att regeringen bör överväga att förena rekvisitet utnyttjat med ett otillbörlighetskrav som i bestämmelsen om våldtäkt (6 kap. 1 § första stycket 2 brottsbalken). *Lunds universitet* påpekar att det är oklart i vilken utsträckning rekvisitet ”utnyttjar” omfattar en normativ bedömning. Enligt universitetet bör regeringen överväga att i stället införa ett farerekvisit, vilket t.ex. finns i bestämmelserna om utnyttjande av barn för sexuell posering (6 kap. 8 § andra stycket) och sexuellt ofredande (6 kap. 10 § andra stycket). Ett rekvisit som exempelvis ”ägnat att skada den unges sexuella integritet/sexuella utveckling” skulle enligt universitetet innebära mer fokus på gärningspersonens agerande och situationen i dess helhet, än på den unges personliga egenskaper och vilja.

Likartade bestämmelser bör i så stor utsträckning som möjligt utformas på ett liknande sätt. För straffansvar för våldtäkt krävs i vissa fall att gärningspersonen otillbörligt utnyttjar den andres tillstånd. Detta innebär att det ska finnas ett orsakssamband mellan tillståndet hos den mot vilken gärningen riktat sig och dennes deltagande i den sexuella handlingen (prop. 2004/05:45 s. 138 och prop. 2017/2018:177 s. 82–83). Även regleringen om människohandel innehåller rekvisitet utnyttjande i förhållande till att någon utnyttjar någons utsatta belägenhet som allvarligt begränsar personens alternativ (4 kap. 1 a § första stycket 3). Det kan t.ex. handla om att gärningspersonen utnyttjar att målsäganden befinner sig i en beroendeställning till honom eller henne t.ex. till följd av ett ekonomiskt

skuldförhållande eller en funktionsnedsättning (prop. 2017/18:123 s. 21 och 57). Mot denna bakgrund anser regeringen att rekvisitet utnyttjar bör användas.

Till skillnad från utredningen anser dock regeringen, liksom Attunda tingsrätt och Svea hovrätt, att rekvisitet utnyttjar bör förenas med ett otillbörlighetskrav. Trots att en klar utgångspunkt är att det ska anses otillbörligt att sexuellt utnyttja ett barn under 18 år som har en nedsatt förmåga att värna sin sexuella integritet bör det finnas ett visst utrymme för att inte bedöma handlingen som våldtäkt mot barn eller sexuellt övergrepp mot barn. Motsvarade konstruktion finns i den del av våldtäktsbestämmelsen som avser att offret befinner sig i en särskilt utsatt situation (6 kap. 1 § första stycket 2) och innebär att offrets val att delta i en sexuell handling endast ska underkännas i sådana fall där handlingen kan sägas innebära ett angrepp på den andra personens sexuella integritet. En objektiv bedömning av om utnyttjandet av ett visst tillstånd har varit otillbörligt eller inte ska göras. För straffbarhet krävs vidare att gärningspersonen ska ha uppnått sitt syfte genom att utnyttja den andres tillstånd (prop. 2017/18:177 s. 82–83 och prop. 2004/05:45 s. 138).

Lunds universitet anser att det straffbara området bör begränsas på så sätt att den nya punkten endast träffar gärningspersoner som är över 18 år eller att det i bestämmelsen uttryckligen anges att ålderskillnaden särskilt ska beaktas vid bedömningen av straffansvaret. Universitetet påpekar bl.a. att den maktdimension som ålder innebär saknas när båda parter är under 18 år. Regeringen har viss förståelse för universitetets synpunkter men anser inte att det är nödvändigt eller lämpligt att göra en sådan avgränsning. Även om det sannolikt inte kommer vara lika vanligt förekommande att gärningar enligt den nya regleringen begås av personer i åldern 15–17 år som av vuxna, så bör sådana fall ändå inte uteslutas. Under alla förhållanden kan en ringa ålderskillnad under vissa förhållanden beaktas vid bedömningen av om gärningen ska rubriceras som mindre grov (6 kap. 5 §). Den bedömningen ska nämligen även fortsättningsvis vara beroende av bl.a. vilken kränkning den aktuella sexuella handlingen har inneburit för målsäganden och vilken typ av beroendeställning som har utnyttjats (prop. 2017/18:177 s. 83–84).

Ett otillbörligt utnyttjande bör anses föreligga även om det, utöver den nedsatta förmågan, också finns andra orsaker som har bidragit till att barnet har deltagit i den sexuella handlingen. Den nedsatta förmågan behöver alltså inte ha varit den enda orsaken. Vad som däremot faller utanför det straffbara området är situationer där barnet helt oberoende av den nedsatta förmågan ändå deltar i den sexuella handlingen.

I subjektivt hänseende bör det, i likhet med vad som gäller i förhållande till den nedsatta förmågan, krävas att gärningspersonen har uppsåt i förhållande till de faktiska omständigheter som innebär att ett otillbörligt utnyttjande föreligger. Likt vad som gäller för våldtäkt behöver gärningspersonen inte själv klassificera sitt handlande som ett utnyttjande (prop. 2017/18:177 s. 83).

En annan fråga som utredningen pekar på är vad som bör gälla om barnet är under 15 år och gärningspersonen inte haft uppsåt till eller varit oaktsam inför det förhållandet – men däremot inför det förhållandet att barnet är under 18 år. Regeringen instämmer i utredningens bedömning att den nya regleringen bör kunna tillämpas i ett sådant fall. Tillämpningsområdet för

den nya punkten bör därför inte avgränsas till att barnet har fyllt 15 men inte 18 år (jfr den nuvarande regleringen i 4 § andra stycket), utan till att barnet är under 18 år.

Sammanfattningsvis anser regeringen att straffansvaret bör begränsas till fall då gärningspersonen otillbörligt utnyttjar barnets nedsatta förmåga att värna sin sexuella integritet.

Förhållandet till andra bestämmelser

Om det utsatta barnet är under 15 år tillämpas bestämmelserna om våldtäkt mot barn eller sexuellt övergrepp mot barn redan med hänsyn till barnets ålder (6 kap. 4 § första stycket och 6 § första stycket brottsbalken). Det första stycket har därmed företräde framför 4 § andra stycket och 6 § andra stycket som avser barn i åldern 15–17 år. Av systematiska skäl, anser regeringen liksom utredningen, att den nuvarande regleringen av fall då gärningspersonen har en sådan relation till eller ett särskilt ansvar för en ungdom i sin tur bör ha företräde framför den nya punkten. Detta bör komma till uttryck i lagtexten.

Utredningen föreslår att den nya punkten även bör vara subsidiär till våldtäktsbestämmelsen (6 kap. 1 §). Regeringen delar inte den bedömningen. Ett viktigt skäl är att en sådan ordning skulle innebära ett avsteg från vad som i övrigt gäller beträffande förhållandet mellan 1 och 4 §§. Ett annat skäl är att barn under 18 år som har en nedsatt förmåga att värna sin sexuella integritet p.g.a. exempelvis psykisk sjukdom bör åtnjuta samma förstärkta straffrättsliga skydd mot sexuella kränkningar som barn under 15 år. Detta bör gälla alldeles oavsett den sexuella handlingens karaktär. Om en gärning är straffbar enligt såväl 1 § som den nya punkten i 4 § andra stycket 2 skulle den, med den ordning som utredningen föreslår, kunna komma att bedömas som mindre grov enligt 1 § andra stycket om förutsättningarna för det är uppfyllda. I stället bör gärningen prövas enligt de särskilda bestämmelserna i 6 kap. som gäller för barn under 18 år.

Den utvidgning av straffansvaret som regeringen föreslår får betydelse för tillämpningsområdet för straffbestämmelsen om sexuellt utnyttjande av barn i 5 §, t.ex. om ett barn snart ska fylla 18 år och dess förmåga att värna sin sexuella integritet endast är nedsatt i mindre mån. Däremot omfattar ansvarsfrihetsregeln i 6 kap. 14 § – som gäller gärningar mot barn under 15 år – inte brott enligt den nya punkten i 4 § andra stycket.

5 Det ska vara möjligt att döma för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling i fler fall än i dag

<p>Regeringens förslag: Bestämmelsen om utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling ska inte längre vara subsidiär i förhållande till straffbestämmelserna som kommer före den i 6 kap. brottsbalken.</p>
--

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: När det gäller frågan om bestämmelsen om utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling bör behållas anser *ECPAT Sverige, Jämställdhetsmyndigheten, Rädda barnen, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Storasyster* och *Unizon* att en gärning alltid ska bedömas som våldtäkt mot barn om det har förekommit ersättning till barnet för sexuella ändamål. Bestämmelsen om utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling skulle då inte behövas. Om båda brotten ska finnas kvar anser *ECPAT Sverige* och *Rädda barnen* att gränsdragningen mellan dem behöver tydliggöras.

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks) anser att straffet för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling bör skärpas i paritet med grov våldtäkt mot barn och att det även bör övervägas om brottet bör göras till ett artbrott.

De flesta remissinstanserna tillstyrker eller yttrar sig inte särskilt över förslaget att ta bort subsidiaritetsklausulen i bestämmelsen om utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling.

Åklagarmyndigheten ställer sig dock tveksam till förslaget då det riskerar att medföra komplicerade bedömningar. *Stockholms tjejjour* anser att subsidiaritetsklausulen bör behållas. En risk är annars att åklagare enbart väcker åtal för sexuellt utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling när ersättning har utbetalats till brottsoffret eller att domstolar inte prövar om rekvisiten i 6 kap. 4 eller 6 § brottsbalken är uppfyllda.

Lunds universitet pekar på att de två tidigare höjningarna av straffskalan för 6 kap. 9 § bl.a. har motiverats med att unga utsätts för sexuella kränkningar, ett problem som nu delvis bemöts genom att utvidga det kriminaliserade området för våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn. Mot den bakgrunden bör det enligt universitetet övervägas om straffskalan bör mildras i stället för att subsidiaritetsklausulen tas bort, särskilt då skyddsintresset för brotten i princip är detsamma. Om subsidiaritetsklausulen tas bort innebär det ett större skönsmässigt utrymme för att bedöma konkurrensfrågan och om domstolen dömer för båda brotten i konkurrens finns en risk för ytterligare straffhöjningar i praktiken.

Skälen för regeringens förslag

Bestämmelsen om utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling bör behållas

Som utredningen konstaterar innebär den föreslagna utvidgningen av bestämmelsen om våldtäkt mot barn att många fall som enligt nuvarande lagstiftning bedöms som utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling i stället kommer att bedömas som i första hand våldtäkt mot barn.

ECPAT Sverige, Jämställdhetsmyndigheten, Stiftelsen Allmänna Barnhuset och *Storasyster* föreslår att ersättning till barn för sexuella ändamål bör läggas till som en egen omständighet i 6 kap. 4 § brottsbalken och att bestämmelsen om utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling bör utmönstras. *Stockholms tjejjour* och *Åklagarmyndigheten* vill däremot att bestämmelsen behålls.

Regeringen konstaterar att den utvidgade kriminaliseringen av våldtäkt mot barn innebär att utrymmet för att döma för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling kommer att minska, vilket är en önskad effekt. Enligt regeringen bör dock fall där någon har förmått ett barn att mot

ersättning företa eller tåla en sexuell handling – men där det inte är bevisat att en nedsatt förmåga att värna den sexuella integriteten har förelegat och utnyttjats – även fortsättningsvis straffas enligt 6 kap. 9 § om barnet har deltagit i den sexuella handlingen frivilligt. Även om det också i dessa fall kan vara fråga om ett utnyttjande av barnet anser regeringen, till skillnad från bl.a. *Child X*, ECPAT Sverige och Jämställdhetsmyndigheten, att det inte är proportionerligt att en sådan gärning alltid hänförs till en bestämmelse där minimistrafvet för brott av normalgraden är tre års fängelse (6 kap. 4 § första stycket). Det kan nämnas att också i övriga nordiska länder regleras brott som motsvarar utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling i separata bestämmelser som har lägre straffskalor jämfört med vad som gäller för våldtäkt mot barn. Bestämmelsen om utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling bör alltså behållas.

Subsidiaritetsklausulen tas bort

Bestämmelsen om utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling (6 kap. 9 § brottsbalken) är subsidiär till de tidigare bestämmelserna i kapitlet. Det framgår av uttrycket ”i annat fall än som avses förut i detta kapitel”. Utredningen föreslår att subsidiaritetsklausulen tas bort eftersom straffskalan för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling, om det inte handlar om mindre grovt brott (6 kap. 9 § andra stycket), numera är strängare än straffskalan för sexuellt utnyttjande av barn (6 kap. 5 §), straffskalan för normalgraden av utnyttjande av barn för sexuell posering (6 kap. 8 §) samt straffskalorna för normalgraden av brotten sexuellt övergrepp och sexuellt övergrepp mot barn (6 kap. 2 och 6 §§). Förslaget innebär dels att det kommer vara möjligt att döma för brott enligt 9 § och brotten som avses i 1–8 §§ i konkurrens, vilket *Roks* har efterfrågat, dels att utgångspunkten blir att det brott som har den strängaste straffskalan tillämpas. Det blir på så sätt möjligt att döma för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling i fler fall än i dag.

Några remissinstanser, däribland Åklagarmyndigheten och *Lunds universitet*, ställer sig tveksamma till förslaget. Universitetet konstaterar att vissa gärningar som tidigare var att bedöma som utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling i stället kommer att omfattas av den utvidgade kriminaliseringen i 4 och 6 §§ och ifrågasätter mot den bakgrunden den ökade repressionsnivå som förslaget skulle kunna leda till samt att domstolarna därigenom skulle ges större utrymme att skönmässigt döma för flera sexualbrott i konkurrens. Enligt universitetet bör subsidiaritetsklausulen behållas och straffskalan för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling i stället mildras. Regeringen instämmer i att vissa gärningar som nu faller under 9 § i stället kommer att omfattas av 4 eller 6 § men anser samtidigt att brotten i 6 kap. har delvis olika skyddsintressen och att förslaget säkerställer att straffskalan för brottet utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling får avsett genomslag.

Åklagarmyndigheten anser att ett borttagande av subsidiaritetsklausulen riskerar att ytterligare komplicera tillämpningen av sexualbrottslagstiftningen. Regeringen konstaterar att liknande överväganden om konkurrens som kommer att krävas kring tillämpningen av brottet utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling redan i dag krävs t.ex. när det gäller tillämpningen av brottet utnyttjande av barn för sexuell

posering. Stockholms tjejjour har också vissa farhågor i fråga om den praktiska tillämpningen. Enligt regeringen är dock inte risken för att förslaget skulle försvåra tillämpningen av sexualbrottslagstiftningen sådan att subsidiaritetsklausulen av det skälet bör vara kvar.

Det saknas underlag för att i detta lagstiftningsärende överväga ändringar i straffskalan för sexuellt utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling, vilket Lunds universitet och Roks efterfrågar. Enligt Roks bör det även övervägas att göra brottet till ett artbrott. I anledning av det kan regeringen konstatera att det i samband med att straffskalan för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling skärptes, uttalades att brottet, bortsett från de fall som bedöms som mindre grova, är av sådan art att det bör finnas en presumtion för att välja fängelse som påföljd. Styrcan av fängelsepresumtionen måste emellertid bestämmas med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet (prop. 2021/22:231 s. 65 och 90 och NJA 2022 not N 5).

6 Brottsbeteckningen köp av sexuell tjänst ändras och det straffbara området för det och för koppleri utvidgas

Regeringens förslag: Brottet köp av sexuell tjänst ska i stället benämnas köp av sexuell handling och liksom brottet koppleri utvidgas till att även omfatta sexuella handlingar som utförs på distans, dvs. utan fysisk kontakt.

Regeringens bedömning: Koppleri bör inte undantas från kravet på dubbel straffbarhet.

Utredningens förslag och bedömning överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår en delvis annan språklig utformning. Utredningen föreslår inte att det i straffbestämmelsen om koppleri ska hänvisas till 6 kap. 9 § brottsbalken.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker eller har inga invändningar mot utredningens förslag att utvidga straffbestämmelserna om köp av sexuell tjänst och koppleri samt att byta brottsbeteckning på köp av sexuell tjänst till köp av sexuell handling. Bland dessa kan nämnas *Brottsofferjouren*, *Child X*, *Institutet för mänskliga rättigheter*, *Jämställdhetsmyndigheten*, *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor*, *Stiftelsen Allmänna Barnhuset*, *Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid)* och *Åklagarmyndigheten*.

Därtill kommer ett antal remissinstanser, bl.a. *Blekinge tingsrätt*, *Brottsförebyggande rådet (Brå)*, *Brottsoffermyndigheten*, *Göteborgs universitet (Nationella sekretariatet för genusforskning)*, *Jämställdhetsmyndigheten*, *Jönköpings tingsrätt* och *RFSU*, som inte motsätter sig förslagen men som pekar på de svåra gränsdragningsproblem som riskerar att uppkomma i förhållande till pornografi.

Även *Storasyster*, *Sveriges Kvinnoorganisationer*, *Talita* och *Unizon* ställer sig bakom förslagen men är samtidigt starkt kritiska till hur straff-

ansvaret avgränsas mot pornografi och anser att rekvisitet ”i huvudsakligt syfte” kommer att innebära stora tillämpningssvårigheter. De väcker bl.a. frågan om förslaget kan leda till att köpare sprider vad de köpt till en större krets för att det rekvisitet inte ska vara uppfyllt och att köparna därmed ska undvika straffansvar. Enligt Sveriges Kvinnoorganisationer är det fullständigt omöjligt att dra en gräns mellan sexköp och pornografi då det är två sidor av samma mynt. I verkligheten är pornografi filmad prostitution anser organisationen. Organisationen anser också att det bör ske en kraftig straffskärpning för sexköp av vuxna för att markera brottets allvar och hur skadligt det är både för de personer som utsätts och för jämställdheten mellan män och kvinnor. Vidare anser organisationen att sexköp av vuxna bör göras till ett artbrott. Storasyter anser att Sverige bör ta tydlig ställning om att inga former av sexköp är lagliga.

Lunds universitet (Juridiska fakulteten) ställer sig tveksam till förslagen och håller inte med utredningens behovsbeskrivning. Universitetet pekar också på svårigheterna med att dra en gräns mot pornografi och på de tolkningssvårigheter som rekvisitet ”i huvudsakligt syfte” kommer att innebära och ifrågasätter varför ett krav på avsiktssuppsåt införs. Vidare påpekar universitetet, liksom Blekinge tingsrätt, att förslaget väcker frågor kring hur det utvidgade straffansvaret ska tillämpas när fler än en gärningsperson är inblandad i gärningen. Brå anser att frågan om hur starkt orsakssambandet mellan en enskild gärningspersons ersättning och genomförandet av en sexuell handling ska vara behöver ägnas ytterligare uppmärksamhet.

Attunda tingsrätt och *Jönköpings tingsrätt* tycker att det är problematiskt att ta bort rekvisitet ”tillfällig” från straffbestämmelsen bl.a. eftersom förslaget då kan innebära att alla långvariga relationer som är ojämlika omfattas av straffansvaret. RFSU tycker i och för sig att det är positivt att ”tillfällig” tas bort men påpekar att det är viktigt att ha i åtanke att en relation som ingås av en längtan efter eller ett behov av ekonomisk trygghet inte per definition behöver innebära exploatering eller utnyttjande. Det är därför viktigt att understryka orsakssambandet mellan betalningen och den faktiska sexuella handlingen så att inte kriminaliseringen blir för bred.

Svea hovrätt instämmer i utredningens förslag men ifrågasätter om rekvisitet ”förmå” har den betydelse som är avsedd. Hovrätten påpekar också att det finns särskilda svårigheter med att säkra bevisning i mål om sexualbrott och att förslagen kan medföra att det kommer att ställas ytterligare krav i det avseendet. Konsekvenserna av bevissvårigheterna och om dessa svårigheter leder till att det straffrättsliga skyddet inte stärks bör enligt hovrätten övervägas vidare i det fortsatta arbetet. Därtill anser hovrätten, liksom *Jönköpings tingsrätt*, att gränsen mot det grundlagskyddade området måste analyseras grundligt.

Jämställdhetsmyndigheten anser att det är en brist i utredningen att säljarens målsägandestatus inte berörs eller analyseras. Enligt myndigheten bör det tydligt framgå av förarbetena att de utsatta ska betraktas som målsäganden.

När det gäller den lagtekniska utformningen av koppleribrottet påpekar *Jönköpings tingsrätt* att hänvisningen till 6 kap. 11 § brottsbalken i bestämmelsen om koppleri ger intrycket av att koppleribrottet begränsas till att endast avse vuxna brottsoffer. En hänvisning bör därför också göras till bestämmelsen om utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling.

Enligt Lunds universitet framstår det som olämpligt att villkora straffansvaret för koppleri på så sätt att avsiktssuppsåt hos en tredje person, vars agerande mycket väl kan falla utanför åtalet för koppleri, måste bevisas.

Av de remissinstanser som yttrar sig i frågan om koppleri ska undantas från kravet på dubbel straffbarhet anser bl.a. Child X, Sveriges Kvinnoorganisationer, Talita och Unizon att koppleri bör undantas. Som skäl framhåller Talita och Unizon att det råder en tillräcklig internationell och europeisk konsensus om kopplerilagstiftningen och att Sverige bör fortsätta att vara ett föregångsland i arbetet mot prostitution, koppleri, människohandel och andra former av mäns våld mot kvinnor. Child X anser att brottet, i dagens digitala samhälle, har en tydlig internationell och gränsöverskridande prägel. Institutet för mänskliga rättigheter, Lunds universitet och Uppsala universitet är av motsatt uppfattning och delar utredningens bedömning.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Köp av sexuella handlingar som utförs på distans bör kriminaliseras

Köp av sexuell tjänst kriminaliserades i Sverige 1999 genom lagen (1998:408) om förbud mot köp av sexuella tjänster (sexköpslagen). I samband med 2005 års sexualbrottsreform infördes straffbestämmelsen i nuvarande 6 kap. 11 § brottbalken. Enligt bestämmelsen döms den som, i annat fall än som avses förut i 6 kap. brottbalken, skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning, för köp av sexuell tjänst till fängelse i högst ett år. Detta gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan än gärningspersonen. Straffskalan har skärpts vid två tillfällen. Den 1 juli 2011 höjdes maximistraffet från fängelse i sex månader till fängelse i ett år och den 1 augusti 2022 höjdes minimistraffet från böter till fängelse.

Som utredningen redogör för finns det viss rättslig osäkerhet kring tolkningen av rekvisitet ”sexuell förbindelse” och om köp av sexuell tjänst även omfattar handlingar som utförs på distans, dvs. utan fysisk kontakt. Vägledande avgöranden på området saknas och utredningen gör bedömningen att en domstol av legalitetsskäl torde vara förhindrad att i nuläget tillämpa bestämmelsen vid köp av sexuell tjänst som utförs på distans. Mot denna bakgrund kan det enligt regeringen ifrågasättas om den nuvarande regleringen är ändamålsenligt utformad, sett till att utgångspunkten numera är att sexualbrott som begås på distans, såväl mot barn som mot vuxna, kan vara lika allvarliga som sexualbrott som inte sker på distans (prop. 2021/22:231 s. 24).

Utredningen har sammanställt kunskap om sexhandelns digitalisering. En del av de sexuella tjänster som förekommer i dag är digitala, t.ex. via webbkamera, där den betalande parten köper en digital ”sexshow” och betalning sker via ett konto som är kopplat till säljaren (Jämställdhetsmyndighetens rapport 2021:23, Prostitution och människohandel, s. 80). I en regional undersökning från Kompetenscenter Malmö, som avsåg i vilken omfattning unga använder webbkamera i sexuella sammanhang, svarade drygt tio procent att de hade tagit emot pengar eller annan ersättning för sex via webbkamera (Malmö stad, Handlar det om val? 2010, s. 87–107). I en rapport från organisationen Realstars och tidningen Faktum konstateras att det på två av 13 webbplatser som vid den tiden

riktade sig mot bl.a. svenska köpare utöver eskortannonser även fanns annonser för camshows (Johan Frisk, De digitala bordellerna – En rapport om prostitution och människohandel på nätet och vad som kan göras för att stoppa den, Realstars och Faktum, 2018, s. 21 och 25). Via Onlyfans, som är en internetbaserad abonnemangstjänst och betalplattform, är det bl.a. möjligt att ha direktkontakt med innehållsskapare och beställa specifikt material. Tjänster som Onlyfans beskrivs av polisen som plattformar som leder till att barn och unga stegvis dras in i prostitution (SVT Edit-dokumentär Pornfluencers, 2021). Även i betänkandet SOU 2023:97 finns relevanta beskrivningar av bl.a. kvinnors utsatthet för prostitution.

I förarbetena till bestämmelsen om köp av sexuell tjänst anförs att det inte råder någon tvekan om att prostitution medför allvarliga skador både för enskilda och samhället. Det anförs vidare att omkring dem som utsätts för prostitution förekommer i regel en omfattande kriminalitet av olika slag som t.ex. narkotikahandel och koppleriverksamhet m.m. De har också i allmänhet en mycket svår social situation. Det är därför en viktig samhällsangelägenhet att prostitutionen bekämpas. Vidare konstateras att ett förbud mot köp av sexuella förbindelser innebär att samhällets inställning i denna fråga markeras samt att prostitutionen och dess skadeverkningar kan bekämpas på ett effektivare sätt än vad det ditillsvarande arbetet mot prostitution hade åstadkommit (prop. 1997/98:55 s. 104). Regeringen anser, till skillnad från *Lunds universitet*, att dessa skyddsintressen gör sig gällande även i fråga om köp av sexuella handlingar som utförs på distans. Som utredningen redogör för, och som flera remissinstanser håller med om, kan en person som t.ex. utför sexuella handlingar och interagerar med sin publik via en webbkamera i s.k. camshows uppleva utsattheten som minst lika stor som vid sexuella handlingar som innefattar fysisk kontakt. Detta bl.a. eftersom köparen i det förstnämnda fallet kan spara materialet och sprida det.

Dessutom konstaterades det redan i nämnda förarbeten att prostitutionen hade förändrats i takt med att samhället i övrigt förändrats, att nya kontaktvägar öppnats via internet och att sexindustrin expanderat och tagit till sig den nya tekniska utvecklingen (samma prop. s. 102). Även i det betänkande som låg till grund för den nämnda översynen av straffskalan 2011 uppmärksammades att prostitution där den inledande kontakten tas via internet var en viktig och växande prostitutionsarena (SOU 2010:49 s. 109–111 och 115–121).

Utredningen påpekar att flera myndigheter och organisationer har uppgett att en kriminalisering av köp av sexuella tjänster som utförs på distans skulle vara en naturlig utveckling eftersom gränsen mellan våra ”verkliga” och digitala liv alltmer suddas ut och att det dessutom finns ett praktiskt behov av förändrad lagstiftning. Enligt utredningen finns det därför skäl att utvidga straffansvaret för köp av sexuell tjänst så att det inte längre krävs att fysisk kontakt har förekommit mellan den som utför och den som köper tjänsten.

Regeringen kan ha viss förståelse för *Svea hovrätts* synpunkt att det finns särskilda svårigheter med att säkra bevisning i mål om sexualbrott och att en utvidgning av det nu aktuella slaget kan medföra att det kommer att ställas ytterligare krav i det avseendet. En central fråga är därför om dessa svårigheter kommer att leda till att det straffrättsliga skyddet för köp av sexuella handlingar inte stärks på det sätt som är avsett. Som

utredningen redogör för kan dock brott som begås på distans upptäckas dels genom att polisen spanar efter brott på internet, dels i samband med exempelvis informationsinhämtning från mobiltelefoner eller datorer i andra ärenden.

Inom ramen för utredningen har åklagare vidare pekat på risken att många fall av köp av sexuell tjänst som utförs på distans inte skulle gå att utreda och lagföra, eller ens upptäcka, p.g.a. att tjänsten utförts av någon som befinner sig i utlandet (jfr nedan om koppleribrott begångna från utlandet). Om det rör sig om ett land där köp av sexuella handlingar inte är straffbart kommer det inte alltid att gå att få rättslig hjälp från det landets myndigheter, eftersom det för sådan hjälp kan finnas krav på dubbel straffbarhet. Det kan visserligen vara ett praktiskt problem. Att vissa fall av köp av sexuella handlingar som görs från ett annat land inte kan lagföras i Sverige utgör dock, enligt regeringens uppfattning, inte ett tillräckligt tungt vägande skäl mot att utvidga den svenska regleringen till att även omfatta distansfall.

Sammanfattningsvis anser regeringen att köp av sexuella handlingar som utförs på distans, dvs. utan fysisk kontakt, bör kriminaliseras. Det saknas underlag för att inom ramen för detta lagstiftningsärende även överväga de straffskärpningar som *Sveriges kvinnoorganisationer* föreslår. Detsamma gäller frågan om att göra brottet till ett s.k. artbrott. Regeringen noterar dock att frågan övervägdes senast i 2022 års lagstiftningsärende då straffskalan för köp av sexuell tjänst skärptes. Då konstaterades att förekomsten av sexköp visserligen utgör ett allvarligt problem och att det är fråga om brottslighet som det ter sig särskilt angeläget att motverka, men att det inte finns tillräckliga skäl att uttala att det med hänsyn till brottslighetens art bör finnas en presumtion för att välja fängelse som påföljd (prop. 2021/22:231 s. 62–63).

Straffansvaret bör avse den som förmår en person att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling

För att åstadkomma en utvidgning av det straffbara området föreslår utredningen till att börja med att straffansvaret bör avse den som förmår en person att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling. Uttrycket ”sexuell handling” används i andra bestämmelser i 6 kap. brottsbalken och har en vidare innebörd än ”tillfällig sexuell förbindelse”. Det omfattar t.ex. handlingar som inte kräver fysisk kontakt mellan parterna, som fall då någon onanerar inför någon annan. Att en person visar sig naken eller utför s.k. striptease innebär dock inte i sig att en sexuell handling utförs (prop. 1997/98:55 s. 136 och prop. 2004/05:45 s. 33–34).

Attunda tingsrätt och *Jönköpings tingsrätt* anser att en risk med att rekvisitet ”tillfällig” tas bort är att varje ekonomiskt ojämnt förhållande kriminaliseras. Regeringen konstaterar att det naturligtvis inte är avsikten. Som *RFSU* påpekar kan en del av en relation mycket väl handla om en önskan om ekonomisk trygghet. Vidare torde det även med dagens reglering vara möjligt att döma för köp av sexuell tjänst som sker inom ramen för en mer stadigvarande relation eller vid s.k. sugardejting då upprepade fall av sexköp förekommer (prop. 2004/05:45 s. 105–106). Att ta bort ordet ”tillfällig” gör lagtexten tydligare i det avseendet. Avgörande för straffansvar är, och kommer även fortsättningsvis att vara, om det

förelagt ett orsakssamband mellan ersättningen och den sexuella handlingen. Regeringen instämmer därför i utredningens förslag.

Regeringen delar vidare utredningens bedömning att det i likhet med vad som gäller enligt ett flertal andra bestämmelser i 6 kap. brottbalken, är rimligt att det utvidgade straffansvaret för köp av sexuella handlingar som utförs på distans begränsas till fall där det är gärningspersonens agerande som leder till att en sexuell handling mot ersättning utförs. Vidare bör det inte heller enligt det utvidgade straffansvaret göras någon skillnad mellan deltagande i realtid och uppdelade händelseförlopp. Med den utgångspunkten bör det för ansvar i distansfall krävas att ersättningen varit en förutsättning för den andra personens utförande av eller deltagande i en sexuell handling. Kravet på orsakssamband bör uttryckas så att gärningspersonen ska ha ”förmått” den andra personen att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling. Det nämnda kravet på orsakssamband ska även gälla köp av sexuella handlingar som inte sker på distans, dvs. sådana handlingar som redan omfattas av det straffbara området. Någon inskränkning i förhållande till rekvisitet ”skaffar sig” är inte avsedd.

Svea hovrätt är tveksam till om begreppet ”förmå” rent språkligt kan ges den innebörd som eftersträvas. Regeringen konstaterar att uttrycket används i bestämmelsen om utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling och där ges samma innebörd som den är avsedd att få enligt förslaget (6 kap. 9 §, jfr även bestämmelsen om våldtäkt i 6 kap. 1 §). Även om någon slags påverkan krävs, betyder ”förmå” inte att den som begär gärningen behöver övervinna ett motstånd från den andres sida. Det krävs inte heller att det är gärningspersonen som tar initiativet (prop. 2017/18:177 s. 83). För att rekvisitet ska vara uppfyllt i ett distansfall kan det t.ex. räcka att gärningspersonen, exempelvis i en chatt, bekräftar att han eller hon är villig att betala för att den andra personen ska utföra en viss sexuell handling. Ersättningen behöver inte heller ha lämnats över i förväg, utan redan att utlova ersättning bör vara tillräckligt för straffansvar. Ersättningen kan också ha utlovats eller lämnats av någon annan person, så länge ersättningen haft samband med den sexuella handlingen (11 § andra stycket).

Rekvisitet ”företa eller tåla” en sexuell handling har samma innebörd som bl.a. enligt 6 kap. 1 § (prop. 2021/22:231 s. 85).

Sammanfattningsvis delar regeringen utredningens bedömning att straffansvaret bör avse den som förmår en person att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling. Frågan om hur bestämmelsen i övrigt bör utformas behandlas nedan.

Det huvudsakliga syftet ska vara att gärningsmannen ska delta i eller förevisas handlingen

Den pornografi som produceras i Sverige är till stor del egenproducerat material och material från mindre aktörer som filmar i mindre bolag hemma, ofta på sin fritid. Det kan handla om material där flera personer förekommer, eller bara en person. När bara en person förekommer är det vanligt att det marknadsförs som att bara den personen ligger bakom inspelning och distribution. Det är dock vanligt förekommande att fler personer är inblandade i produktion och distribution bakom kameran, men det saknas närmare kunskap om hur vanligt förekommande det är. Det är

vanligt att materialet publiceras på webbplatser och internetforum (SOU 2023:98 s. 186–188). Som utredningen om barns skydd mot sexuella kränkningar samt vissa frågor om brott mot kvinnor och äldre noterar är det inte ovanligt att det erbjuds direktkontakt med användare som kan skicka in önskemål om filmer. Det gör att forumen befinner sig i en gråzon mellan pornografi och prostitution.

Mot denna bakgrund konstaterar utredningen att en gränsdragning mellan pornografi som t.ex. spelas in för distribution till en ospecificerad publik och det utvidgade straffbara området behöver göras. Det är dock varken lämpligt eller möjligt att inom ramen för detta lagstiftningsärende, som *Storasyster*, *Talita* och *Unizon* efterfrågar, överväga ett generell förbud mot produktion eller köp av pornografi.

Utredningen föreslår att gränsdragningen ska åstadkommas genom ett uttryckligt krav på att gärningsmannen ska ha köpt den sexuella handlingen ”i huvudsakligt syfte” att gärningsmannen ska delta i handlingen eller att handlingen ska visas för gärningsmannen. Förslaget innebär att det krävs avsiktssuppsåt hos gärningsmannen. Regeringen gör ingen annan bedömning än utredningen i denna del. Vad som har varit det huvudsakliga syftet får bedömas från fall till fall och det avgörande är inte hur verksamheten benämns.

När det gäller köp av pornografiskt material ligger det i sakens natur att köparen ofta agerar i huvudsakligt syfte att bli förevisad materialet. Det som då avgör om köparens handlande omfattas av straffansvar enligt paragrafen är om denne har förmått den andra personen att i det enskilda fallet företa eller tåla en sexuell handling mot ersättning. Att någon köper en film som är förinspelad, betalar för att följa ett konto där det löpande läggs ut pornografiskt material eller på annat sätt tar del av pornografi utan att påverka dess innehåll skulle därför i allmänhet falla utanför det straffbara området. Om den sexuella handlingen i stället har föregåtts av kontakt mellan den som köper och den som utför handlingen, antingen i förväg eller under en liveshow, kan dock det nämnda kravet på orsaksamband vara uppfyllt.

Ett antal remissinstanser, däribland Attunda tingsrätt, *Blekinge tingsrätt* och Lunds universitet ifrågasätter lämpligheten av rekvisitet ”i huvudsakligt syfte” och pekar på de betydande tolknings- och tillämpnings-svårigheter som uttrycket kan medföra. Lunds universitet förespråkar i stället rekvisitet ”i syfte att”, som bl.a. finns i bestämmelsen om människohandel (4 kap. 1 § brottsbalken). Regeringen har viss förståelse för dessa synpunkter. Rekvisitet ”i huvudsakligt syfte” förekommer inte i någon annan jämförbar straffrättslig bestämmelse och det finns därför inte några förarbeten eller någon rättspraxis att utgå ifrån när det gäller tolkningen av begreppet. Som anges ovan behöver en gränsdragning mellan pornografi som t.ex. spelas in för distribution till en ospecificerad publik och det utvidgade straffansvaret göras. Det utvidgade straffansvaret får inte ges ett så brett tillämpningsområde att det riskerar att inkräkta på det grundlags-skyddade området (se närmare om det nedan). Om rekvisitet ”i syfte att” används finns enligt regeringen en sådan risk. Rekvisitet ”i huvudsakligt syfte” däremot möjliggör för en nyanserad bedömning av handlingens syfte i det enskilda fallet och åstadkommer därmed en lämplig avgränsning av det straffbara området.

I praktiken skulle avgränsningen t.ex. kunna innebära att om en pornografiproducent själv är delaktig i sexuella handlingar inom ramen för egen produktion skulle det huvudsakliga syftet vara att skapa en skildring som ska tillhandahållas allmänheten – inte att gärningsmannen ska delta i eller att handlingen ska visas för honom eller henne. Med anledning av Sveriges Kvinnoorganisationers fråga kring detta kan regeringen samtidigt konstatera att den som förmår någon att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling som gärningspersonen själv deltar i normalt sett inte ska kunna undgå straffansvar med hänvisning till att handlingen dokumenterats och att syftet därför varit att producera pornografi och sprida den till allmänheten. Sammantaget anser därför regeringen att den avgränsning som utredningen föreslår är lämplig.

För att åstadkomma ett straffansvar som även omfattar handlingar utan fysisk kontakt bör det, av bestämmelsen uttryckligen framgå att både handlingar som gärningsmannen ska ”delta i” och handlingar som ska ”förevisas” gärningsmannen ska omfattas.

Med ”delta i” avses fall då fysisk kontakt förekommer mellan den som köper den sexuella handlingen och den som erbjuder den. I den delen är ingen inskränkning avsedd i förhållande till dagens reglering. Med ”förevisas” avses att den sexuella handlingen görs tillgänglig för köparen visuellt, t.ex. genom att den som erbjuder handlingen skickar ett foto eller en film eller företar en särskild handling under en pågående direktströmmad ”show”. En förevisning kan också ske utan användande av något tekniskt hjälpmedel, t.ex. genom att någon på en strippklubb utför en privat show som innehåller sexuella handlingar utan någon fysisk kontakt med köparen. Förmedling av sexuella handlingar endast via ljud eller text omfattas däremot inte. Det innebär att köp av exempelvis telefonsex eller en sexchatt utan foton eller filmer faller utanför det straffbara området.

Som Blekinge tingsrätt och Lunds universitet påpekar, väcker förslaget frågor kring hur det utvidgade straffansvaret ska tillämpas när fler än en gärningsperson är inblandad i gärningen. Att materialet visas för någon annan än gärningspersonen – exempelvis genom att flera personer får tillgång till samma liveshow – utesluter inte i sig straffansvar för köp av sexuell handling. Flera personer som medverkar till brottet kan beroende på omständigheterna dömas som medgärningsmän, anstiftare eller medhjälpare (23 kap. 4 § brottsbalken).

Jämställdhetsmyndigheten anser att regeringen bör klargöra att de som säljer sexuella handlingar alltid ska betraktas som målsägande. Som myndigheten själv framhåller har den frågan inte ingått i utredningens uppdrag och regeringen har därför inte möjlighet att inom ramen för detta lagstiftningsärende ta ställning till det. Frågan om en person som utfört en sexuell handling mot betalning har ställning som målsägande eller vittne vid köp av sexuell handling får därmed prövas i varje enskilt fall liksom tidigare (20 kap. 8 § brottsbalken och prop. 2010/11:77 s. 14–15).

Sammanfattningsvis anser regeringen att avgränsningen mellan det straffbara området och pornografi bör göras genom ett uttryckligt krav på att gärningsmannen ska ha köpt den sexuella handlingen i huvudsakligt syfte att själv delta i handlingen eller att handlingen ska förevisas honom eller henne.

Brottsbeteckningen köp av sexuell tjänst ändras till köp av sexuell handling

Kriminaliseringen av köp av sexuell tjänst ändras till att avse köp av sexuell handling. Det bör enligt utredningen komma till uttryck även i brottsbeteckningen. Regeringen instämmer med utredningens förslag att brottsbeteckningen bör ändras från ”köp av sexuell tjänst” till ”köp av sexuell handling”. En följdändring görs i bestämmelsen om försök till köp av sexuell tjänst (6 kap. 15 § brottsbalken).

Det straffbara området för koppleri utvidgas

För att någon ska dömas för koppleri krävs att det har förekommit fysisk kontakt mellan köparen och utföraren (6 kap. 12 § brottsbalken). Samma skäl som förts fram för att ändra bestämmelsen om köp av sexuell tjänst gör sig enligt utredningen gällande när det gäller det straffbara området för koppleri. Regeringen instämmer i detta. Det straffbara området för koppleri bör därför utvidgas till att även omfatta handlingar som utförs på distans.

Straffansvaret för koppleri på distans kan t.ex. träffa den som tillhandahåller eller administrerar en webbplats som underlättar för personer att komma i kontakt med någon som på beställning utför sexuella handlingar mot ersättning i form av direktströmmade s.k. camshows. Det kan också handla om att någon mera direkt anlitar en annan person för att digitalt utföra föreställningar – som inkluderar sexuella handlingar – på beställning av en tredje part. Liksom tidigare bör det enligt utredningen krävas att främjandet eller utnyttjandet i någon mån har satts i system för att det ska vara fråga om koppleri (prop. 2004/05:45 s. 100–111 och prop. 1983/84:105 s. 57–58).

Utvidgningen bör ske på sätt som utredningen föreslår. Någon inskränkning i förhållande till dagens reglering gällande koppleri som avser minderåriga är inte avsedd. För att det inte ska råda några tvivel om det anser regeringen, liksom Jönköpings tingsrätt, att det i straffbestämmelsen även bör hänvisas till bestämmelsen om utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling i 6 kap. 9 § brottsbalken. Straffansvaret för koppleri bör därmed avse den som främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att en person förmås att mot ersättning företa eller tåla sexuella handlingar på det sätt som avses i 9 eller 11 §.

Koppleri bör inte undantas från kravet på dubbel straffbarhet

Brå har, inom ramen för ett uppdrag om att följa upp och analysera tillämpningen av förbudet mot köp av sexuell tjänst, gått igenom anmälningar som rör köp av sexuell tjänst och konstaterat att ungefär två tredjedelar av ärendena har initierats av polisen. Det vanligaste sättet som ett sexköp uppdragas är att polisen arbetar uppsökande mot så kallade eskortsidor för att identifiera personer som säljer sexuella tjänster. Eskortsidorna är i de allra flesta fall baserade och administrerade från utlandet och regleras därmed i väldigt begränsad utsträckning av svenska lagar (Brå 2022:3, Köp av sexuella tjänster – En uppföljning av lagens tillämpning, s. 7–8 och 25).

Förslaget att utvidga det straffbara området för köp av sexuell handling och koppleri innebär att den som t.ex. tillhandahåller eller administrerar

en webbplats där personer kan komma i kontakt med någon som på beställning utför en sexuell handling mot ersättning kan göra sig skyldig till koppleri, även i de fall där den sexuella handlingen utförs på distans. Förslaget aktualiserar därför frågan om vilken behörighet svenska domstolar bör ha när det t.ex. gäller koppleribrott som består i att sexuella tjänster i Sverige förmedlas från utlandet via en webbsida.

Bestämmelser om svenska domstolars behörighet finns i 2 kap. brottsbalken. När det gäller brott som har begåtts utanför Sverige är svensk domstol behörig bl.a. när det rör brott som har begåtts av, eller riktats mot, någon som var svensk medborgare eller hade hemvist i Sverige (3 §). I dessa fall är emellertid utgångspunkten att svensk domstol är behörig endast om gärningen är straffbar även enligt lagen på gärningsorten (dubbel straffbarhet) och att det inte får dömas till påföljd som är strängare än det svåraste straff som är föreskrivet för brottet enligt lagen på gärningsorten (5 § första stycket).

Kravet på dubbel straffbarhet gäller dock inte för vissa särskilt angivna brott (5 § andra stycket). Bland dessa finns människohandel, hedersförtryck, koppleri som avser minderåriga och brott mot lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor. Dessa brott kan därmed, om förutsättningarna i 3 § är uppfyllda, bestraffas i Sverige även om de inte skulle vara straffbara i det land där de begåtts. Motsatsvis gäller att svenska domstolar inte har rätt att pröva brott som exempelvis köp av sexuell tjänst eller koppleri av vuxna om brotten begåtts i ett land där sådana gärningar inte är straffbara.

Vid bedömningen av om ett brott ska undantas från kravet på dubbel straffbarhet bör det beaktas att ett undantag innebär ett ingrepp i andra staters suveränitet. Därtill måste det vara förenligt med den straffrättsliga legalitetsprincipen, dvs. att det ska vara möjligt för den enskilde att förutse och få kännedom om vad som utgör ett handlande som kan leda till straff (prop. 2020/21:204, s. 113–114 och Lagrådets yttrande i prop. 2018/19:157, bilaga 5). Mot den bakgrunden bör det finnas starka skäl för att ett undantag från kravet på dubbel straffbarhet ska införas.

Som utgångspunkt krävs att det finns en hög grad av internationell samsyn när det gäller den aktuella brottsligheten och behovet av kriminalisering. När det rör sig om särskilt allvarlig brottslighet eller brottslighet som är av internationell och gränsöverskridande karaktär har undantag gjorts i vissa fall, trots att någon internationell samsyn i någon större grad inte har kunnat konstateras (prop. 2013/14:208 s. 74–75 gällande äkten-skapstvång).

Viktigt att beakta i sammanhanget är vidare vad Lagrådet tidigare uttalat om att i de fall ett undantag görs för brottslighet som det inte råder någon internationell samsyn kring innebär det att Sverige ger uttryck för att det är folkrättsligt acceptabelt att lagföra utomlands förövade gärningar därför att de enligt svensk rättsuppfattning är påtagligt straffvärda. Detta kan öppna upp för andra stater att döma personer som i Sverige utför handlingar som är straffbara i dessa länder, men inte här (Lagrådets yttranden i prop. 2018/19:157, bilaga 5 och prop. 2021/22:138, bilaga 5).

Liksom utredningen bedömer regeringen att det saknas tillräcklig internationell samsyn gällande straffvärdheten av koppleri. Ett svenskt undantag från kravet på dubbel straffbarhet skulle därför utgöra ett ingrepp i många andra staters suveränitet. Mot detta talar möjligen att ett undantag

för koppleri skulle hindra utomlands boende personer från att inkludera Sverige bland de länder som deras webbplatser för prostitutionsändamål riktar sig mot. Samtidigt väcker det betänkligheter ur legalitetssynpunkt. Som utredningen konstaterar torde dessa personer i allmänhet inte ha någon anknytning till Sverige, utan den enda kopplingen skulle ligga i verksamhetens inriktning.

Den omständigheten att gärningspersonen vid koppleribrott av det nämnda slaget saknar anknytning till Sverige innebär också att svårigheterna att utreda brottet och genomföra en rättegång kan antas bli mycket stora när gärningen har begåtts i ett land där koppleri inte är straffbart. Även om kravet på dubbel straffbarhet skulle tas bort i fråga om svenska domstolars behörighet finns det alltså en uppenbar risk att det inte får någon större betydelse i praktiken.

När det däremot gäller personer som från Sverige lägger ut annonser avseende andras sexuella tjänster på t.ex. eskortsidorna rör det sig om koppleribrott begångna i Sverige. Gällande de brotten aktualiseras alltså inte frågan om dubbel straffbarhet, även om webbplatserna som sådana drivs från utlandet.

Sammanfattningsvis anser regeringen att koppleri inte bör undantas från kravet på dubbel straffbarhet.

Förslagen är förenliga med grundlag

Som utredningen konstaterar torde den typ av gärningar som den utökade kriminaliseringen tar sikte på typiskt sett sällan omfattas av yttrandefrihetsgrundlagens (YGL) formella tillämpningsområde. Tillhandahållande av material på internet omfattas som utgångspunkt inte av det särskilda grundlagsskyddet men yttrandefrihetsgrundlagen är tillämplig på vissa s.k. webbsändningar och på tillhandahållanden ur databaser med utgivningsbevis (1 kap. 3–5 §§ YGL). Det förutsätter dock att verksamheten avser material som tillhandahålls allmänheten och där innehållet helt kontrolleras av avsändaren. Framställningar som förevisas i slutna sammanhang omfattas alltså inte, utan vem som helst ska kunna ta del av innehållet även om det i och för sig kan uppställas krav på betalning. Som framgår ovan innebär rekvisitetet ”förmå” i den föreslagna regleringen att det måste finnas ett orsakssamband mellan köparens agerande och den andra personens utförande av eller deltagande i en sexuell handling i det enskilda fallet. Dessutom ska handlingen ha utförts i huvudsakligt syfte att gärningsmannen ska delta i handlingen eller att handlingen ska förevisas för gärningsmannen. Av detta följer att det i de flesta fall inte torde vara fråga om ett tillhandahållande till allmänheten i den mening som avses i yttrandefrihetsgrundlagen.

Det kan dock inte uteslutas att tryckfrihetsförordningen (TF) eller yttrandefrihetsgrundlagen skulle kunna vara tillämplig, t.ex. om en köpare förmår en person att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling i huvudsakligt syfte att handlingen ska visas för köparen men köparen också sprider det inspelade materialet till allmänheten via t.ex. en tryckt tidning eller på en grundlagsskyddad webbplats.

I likhet med utredningen konstaterar regeringen att den utökade kriminaliseringen inte avser själva bildmaterialet eller spridandet av detta utan tar sikte på att förmå någon att företa en handling av ett visst slag.

Regeringen gör bedömningen att det är tveksamt om det som den straffrättsliga regleringen är tänkt att träffa omfattas av mediegrundlagarnas skydd. I vart fall kan regeringen konstatera att dessa grundlagar inte hindrar att man kan ställas till svars för de metoder som används för att anskaffa material, om dessa är olagliga (1 kap. 12 § 6 TF och 1 kap. 18 § YGL). Mot denna bakgrund bedömer regeringen att förslagen är förenliga med mediegrundlagarna.

7 Brottsbeteckningen barnpornografibrott ändras inte

Regeringens bedömning: Brottsbeteckningen för barnpornografibrott respektive grovt barnpornografibrott bör inte ändras för närvarande.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser, däribland *Linköpings universitet (Barnafrid – Nationellt kunskapscentrum)* och *Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid)*, håller med utredningen om att brottsbeteckningarna inte bör ändras. Även *Lunds universitet (Juridiska fakulteten)* delar i allt väsentligt utredningens bedömning och framför invändningar mot det alternativa förslaget. Universitetet anser t.ex. att det är olämpligt att använda begreppet ”exploatering” i brottsbeteckningen eftersom det kan leda till tolkningssvårigheter och riskera att föra tankarna till att någon form av vederlag måste erläggas för bilderna.

Andra remissinstanser, bl.a. *Brottsofferjouren, Child X, ECPAT Sverige, Institutet för mänskliga rättigheter, Jämställdhetsmyndigheten, Polismyndigheten, Rädda Barnen* och *Åklagarmyndigheten*, anser att det finns tillräckliga skäl för att byta brottsbeteckning till det alternativa förslag som utredningen presenterar. *Polismyndigheten* pekar t.ex. på att ett stigmatiserande begrepp som barnpornografi kan vara problematiskt vid arbete med att reducera risken för återfall hos förövare, särskilt i fråga om unga lagöverträdare. *Barnombudsmannen* framför liknande synpunkter men motsätter sig utredningens alternativa förslag. Myndigheten anser, liksom *Storasyster*, att beteckningen ”dokumenterade sexuella övergrepp mot barn” bäst beskriver situationer där verkliga barn avbildas. Enligt myndigheten bör en ny utredning tillsättas som överväger brottsbeteckningen, en uppdelning av brottet utifrån verkliga och fiktiva barn, brottets placering i brottsbalken samt hur det straffrättsliga skyddet för pubertetsutvecklade barn kan stärkas. Även *Child X* och *Rädda Barnen* beklagar att det inte utretts hur det straffrättsliga skyddet för pubertetsutvecklade barn i barnpornografibrottet kan stärkas.

ECPAT Sverige, *Rädda Barnen* och Stiftelsen Allmänna Barnhuset anser vidare att barnpornografibrottet bör flyttas till 6 kap. brottsbalken.

Skälen för regeringens bedömning

Som utredningen redogör för har det under relativt lång tid från många håll framförts att brottsbeteckningen för barnpornografibrott bör ändras. De

skäl som i huvudsak har angetts är att användningen av ordet barnpornografi riskerar att förminska det övergrepp på barn som bilden förmedlar liksom den kränkning som bilden innebär samt att ordet är missvisande och kan associeras med lagliga bilder på vuxna som deltagit frivilligt i framställningen.

Frågan övervägdes senast i ett lagstiftningsärende år 2020. Det konstaterades då att det är svårt att hitta en lämplig ny brottsbeteckning som bidrar till önskvärd tydlighet och indikerar brottets allvar. Någon ändring av brottsbeteckningen föreslogs inte (prop. 2019/20:69 s. 26–28).

Enligt utredningen är det svårt att hitta en alternativ brottsbeteckning som är tillräckligt tydlig när det gäller de olika slags bilder och tänkbara sätt att ta befattning med bilderna som täcks av brottet. Från rättsväsendets myndigheter har det inte heller framförts att brottsbeteckningen leder till några tillämpningsproblem. Ordet barnpornografi har dessutom ett mycket starkt stigma kopplat till sig och det är därför inte givet att en ändring förtydligar allvaret i brottet. Utredningen anser mot denna bakgrund att brottsbeteckningen inte bör ändras. För det fall en ändring ändå skulle anses påkallad föreslår utredningen brottsbeteckningarna ”sexuell exploatering av barn i bild” och ”grov sexuell exploatering av barn i bild”.

Flera remissinstanser framför enligt regeringen relevanta argument som talar för att brottsbeteckningen bör ändras. Som utgångspunkt bör brottsbeteckning utformas så att den är kort, informativ och inte förväxlingsbar med andra brottsbeteckningar. Vad gäller det alternativa förslag som utredningen presenterar påpekar *Lunds universitet* att ordet ”sexuell” på samma sätt som ”pornografi” kan ha en positiv konnotation. Även begreppet ”exploatering” kan leda till tolkningssvårigheter och riskera att föra tankarna till att någon form av vederlag måste erläggas för bilderna (Ds 2018:23 s. 158). Den alternativa brottsbeteckningen som utredningen föreslår är vidare lång och tydliggör inte att vissa gärningar avser dokumenterade sexuella övergrepp mot barn. Inte heller brottsbeteckningen ”dokumenterat sexuellt övergrepp” är tillräckligt tydlig, framför allt eftersom den antyder att barnpornografibrott förutsätter att ett barn har utsatts för ett sexuellt övergrepp, vilket inte är fallet (prop. 2019/20:69 s. 27).

Till detta kommer att det inom EU pågår en förhandling av ett direktiv om ändring av direktiv 2011/93/EU om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och brott som har samband med material med sexuella övergrepp mot barn samt om ersättande av rådets rambeslut 2004/68/RIF, COM(2024) 60 final. Kommissionen har inom ramen för den förhandlingen föreslagit att begreppet ”barnpornografi” ska ersättas med ”material med sexuella övergrepp mot barn” (artikel 2.3). Enligt regeringen finns det skäl att avvakta resultatet av den förhandlingen.

Mot denna bakgrund delar regeringen utredningens bedömning att brottsbeteckningarna barnpornografibrott och grovt barnpornografibrott inte bör ändras för närvarande. Regeringen avser dock att återkomma i frågan om att ändra brottsbeteckningen på och placering av barnpornografibrottet efter att EU-förhandlingarna avslutats.

Vidare saknas underlag för att här överväga om barnpornografibrottet bör flyttas till 6 kap. brottsbalken. Det kan noteras att senast den frågan övervägdes var i ovan nämnda 2020 års lagstiftningsärende och då gjordes

bedömningen att bestämmelsen alltså bör vara kvar i 16 kap. brottsbalken (prop. 2019/20:69 s. 16–19).

8 Kön ska ingå i brottsbalkens straffskärpningsregel för brott med hatbrottsmotiv

Regeringens förslag: Straffskärpningsregeln i brottsbalken om brott som begås med rasistiska och liknande kränkande motiv utvidgas genom att det anges att det är en försvårande omständighet vid bedömningen av straffvärdet om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer p.g.a. kön. I samma bestämmelse ersätts begreppet ”könsöverskridande identitet eller uttryck” med ”könsidentitet eller könsuttryck”.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ett antal remissinstanser, däribland *Blekinge tingsrätt*, *Brottsofferjouren*, *Brottsoffermyndigheten*, *Diskrimineringsombudsmannen*, *Funktionsrätt Sverige*, *Göteborgs universitet (Nationella sekretariatet för genusforskning)*, *Institutet för mänskliga rättigheter*, *Myndigheten för delaktighet*, *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor*, *RFSL*, *RFSU* och *Totalförsvarets forskningsinstitut* tillstyrker eller har inga invändningar mot förslaget att lägga till kön i straffskärpningsregeln.

Göteborgs universitet förespråkar att motsvarande ändringar även görs i bestämmelserna om hets mot folkgrupp och olaga diskriminering. Några remissinstanser, däribland *Brottsofferjouren*, *Funktionsrätt Sverige* och *Myndigheten för delaktighet*, anser att även funktionsnedsättning bör anges som en särskild straffskärpningsgrund. Institutet för mänskliga rättigheter anser att regeringen bör överväga att lägga till både funktionsnedsättning och ålder.

Ett par remissinstanser, däribland *Sveriges Kvinnoorganisationer* och *Unizon* tillstyrker förslaget men anser att straffskärpningsgrunden endast bör avse kvinnor, eftersom män inte utsätts för hatbrott p.g.a. kön. De anser vidare att även sexualbrott i regel bör klassas som hatbrott. Unizon anser därtill att statistik bör beaktas och att brott där kvinnor är överrepresenterade bör tolkas som hatbrott, vilket *Stiftelsen 1000 möjligheter* instämmer i. *Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid)* framhåller att mäns våld mot kvinnor, både i och utanför nära relationer, är ett strukturellt problem och att de därför skulle välkomna en tydligare ansats att stärka det straffrättsliga skyddet även för de kvinnor som utsätts för den typen av våld.

Ett antal remissinstanser är tveksamma till förslaget. *Brottsförebyggande rådet (Brå)* delar visserligen utredningens problembild men anser att det är tveksamt om begreppet kön tillräckligt väl fångar den typ av hatmotiv som avses med förslaget och anser att tillämpningen i praktiken riskerar att bli betydligt bredare. Enligt Brå riskerar förslaget

dels att leda till att hatbrottsbegreppet urvattnas, dels att uppföljningen av hatbrotten försvåras p.g.a. en betydande ökad osäkerhet i statistiken. Detsamma gäller *Åklagarmyndigheten*, som inte har någon principiell invändning mot förslaget, men efterlyser en mer ingående analys av hur den nya straffskärpningsgrunden förhåller sig till t.ex. brott i nära relation och brott som sker i en hederskontext. Den ribba som anges i utredningen – att enbart det förhållande att den utsatta är en kvinna i sig inte ska kunna utgöra grund för straffskärpning – är enligt *Åklagarmyndigheten* en lågt satt ribba som inte kommer att begränsa regeln nämnvärt. Myndigheten pekar också på de bevisvårigheter som den nya grunden kan komma att innebära i praktiken. Även *Svea hovrätt* uttrycker viss osäkerhet kring om den föreslagna straffskärpningen kommer att fånga upp de fall som avses. *Polismyndigheten*, som inte har någon erinran mot förslaget, ser en risk med att straffskärpningsgrunden inte kommer att tillämpas i avsedd utsträckning p.g.a. bevisvårigheter och gränsdragningsproblematik. Förslaget skulle, enligt myndigheten, kunna få större genomslag om det gavs mer riktlinjer för tillämpningen i förarbetena. Även *Storasyster*, som ser positivt på förslaget, efterlyser tydligare riktlinjer för praktisk tillämpning.

Lunds universitet (Juridiska fakulteten) delar utredningens uppfattning om det problem som sexualiserad hatretorik utgör och är enig med den om vikten av att motarbeta hat och hot med anknytning till kön på samma sätt som hat och hot med avseende på t.ex. ras, hudfärg samt nationellt eller etniskt ursprung. Med hänsyn till dels mörkertal, dels bevisvårigheter när det gäller att styrka en gärningspersons motiv bör det dock enligt universitetet övervägas om näthat skulle kunna motarbetas mer effektivt på andra sätt än genom lagstiftning. Vidare konstaterar universitetet att en konsekvens av förslaget blir att det konstrueras två kategorier av mäns våld mot kvinnor, där visst våld mot kvinnor utövas som följd av eller ett uttryck för kvinnohat, och annat våld mot kvinnor inte betraktas som ett strukturellt problem.

Två remissinstanser, *Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks)* och *Attunda tingsrätt*, avstyrker förslaget. Roks pekar på att lagstiftaren med förslaget går från att tita om mansvåldets orsaker till att deklarerat att mäns våld mot kvinnor delas upp i våld grundat på missaktning och annat våld. Att endast ett fåtal gärningar är tänkta att omfattas av förslaget befäster en problematisk principiell uppfattning om orsakerna bakom mäns våld mot kvinnor. Signaleffekten kan antas vara betydande och konsekvenserna det får för arbetet mot mäns våld mot kvinnor är svåra att överblicka. Attunda tingsrätt ställer sig tveksam till om införandet av kön som en uttrycklig straffskärpningsgrund skulle få någon större praktisk betydelse för att motverka den negativa utvecklingen. Det är i allmänhet svårt att styrka ett hatmotiv och det kan antas vara än svårare när det är fråga om ett så generellt kriterium som kön. Därtill skulle hatmotiv p.g.a. kön kunna omfattas av ”en annan liknande omständighet” i den nuvarande regleringen.

Förslaget att ändra ”könsöverskridande identitet eller uttryck” till ”könsidentitet eller könsuttryck” tillstyrks eller lämnas utan invändning av de flesta av de remissinstanser som yttrar sig över det, däribland Attunda tingsrätt, Barnombudsmannen, Blekinge tingsrätt, Brottsoffermyndigheten, Funktionsrätt Sverige, Jämställdhetsmyndigheten, Myndigheten för

ungdoms- och civilsamhällesfrågor, RFSL, RFSL ungdom, RFSU, Stiftelsen Allmänna Barnhuset och Åklagarmyndigheten.

Även Göteborgs universitet och Institutet för mänskliga rättigheter tillstyrker förslaget, men framhåller samtidigt att samma ändring bör göras i annan lagstiftning där uttrycket förekommer. Diskrimineringsombudsmannen tycker att det är klart olämpligt att ändra straffrättslig reglering utan att göra motsvarande ändring i annan reglering som innehåller begreppet.

Sveriges Kvinnoorganisationer och Unizon är kritiska till att ändra begreppet eftersom terminologin då skiljer sig från den i diskrimineringslagen och att gränsdragningsvårigheter i förhållande till den föreslagna straffskärpningsgrunden kön riskerar att påverka tillförlitligheten av statistik som förs på området. RFSL och RFSU ser dock inte några sådana risker.

Skälen för regeringens förslag

Synen på brott som är motiverade av att kränka en person eller grupp på grund av kön behöver skärpas

Enligt regeringen är det ytterst angeläget att bekämpa hat, hot och kränkningar. Det handlar om att säkerställa varje människas rätt till frihet och jämställdhet. Detta gäller oavsett om sådana gärningar sker via internet eller i det verkliga livet. För att samhället ska kunna stå upp för de som utsätts måste lagstiftningen vara ändamålsenligt utformad.

Som utredningen redogör för har internet skapat en dimension där hat, hot och kränkningar kan uttryckas och spridas i allt större omfattning. Sådant näthat kan begränsa människors vilja att delta i diskussioner på internet och att i övrigt göra sin röst hörd i det offentliga rummet. Det gäller inte endast personer som har blivit föremål för näthat, utan också för dem som med hänsyn till vad andra har utsatts för känner en oro för att själva bli angripna. Den form av självzensur som kan uppstå riskerar i förlängningen att utgöra ett hot mot den fria åsiktsbildningen och mot demokratin.

En översikt av kunskapsläget i Norden visar att såväl män som kvinnor utsätts för hat, men att kvinnor som tar plats i det offentliga samtalet är särskilt utsatta. Kvinnor och män drabbas dessutom på olika sätt. Kvinnor är i större utsträckning än män föremål för sexualiserade angrepp som är råa och skrämmande. När män i offentligheten utsätts för näthat avser angreppen oftare bristande kompetens eller liknande (Bladini, Hat och hot på nätet – En kartläggning av den rättsliga regleringen i Norden från ett jämställdhetsperspektiv, 2017, s. 51–52 samt Nadim och Fladmoe, Silencing Women? Gender and Online Harassment, s. 256.).

Inom den miljö som under de senaste drygt tio åren har vuxit fram inom den så kallade manosfären eller incelmiljön – där hat mot kvinnor uttrycks och där det förekommer uppmaningar om fysiskt eller sexuellt våld mot kvinnor – har det skett en viss radikalisering (Gottzén, Män, maskulinitet och våldsbejakande extremism – En kunskapsöversikt, Brå och Jämställdhetsmyndigheten, 2022, s. 48). Under 2000-talet har det också skett ett tiotal dödliga attacker i världen utförda av personer som identifierar sig som incels. Säkerhetspolisen har pekat på en utveckling där olika drivkrafter sätts samman till en personlig ideologi och där individer i eller i

utkanten av olika extremistmiljöer kan påverkas av t.ex. kvinnohat (Säkerhetspolisen, Årsbok för 2020, s. 51).

Med hänsyn till utvecklingen när det gäller hat och kränkningar som i synnerhet kvinnor utsätts för på nätet har behovet av ett förstärkt straffrättsligt skydd mot just könsrelaterade brott blivit påtagligt under senare tid. Det har blivit allt tydligare att den typen av gärningar är ett hot mot demokratin. Den ökade förekomsten av sexualiserad hatretorik mot kvinnor – och den begränsning av yttrandefriheten som sådana kränkningar kan leda till – var också bakgrunden till att den finska regeringen bedömde att det fanns anledning att i den finska strafflagen uttryckligen ange att motiv med avseende på kön är en straffskärpningsgrund, trots att det i dessa fall inte rör sig om angrepp på någon minoritetsgrupp (finska propositionen RP 7/2021).

Mot denna bakgrund anser regeringen att det finns anledning att se särskilt allvarligt på brott där ett motiv har varit att kränka en person eller grupp p.g.a. kön. Det gäller oavsett om det är fråga om kvinnligt eller manligt kön.

En skärpning åstadkoms genom att kön läggs till i straffskärpningsbestämmelsen för brott med hatbrottsmotiv

Att gärningspersonens motiv ska beaktas vid bedömningen av straffvärdet för ett brott framgår av den allmänna bestämmelsen i 29 kap. 1 § brottsbalken. I 29 kap. 2 § finns en uppräkningslista av försvårande omständigheter som, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt ska beaktas vid bedömningen av straffvärdet. Uppräkningen är exemplifierande.

För att åstadkomma en skärpt syn på brott som är motiverade av att kränka en person eller grupp p.g.a. kön föreslår utredningen att kön läggs till i straffskärpningsregeln i 29 kap. 2 § 7. Enligt den punkten ska det särskilt beaktas som en försvårande omständighet om ett motiv för brottet har varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer p.g.a. ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck eller annan liknande omständighet.

Att lägga till kön i straffskärpningsregeln innebär en tydlig markering från samhället att kränkningar av framför allt misogyna slag är mer straffvärda. Det kan också leda till att könsbaserade motiv uppmärksammas särskilt. Regeringen instämmer därför med utredningen om att det uttryckligen bör anges att det är en försvårande omständighet om ett motiv för brottet har varit att kränka en person eller en grupp p.g.a. kön.

Eftersom både män och kvinnor drabbas av kränkningar, om än på olika sätt, håller regeringen inte med bl.a. *Sveriges Kvinnoorganisationer* om att den nya grunden bara bör träffa kvinnor. Att förslaget inte utformas som ett minoritetsskydd innebär också att den lagtekniska lösningen är i linje med hur de flesta andra grunder i punkt 7 är utformade.

Brottsförebyggande rådet och *Åklagarmyndigheten* frågar om inte tillämpningen i praktiken riskerar att bli betydligt bredare än vad som är avsikten och anser att det är oklart hur grunden ska tillämpas i t.ex. hederskontext och vid våld i nära relation. Som utredningen framhåller och som även några remissinstanser berör särskilt skulle det ur ett strukturellt

perspektiv kunna hävdas att våld mot kvinnor i allmänhet och sexuellt våld i synnerhet används för att upprätthålla en social ordning där kvinnor som grupp är underordnad och att sådana handlingar därmed i sig bör omfattas av straffskärpningsbestämmelsen.

Som utredningen framhåller är den nya grunden inte avsedd att tillämpas endast av det skälet att ett brott har begåtts mot en person av ett visst kön. Det betyder exempelvis att sådana förhållanden som att en man har utsatt en kvinna för ett vålds- eller sexualbrott eller att brottet begåtts i en hederskontext inte i sig utgör grund för straffskärpning med hatbrottsgrunden kön. Hatbrottsgrunden kan däremot vara tillämplig på kränkande uttalanden mot ett brottsoffer för att hon är en kvinna eller våldsgärningar som begås av personer som radikaliserats inom incel-rörelsen.

Det kommer att vara viktigt att omständigheter som tyder på att det kan finnas ett hatbrottsmotiv med grund i kön uppmärksammas inom ramen för förundersökningen. Omständigheter som kan tyda på att finns ett hatmotiv med grund i kön kan t.ex. vara att brottsoffret har uppfattat att gärningsmannens motiv är hat mot ett visst kön, att brottsoffret varit aktiv i frågor som anknyter till kön eller att den misstänktes agerande eller kommunikation före gärningen indikerar att ett hatmotiv med grund i kön kan vara aktuellt. Detsamma gäller om den misstänkte har varit aktiv på exempelvis vissa forum på internet som kan kopplas till ett sådant hatmotiv eller om den misstänkte tidigare har gjort sig skyldig till en gärning med ett sådant motiv.

På samma sätt som när det gäller övriga straffskärpningsgrunder avseende hatbrottsmotiv ska det krävas att gärningspersonens avsikt har varit att genom brottet åstadkomma en kränkning av det slag som bestämmelsen avser. Samtidigt behöver motivet att kränka inte ha varit det enda eller ens det huvudsakliga motivet (prop. 1993/94:101 s. 22–23). I det nu aktuella avseendet måste dock det avgörande vara vad som kan bevisas om gärningspersonens individuella motiv. Också i fall där gärningspersonen har agerat utifrån ett felaktigt antagande om någons kön kan ett sådant motiv föreligga (prop. 2017/18:59 s. 29). Det blir ytterst upp till rätts-tillämparen att i det enskilda fallet avgöra om ett motiv för brottet har varit att kränka någon p.g.a. kön.

Det kan visserligen uppkomma situationer där bevisvärigheter hindrar en straffskärpning för ett hatbrott av det nu aktuella slaget. Men när det gäller brott som består av kommentarer på internet, där näthat är vanligt förekommande, kan det antas att förutsättningarna att bevisa ett motiv är förhållandevis goda eftersom det ofta bör finnas ett tydligt och dokumenterat uttalande mot brottsoffret. Regeringen instämmer således inte i *Attunda tingsrätts* oro om att bevisvärigheterna skulle leda till att lagstiftningen motverkar sitt syfte.

Enligt bl.a. *Lunds universitet* är det teoretiskt möjligt att en oavsiktlig följd av regleringen blir att det konstrueras två kategorier av mäns våld mot kvinnor, där visst våld mot kvinnor utövas som följd av eller ett uttryck för kvinnohat, och annat våld mot kvinnor inte gör det. Enligt regeringen handlar förslaget dock inte om att kategorisera våld mot kvinnor utan om att ta ytterligare steg för att motverka och bekämpa denna typ av brottslighet. Regeringen arbetar brett med frågan och har som framgår i avsnitt 4 bl.a. antagit ett åtgärdsprogram för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat

våld och förtryck samt prostitution och människohandel som kommer att gälla 2024–2026 och som omfattar 132 åtgärder (finns tillgängligt i Arbetsmarknadsdepartementet, A2024/00869). Förslaget att skärpa synen på brott med hatbrottsmotiv med grund i kön är ett steg i den riktningen.

Det saknas underlag för att inom ramen för det här lagstiftningsprojektet överväga om kön bör läggas till i brotten hets mot folkgrupp och olaga diskriminering, vilket *Göteborgs universitet* föreslår. Det saknas även underlag för att överväga om funktionsnedsättning och ålder också bör läggas till, som *Myndigheten för delaktighet* och *Institutet för mänskliga rättigheter* föreslår.

I straffskärpningsregeln bör begreppet "könsöverskridande identitet eller uttryck" ersättas med "könsidentitet eller könsuttryck"

Begreppet könsöverskridande identitet eller uttryck lades till i brottsbalken 2019 i samband med att det infördes ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner (prop. 2017/18:59). Redan innan begreppet infördes i brottsbalken hade det kritiserats p.g.a. att det utgår från ett avvikarperspektiv, dvs. att begreppet utgår från en uppfattning om normen och pekar ut dem som inte följer denna.

Vilket begrepp som skulle användas när begreppet infördes var inte självklart. Utredningen om transpersoners straffrättsliga skydd m.m. föreslog att uttrycket "könsidentitet eller könsuttryck" skulle användas (SOU 2015:103 s. 27). I lagrådsremissen gjordes samma bedömning. Lagrådet, som avstyrkte förslaget, konstaterade dock att det enligt förarbetsuttalanden (prop. 2001/02:59 s. 61) redan utgjorde en försvårande omständighet att kränka transpersoner. I fråga om hets mot folkgrupp och olaga diskriminering pekade Lagrådet på risken för gränsdragnings-svårigheter i förhållande till hot eller diskriminering p.g.a. kön och avstyrkte förslagen även i de delarna. Lagrådet uttalade dock att en lagtekniskt godtagbar lösning för att åstadkomma det eftersträvarsvärda skyddet kan vara att använda begreppet "könsöverskridande identitet eller uttryck". Som ett förtydligande och som en konsekvens med ändringarna som gjordes i bestämmelserna om hets mot folkgrupp och olaga diskriminering infördes begreppet "könsöverskridande identitet eller uttryck" i straffskärpningsregeln (prop. 2017/18:59).

När kön nu läggs till i straffskärpningsregeln minskar behovet av att tydligt kunna skilja mellan å ena sidan motiv med avseende på könsidentitet eller könsuttryck och å andra sidan motiv med avseende på kön. Oavsett vilken aspekt av kön som ett hatmotiv grundar sig i kommer det att vara en försvårande omständighet som ska beaktas särskilt vid bedömningen av brottets straffvärde.

Som *Diskrimineringsombudsmannen*, Sveriges Kvinnoorganisationer och *Unizon* påpekar innebär förslaget att begreppet kommer att skilja sig från annan liknande lagstiftning. Utredningen har inte haft i uppdrag att överväga om motsvarande ändring bör göras i bestämmelsen om hets mot folkgrupp och i diskrimineringslagen och lämnar därför inga sådana förslag. Det finns mot den bakgrunden inte förutsättningar att här överväga även sådana ändringar, men det bör enligt regeringen inte hindra att straffskärpningsregeln nu ges en bättre utformning. Det avvikarperspektiv som det nuvarande begreppet ger uttryck för talar enligt regeringen också

starkt för en ändring. Därtill kommer de studier om unga hbtqi-personers utsatthet som utredningen och bl.a. *Barnombudsmannen* och Jämställdhetsmyndigheten pekar på. Det nu föreslagna begreppet används också i internationella instrument till skydd för transpersoner (SOU 2015:103 s. 183–186). Samma terminologi förekommer också i de danska och norska straffskärpningsbestämmelserna gällande transfobiska hatbrottsmotiv. I den isländska straffskärpningsbestämmelsen används begreppet könsidentitet.

Som bl.a. Sveriges Kvinnoorganisationer och Unizon pekar på kommer ändringen att få viss påverkan på den statistik som förs på området. Regeringen ser dock, liksom *RFSL* och *RFSU*, ingen risk för att det ändrade begreppet ska leda till att någon utsatt grupps utsatthet osynliggörs eller att transfobiska hatbrott göms i statistiken. Sammantaget anser regeringen därför att begreppet bör ändras.

9 Nya kvalifikationsgrunder införs för grovt bedrägeri och grov olovlig befattning med betalningsverktyg

Regeringens förslag: I bestämmelserna om grovt bedrägeri och grov olovlig befattning med betalningsverktyg ska det läggas till en ny kvalifikationsgrund som innebär att det vid bedömningen av om brottet är grovt särskilt ska beaktas om gärningsmannen på ett hänsynslöst sätt har utnyttjat offrets skyddslösa eller utsatta ställning.

I bestämmelsen om grovt bedrägeri ska det även läggas till en kvalifikationsgrund som tar sikte på om gärningen har ingått i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt.

Utredningens förslag överensstämmer i sak med regeringens. Utredningen föreslår en annan ordning på kvalifikationsgrunderna och en delvis annan språklig utformning.

Remissinstanserna: En majoritet av de remissinstanser som yttrar sig, däribland *Attunda tingsrätt*, *Blekinge tingsrätt*, *Brottsoffermyndigheten*, *Diskrimineringsombudsmannen*, *Institutet för mänskliga rättigheter*, *Jönköpings tingsrätt* och *Åklagarmyndigheten*, tillstyrker eller har inte några invändningar mot förslaget.

Funktionsrätt Sverige och *Riksförbundet FUB* tycker att tröskeln för att tillämpa kvalifikationsgrunden sätts för högt med rekviritet ”hänsynslöst”. Detta riskerar att leda till att bestämmelsen blir verkningslös i praktiken. Organisationerna förordar att hänsynslöst stryks och att funktionsnedsättning och ålder nämns uttryckligen i lagtexten. *Myndigheten för delaktighet* välkomnar förslagen men påpekar att de behöver analyseras i relation till dessa gruppers särskilda sårbarhet i fråga om tillit och vilseledande för att säkerställa att de är tillräckliga.

Lunds universitet (Juridiska fakulteten) tillstyrker förslaget men påpekar att bestämmelsernas karaktär och skyddsintresse förskjuts något från förmögenhetsbrott till att i någon mån även avse brott mot person, vilket i

sin tur kan komma att påverka möjligheterna för brottsoffer att få kränkingsersättning. Universitetet framhåller också att det kan finnas skäl att invänta den pågående Straffreformutredningen (Ju 2023:14) som ska ta ett helhetsgrepp om bl.a. straffskalorna.

SPF Seniorerna undrar varför utredningen inte övervägt motsvarande ändringar i brotten utpressning och oredligt förfarande.

Skälen för regeringens förslag

Bedrägerier som begås mot äldre och andra särskilt utsatta personer är ett allvarligt problem som måste angripas på flera sätt

Bedrägerier är ett stort och allvarligt samhällsproblem som göder den organiserade brottsligheten. De betalningsbedrägerier som rapporterades till Finansinspektionen uppgick under andra halvåret 2023 till 1,1 miljarder kronor, vilket är den högsta siffra som har uppmätts. Det är kontoöverföringar som står för den övervägande delen av de rapporterade bedrägerierna. Bedrägerier genom social manipulation har ökat mest och drabbar främst äldre personer (Finansinspektionens rapport Motverkande av bedrägerier i betaltjänster, 2024, s. 4 och 13). Polismyndigheten har gjort uppskattningen att brottsvinsterna för bedrägerier sammanlagt uppgick till 7,5 miljarder kronor år 2023 (rapporten Brottsvinsterna för bedrägeribrottsligheten 2023, dnr A233.272/2024, s. 7).

Genom manipulation, t.ex. att utge sig för att ringa från en bank eller myndighet, försöker bedragaren få tillgång till personernas bankkonton. Brottsligheten kan ske över telefon eller internet och visar på en hög grad av systematik och förslagenhet hos gärningspersonerna. En majoritet av de äldre som blivit utsatta för brott drabbas av stor oro, ängslighet och misstänksamhet mot allmänheten. Att inte kunna sova eller inte våga lämna sitt hem är vanligt. För många försämras livskvaliteten på ett tydligt sätt och de upplever dessutom stora skamkänslor (Brå 2018:7 s. 9 och 12–13).

Polismyndighetens kartläggningar visar att bedrägeribrottslighet av det här slaget är en lukrativ verksamhet för kriminella nätverk eftersom brotten genererar stora vinster och innebär låg risk för upptäckt och lagföring (De organiserade bedrägerierna – En rapport om bedrägerier kopplade till organiserade kriminella miljöer, dnr A354.340/2021, s. 5, och De dödliga bedrägerierna – En rapport om bedrägeribrottslighet och skjutvapenvåldet, dnr A554.314/2022).

Att personer med funktionsnedsättning löper en större risk än andra för att utsättas för bedrägeribrott bl.a. för att de liksom äldre ofta kan ha svårt att navigera i det digitala landskapet, är också något Funktionsrådet Sverige har framhållit i utredningens kontakter med den organisationen.

Det är oacceptabelt att äldre och andra särskilt utsatta personer blir offer för bedragare som hänsynslöst utnyttjar dessa människors sårbarheter och tillit. Det är dessutom av yttersta vikt att motverka de kriminella nätverkens möjligheter att berika sig på det här sättet – både för att värna äldres trygghet och för att strypa den kriminella ekonomin. Regeringen arbetar brett för att minska denna typ av brottslighet.

Bankerna har en viktig roll i att förebygga, förhindra och upptäcka bedrägerier. En löpande dialog med bankerna kulminerade i att regeringen i februari 2024 kallade bankerna till ett möte, där det framfördes en tydlig

förväntan på bankerna att skyndsamt vidta åtgärder för att stärka konsumentskyddet mot bedrägerier. I maj 2024 presenterade Svenska bankföreningen ett åtgärds paket mot bedrägerier med fokus på anpassningar av produktutbudet såsom möjlighet att införa tidsfördröjningar, beloppsgränser och att erbjuda kunderna extra kontroll vid vissa betalningar samt att utveckla systemen för övervakning av transaktioner.

Inom EU pågår förhandlingar om ändringar i regelverket för betal tjänster (COM (2023) 366 och 367). Sverige arbetar för att det nya regelverket på EU-nivå ska få en utformning som ökar möjligheterna att bekämpa bedrägerier (faktapromemoria 2022/23:FPM118).

Regeringen beslutade den 20 december 2024 att Polismyndigheten ska inrätta ett finansiellt underrättelsecentrum. Syftet är att fördjupa samarbetet mellan Polismyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Skatteverket och privata aktörer för att effektivt bekämpa den kriminella ekonomin (uppdraget finns tillgängligt i Justitiedepartementet, Ju2024/02646).

Bedragare använder ofta manipulerade, så kallade spoofade, telefonnummer för att vilseleda tilltänkta bedrägerioffer om vem som är den verkliga avsändaren. Post- och telestyrelsen slutredovisade den 17 december 2024 sitt uppdrag om att föreslå åtgärder för att förhindra spoofing och andra tillvägagångssätt där elektroniska kommunikationstjänster används för att genomföra bedrägerier (rapporten finns tillgänglig i Finansdepartementet, Fi2024/02554). Myndigheten har bl.a. infört regler som innebär att operatörer ska stoppa samtal från utlandet som ser ut att komma från svenska fastnät nummer.

Ett viktigt led i arbetet är också att se över hur det straffrättsliga skyddet för äldre och andra särskilt utsatta personer kan stärkas i syfte att säkerställa att regelverket är effektivt och ändamålsenligt utformat.

Bedrägerier mot äldre och andra särskilt utsatta personer bör i fler fall än i dag bedömas som grova brott

Utredningen har gjort en genomgång av det straffrättsliga skyddet för äldre och andra särskilt utsatta personer och konstaterar att de ges ett förstärkt straffrättsligt skydd i vissa enskilda straffbestämmelser genom kvalifikationsgrunder som påverkar straffvärdet och brottens gradindelning. Hänsynslöshet från gärningspersonens sida är ett vanligt förekommande kvalificerande rekvisit vid gradindelade brott, se t.ex. grov stöld (8 kap. 4 § brottsbalken) och grovt egenmäktigt förfarande (8 kap. 8 §). Med hänsynslöshet avses att gärningen begås mot någon som p.g.a. exempelvis ålder, sjukdom eller funktionsnedsättning har en skyddslös eller utsatt ställning (prop. 1974/76:42 s. 22, prop. 1983/84:105 s. 52, prop. 1987/88:14 s. 4–6, prop. 2015/16:113 s. 84 och prop. 2021/22:194 s. 42).

Utredningen konstaterar att det inte finns en kvalifikationsgrund som tar sikte på offrets skyddslösa eller utsatta ställning i bestämmelserna om grovt bedrägeri (9 kap. 3 §) och grov olovlig befattningsverktyg (9 kap. 3 c §) och föreslår att en sådan ska läggas till i de bestämmelserna. Det finns visserligen viss rättspraxis där brottsoffrets höga ålder nämns bland de omständigheter som domstolen beaktat som skäl för att bedöma ett bedrägeribrott som grovt. Utredningen har dock inte

kunnat hitta något exempel på att ett sådant förhållande ensamt har lett till att ett bedrägeri har bedömts som grovt. I likhet med utredningen anser regeringen att det inte finns något som talar för att dessa omständigheter är mindre relevanta för gradindelningen av nämnda brott än för exempelvis stöld eller egenmäktigt förfarande.

Detsamma gäller kvalifikationsgrunden att gärningen har ingått i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt, som bl.a. finns i bestämmelsen om grov olovlig befattning med betalningsverktyg, men inte i bestämmelsen om grovt bedrägeri.

Genom att dessa straffskärpningsgrunder kommer till uttryck i lagtexten förstärks det straffrättsliga skyddet för äldre och andra särskilt utsatta. Strafnivåerna höjs genom att fler bedrägerier av det slaget rubriceras som grova, vilket på ett mer ändamålsenligt sätt återspeglar allvaret av den typen av brottslighet. Införandet av de nya kvalifikationsgrunderna kan också få betydelse för straffmätningen av bedrägeribrott. Särskilt i fall där ett brott innefattat även andra kvalificerande omständigheter, exempelvis att gärningen avsett betydande värde. Om omständigheterna sammantagna inte kan anses ha beaktats tillräckligt vid gradindelningen ska de också beaktas som försvårande vid straffmätningen.

Som *Lunds universitet* påpekar innebär förslaget ett tydligare fokus på brottsoffret. Det är i linje med regeringens omläggning av kriminalpolitiken där fokus skiftas från gärningsmannen till brottsoffret. Förslaget bedöms emellertid inte påverka brottsoffrets rätt till kränkingsersättning. Förmögenhetsbrott så som bedrägerier, även om de begås mot äldre, ger normalt sett inte brottsoffret rätt till sådan ersättning (NJA 2019 s. 607).

Funktionsrätt Sverige och *Riksförbundet FUB* anser att rekvisitet ”hänsynslöst” bör strykas. Enligt regeringen bör dock kvalifikationsgrunder för likartad brottslighet formuleras på samma sätt. I likhet med t.ex. bestämmelsen om grovt rån bör därför kvalifikationsgrunden uttryckas så som utredningen föreslår, nämligen att ”gärningspersonen [...] på ett hänsynslöst sätt har utnyttjat offrets skyddslösa eller utsatta ställning”. *Myndigheten för delaktighet* påpekar att förslagen behöver analyseras i relation till dessa gruppers särskilda sårbarhet i fråga om tillit och vilseledande för att säkerställa att de är tillräckliga. Genom att utgå från hur likartade bestämmelser är utformade kan det enligt regeringen säkerställas att skyddet som införs blir tydligt i detta avseende. Av samma anledning finns det inte här skäl att avvika från den vanligt förekommande formuleringen ”annars varit av särskilt farlig art”.

Som *SPF Seniorerna* påpekar har utredningen inte övervägt eller föreslagit ändringar i bestämmelserna om utpressning och oredligt förfarande och det saknas därför underlag för regeringen att inom ramen för detta lagstiftningsärende ta ställning till den frågan. Den pågående Straffreformutredningen (Ju 2023:14) ska dock göra en bred översyn av straffskalorna och bl.a. ta ställning till straffskalorna för förmögenhetsbrott. Att den utredningen pågår utgör enligt regeringen inte något hinder mot att kvalifikationsgrunder för bedrägeribrott kopplat till bl.a. äldres utsatthet införs redan nu.

Sammanfattningsvis anser regeringen att det i bestämmelserna om grovt bedrägeri och grov olovlig befattning med betalningsverktyg ska läggas till en ny kvalifikationsgrund som innebär att det vid bedömningen av om brottet är grovt särskilt ska beaktas om gärningsmannen på ett hänsynslöst

sätt har utnyttjat offrets skyddslösa eller utsatta ställning. I bestämmelsen om grovt bedrägeri ska det även läggas till en kvalifikationsgrund som tar sikte på om gärningen har ingått i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt. Båda bestämmelserna ändras också redaktionellt.

10 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2025.

Regeringens bedömning: Det behövs inte några särskilda övergångsbestämmelser.

Utredningens förslag och bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna lämnar inte några synpunkter på utredningens förslag och bedömning.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: De föreslagna lagändringarna bör träda i kraft så fort som möjligt. Regeringen föreslår att det ska ske den 1 juli 2025.

Enligt 5 § lagen (1964:163) om införande av brottsbalken får ingen dömas för en gärning för vilken det inte var stadgat straff när den begicks. Några särskilda övergångsbestämmelser beträffande straffbestämmelserna behövs därför inte.

11 Förslagets konsekvenser

Regeringens bedömning: Förslagen kommer att leda till kostnadsökningar för främst Kriminalvården, Statens institutionsstyrelse och Sveriges Domstolar. Förslagen kommer också att påverka statens kostnader för offentliga försvarare och andra rättsliga biträden. Samtliga dessa kostnader är finansierade med ökade anslag i enlighet med budgetpropositionen för 2025. För Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Brottsoffermyndigheten och Brottsförebyggande rådet bedöms kostnaderna inte vara större än att de kan hanteras inom berörda myndigheters befintliga ekonomiska ramar.

Förslagen kommer att bidra till att stärka det straffrättsliga skyddet för framför allt barn, kvinnor och äldre och andra särskilt utsatta eller sårbara personer. Förslagen förväntas också ha en positiv effekt för att uppnå jämställdhet i samhället mellan kvinnor och män samt bidra till det jämställdhetspolitiska delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

Vidare bedöms förslagen bidra till att säkerställa barns och personer med funktionsnedsättnings rättigheter i enlighet med barnkonventionen

respektive konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Utredningens bedömning överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen bedömer att kostnaderna för Statens institutionsstyrelse kan hanteras inom befintligt anslag.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna yttrar sig inte i frågan och de som yttrar sig särskilt instämmer i huvudsak med utredningens bedömning.

Kriminalvården framför att det är mycket svårt att bedöma storleken på kostnadsökningarna innan lagändringarna varit i kraft en tid. Det kan därför finnas anledning att ta höjd för en större kostnadsökning än den som utredningen redovisat.

Domstolsverket delar utredningens bedömning att förslagen inte kan genomföras utan att medel tillförs anslagen Sveriges Domstolar och Rättsliga biträden m.m. Domstolsverket betonar samtidigt att utredningens beräkningar grundar sig på grova uppskattningar som bygger på en mängd osäkerhetsfaktorer, vilket innebär att det efter ett genomförande kan komma att krävas större eller mindre tillskott. Domstolsverket kommer att följa målutvecklingen och vid behov återkomma till regeringen med äskanden om ytterligare anslagstillskott. Även *Sveriges advokatsamfund* delar utredningens bedömning beträffande de ökade kostnaderna för offentliga försvarare och målsägandebiträden.

Åklagarmyndigheten delar utredningens bedömning att den sammanlagda kostnaden för de föreslagna ändringarna ryms inom myndighetens befintliga anslag på kort sikt. Myndigheten påpekar samtidigt att bedömningen av hur kostnadsökningarna kan hanteras påverkas av vilka anslag myndigheten får från 2026 och framåt. Det skulle vara lämpligt att konsekvenserna av förslaget följs upp och utvärderas när den nya lagstiftningen har varit i kraft en tid.

Polismyndigheten instämmer i utredningens bedömning i fråga om konsekvenserna för myndigheten.

Brottsoffermyndigheten håller med utredningen om att det är lämpligt att myndigheten genomför särskilda informationsinsatser gällande de föreslagna ändringarna i 6 kap. brottsbalken, förutsatt att nödvändiga medel tillförs myndigheten.

Barnombudsmannen påpekar att vissa av förslagen kan innebära att fler barn under 18 år häktas eller döms till en frihetsberövande påföljd. Utredningen pekar på att det i sådana fall är viktigt att barnets rätt enligt artikel 37 i barnkonventionen tillgodoses. I utredningen utvecklas dock inte detta resonemang och det saknas därför enligt Barnombudsmannen en bedömning av vilka konsekvenser förslaget kan få för de barn som misstänks, åtalas och döms för brott.

Jämställdhetsmyndigheten anser att förslaget om att lägga till kön i brottsbalkens straffskärpningsregel bidrar till att uppfylla det jämställdhetspolitiska delmålet om jämn fördelning av makt och inflytande och att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

Skälen för regeringens bedömning

Ekonomiska konsekvenser

Regeringen lämnar bl.a. förslag om att straffansvaret för våldtäkt mot barn, sexuellt övergrepp mot barn och köp av sexuella handlingar ska utvidgas, att nya kvalifikationsgrunder för brotten grovt bedrägeri och grov olovlig befatning med betalningsverktyg ska införas och att kön ska läggas till i brottsbalkens straffskärpningsbestämmelse för brott med hatbrottsmotiv. Åtgärderna utgör ett viktigt led i regeringens arbete med att stärka det straffrättsliga skyddet för kvinnor, barn samt äldre och andra särskilt sårbara eller utsatta personer. Förslagen innebär bl.a. längre straff och potentiellt fler häktade och därigenom ökade kostnader för framför allt Kriminalvården, Sveriges Domstolar, Statens institutionsstyrelse och för rättsliga biträden.

Regeringen delar utredningens bedömning att den sammantagna kostnadsökningen för Kriminalvården kan väntas uppgå till 245 miljoner kronor per år. De ökade kostnaderna är främst hänförliga till utvidgningen av straffansvaret för våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn. Kostnadsökningen bedöms dock inte uppstå omedelbart när lagändringarna träder i kraft den 1 juli 2025, utan inträda successivt. Genom budgetpropositionen för 2025 har medel tillförts Kriminalvården med 36,8 miljoner kronor för 2025 för att täcka dessa kostnader. Från och med 2026 beräknas anslaget öka med 245 miljoner kronor (prop. 2024/25:1 utg.omr. 4 avsnitt 2.9.6).

Regeringen instämmer också i utredningens bedömning när det gäller de ekonomiska konsekvenserna för Sveriges Domstolar och anslaget Rättsliga biträden m.m. I likhet med vad som gäller för Kriminalvården bedöms kostnaderna för domstolarnas handläggning samt för offentliga försvarare och andra rättsliga biträden öka successivt. I budgetpropositionen för 2025 har medel tillförts Sveriges Domstolar med 5 miljoner kronor 2025. Från och med 2026 beräknas anslaget öka med 10 miljoner kronor. Anslaget Rättsliga biträden m.m. har ökats med 12 miljoner kronor 2025 och beräknas öka med 24 miljoner kronor fr.o.m. 2026 för att täcka dessa kostnader (prop. 2024/25:1 utg.omr. 4 avsnitt 2.9.5 och 2.9.11).

Till skillnad från utredningen anser regeringen inte att de ökade kostnaderna för Statens institutionsstyrelse (SiS) kan hanteras inom ramen för myndighetens befintliga ekonomiska ramar. Utifrån att förslagen innebär fler dömda personer per år och med beaktande av Brottsförebyggande rådets statistik över andelen pojkar i åldern 15–17 år som misstänks för våldtäkt samt kostnaderna för påföljden slutna ungdomsvård uppskattar regeringen att förslagen innebär en ökad kostnad för SiS med 20 miljoner kronor år 2025 och 40 miljoner kronor 2026 respektive 2027. Genom budgetpropositionen för 2025 har medel tillförts för att täcka dessa kostnader (prop. 2024/25:1 utg.omr. 9 avsnitt 6.6.6). I takt med att påföljden slutna ungdomsvård fasas ut kommer också medlen till SiS för detta ändamål att upphöra.

Enligt regeringen bedöms kommunerna kunna få ökade kostnader för bl.a. socialtjänst, kostnader inom ramen för påföljden ungdomsövervakning och ökade kostnader för HVB och stödboende, bl.a. i form av eftervård. Kostnader för insatser till stöd för brottsoffer väntas däremot

inte öka. Sammantaget uppskattar regeringen att kostnaderna för kommunerna kommer att öka med nästan 5 miljoner kronor år 2025 för att sedan öka successivt efterföljande år. Den kommunala finansieringsprincipen aktualiseras dock inte i detta fall, eftersom det handlar om förändring i statlig verksamhet som får indirekta effekter på kommunerna, dvs. det handlar inte om nya åligganden.

Slutligen bedömer regeringen i likhet med utredningen att förslagen även kommer leda till vissa kostnadsökningar för Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Brottsförebyggande rådet och Brottsoffermyndigheten, framför allt med anledning av ökade och mer omfattande utredningar och informationsinsatser. Dessa kostnader bedöms dock rymmas inom berörda myndigheters befintliga ekonomiska ramar.

Övriga konsekvenser

En grundtanke bakom att kriminalisera ett visst beteende är att kriminaliseringen ska påverka människor på ett sådant sätt att de inte begår brott, dvs. att den ska ha en allmänpreventiv verkan. Förslagen om köp av sexuell handling och koppleri innebär att handlingar som tidigare inte varit kriminaliserade kommer att utgöra brott. Detta ger en tydlig signal om att samhället ser allvarligt på köp av sexuella handlingar som utförs på distans. Regeringen bedömer vidare att förslagen om våldtäkt mot barn, sexuellt övergrepp mot barn, utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling, straffskärpningsgrunden för brott med hatbrottsmotiv avseende kön samt grovt bedrägeri och grov olovlig befattning med betalningsverktyg kommer att bidra till att stärka det straffrättsliga skyddet för framför allt barn, kvinnor och andra särskilt sårbara eller utsatta personer.

Förslagen om starkt straffrättsligt skydd för sexuella kränkningar, inklusive kränkningar genom köp av sexuell handling, är könsneutralt utformade, men bedöms påverka flickor och kvinnor i störst utsträckning. Detsamma gäller förslaget om att lägga till kön i brottsbalkens bestämmelse om straffskärpning för brott med hatbrottsmotiv. Förslagen bedöms i vart fall på längre sikt leda till att denna typ av brottslighet motverkas och minskar och kan därmed bidra till att förbättra jämställdheten mellan kvinnor och män. Förslagen bedöms också bidra till det jämställdhetspolitiska delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Vidare kan förslaget om att ändra begreppet ”könsöverskridande identitet eller uttryck” till ”könsidentitet eller könsuttryck” få positiva effekter eftersom den regleringen inte längre kommer utgå från ett avvikarperspektiv.

Därtill bedömer regeringen i likhet med utredningen att framför allt förslagen om ett utvidgat straffansvar för våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn samt de nya kvalifikationsgrunderna för bedrägeribrottslighet bidrar till att säkerställa rättigheter för barn och vuxna med funktionsnedsättning i enlighet med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Förslagen om ett utvidgat straffansvar för våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn samt ändringen i bestämmelsen om utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling bedöms bidra positivt till säkerställandet av barnens rättigheter i enlighet med barnkonventionen.

Som *Barnombudsmannen* påpekar och som framkommit ovan i avsnittet om förslagens ekonomiska konsekvenser, kan förslagen även innebära att

fler barn under 18 år häktas eller döms till en frihetsberövande påföljd. Som utredningen pekar på är det i sådana fall särskilt viktigt att barnets rätt enligt artikel 37 i barnkonventionen tillgodoses. För detta ändamål finns bestämmelser i bl.a. lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare och i 30 kap. 5 § brottsbalken.

12 Författningskommentar

6 kap.

4 § Den som, med ett barn under femton år, genomför ett vaginalt, analt eller oralt samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt mot barn till fängelse i lägst tre och högst sex år. Detsamma gäller den som på ett otillbörligt sätt förmår barnet att företa eller tåla en sådan handling.

Första stycket gäller även den som begår en gärning som avses där

1. mot ett barn som fyllt femton men inte arton år

a) som är avkomling till gärningsmannen,

b) som står under fostran av eller har ett liknande förhållande till gärningsmannen, eller

c) för vars vård eller tillsyn gärningsmannen ska svara på grund av en myndighets beslut, eller

2. om gärningsmannen, i annat fall än som avses i 1, otillbörligt utnyttjar att ett barn under arton år på grund av psykisk ohälsa, funktionsnedsättning, missbruk, gärningsmannens auktoritet eller annars med hänsyn till omständigheterna har en nedsatt förmåga att värna sin sexuella integritet.

Om ett brott som avses i första eller andra stycket är grovt, döms för grov våldtäkt mot barn till fängelse i lägst fem och högst tio år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen har använt våld eller hot om brottslig gärning eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

Paragrafen reglerar straffansvaret för våldtäkt mot barn och grov våldtäkt mot barn. Tillämpningsområdet utvidgas till att även omfatta fall där en gärningsman otillbörligt utnyttjar att ett barn har en nedsatt förmåga att värna sin sexuella integritet. Övervägandena finns i avsnitt 4.

Paragrafens *andra stycke* ändras på så sätt att stycket delas in i två punkter. Den *första punkten* motsvarar det nuvarande andra stycket men delas upp i punktlista. Genom en ny *andra punkt* utvidgas straffansvaret till att även omfatta gärningar där någon, i annat fall än som avses i första punkten, otillbörligt utnyttjar att ett barn under 18 år p.g.a. psykisk ohälsa, funktionsnedsättning, missbruk, gärningsmannens auktoritet eller annars med hänsyn till omständigheterna har en nedsatt förmåga att värna sin sexuella integritet.

Av hänvisningen till första stycket följer bl.a. att övergrepp som sker på distans, oavsett om gärningspersonen tar del av övergreppet i realtid eller inte, omfattas av det utvidgade straffansvaret (4 § första stycket andra meningen och prop. 2021/22:231 s. 24–31).

En första förutsättning för straffansvar är att barnet p.g.a. exempelvis psykisk ohälsa har en nedsatt förmåga att värna sin sexuella integritet. Att

ett barn har en ”nedsatt förmåga” att värna sin sexuella integritet behöver inte innebära att barnet är praktiskt förhindrat från att göra ett fritt val. Vidare kan den nedsatta förmågan i ett enskilt fall föreligga i högre eller lägre grad, både i kontinuitet och omfattning. Tillämpningsområdet är därför vidare än vad som gäller i fråga om rekvisitet ”särskilt utsatt situation” enligt 1 § första stycket 2 (prop. 2012/13:111 s. 28–31 och 112 samt prop. 2017/18:177 s. 82).

Ett barn som mår psykiskt dåligt kan ha en nedsatt förmåga att värna sin sexuella integritet, oavsett om symtomen uppfyller kriterierna för en psykiatrisk diagnos. Även barn som har en funktionsnedsättning eller ett missbruk av exempelvis alkohol eller narkotika kan ha en sådan nedsatt förmåga. Ett barns förmåga att värna sin sexuella integritet kan också vara nedsatt p.g.a. gärningsmannens auktoritet. Så kan vara fallet när det gäller t.ex. släktingar, skolpersonal och idrottsledare och det varken är fråga om ett sådant närstående förhållande eller särskilt ansvar som avses i 4 § andra stycket 1 eller en sådan beroendeställning som avses 1 § första stycket 3. Inflytandet kan också bero på ett manipulativt beteende från gärningspersonens sida eller på den naturliga auktoritet som äldre personer har i förhållande till barn. Stor åldersskillnad kan därför innebära att barnets förmåga att värna sin sexuella integritet är nedsatt. Att ett barn erbjuds ersättning för att delta i sexuella handlingar är ett annat exempel på fall där det kan finnas en sådan bristande balans i maktförhållandet som gör att barnets förmåga att sätta gränser gällande sin sexualitet blir nedsatt. Vid s.k. sugardejting kan en maktobalans föreligga även om det inte finns ett tydligt orsakssamband mellan att viss ersättning lämnats och att barnet deltagit i en sexuell handling. I dessa fall kan relationen som sådan innebära en maktobalans. Sugardejting avser ett arrangemang där en äldre person, vanligen en man, ger ekonomisk ersättning eller annan kompensation till en yngre person, vanligen en flicka eller en kvinna, för umgänge som ofta inkluderar sex.

Bedömningen av om barnets förmåga att värna sin sexuella integritet är nedsatt ska grundas på situationen i dess helhet och de omständigheter som anges i straffbestämmelsen är inte uttömmande, utan även andra omständigheter kan beaktas. Exempelvis kan svåra hemförhållanden eller ekonomisk utsatthet hos barnet medföra en sådan nedsatt förmåga. Gärningspersonen behöver inte själv klassificera situationen som att barnet har en nedsatt förmåga att värna sin sexuella integritet.

Ett ytterligare krav för straffansvar är att gärningsmannen ”otillbörligt utnyttjar” barnets nedsatta förmåga.

Kravet på ”utnyttjar” innebär att barnets nedsatta förmåga att värna sin sexuella integritet ska ha bidragit till att barnet deltar i den sexuella handlingen, dvs. att det ska finnas ett orsakssamband mellan bristen i förmågan och deltagandet. Bristen behöver dock inte ha varit den enda orsaken till att barnet deltog i den sexuella handlingen. Vad som däremot faller utanför det straffbara området är situationer där ett barn helt oberoende av den nedsatta förmågan frivilligt deltar i en sexuell handling.

Ledning för tolkning av rekvisitet ”otillbörligt” kan hämtas från förarbetena till bestämmelsen om våldtäkt i 1 § första stycket 2. Trots att en klar utgångspunkt är att det ska anses otillbörligt att sexuellt utnyttja ett barn under 18 år som har en nedsatt förmåga att värna sin sexuella integritet bör det finnas ett visst utrymme för att inte bedöma handlingen

som våldtäkt mot barn eller sexuellt övergrepp mot barn. Rekvisitet innebär att offrets val att delta i en sexuell handling endast ska underkännas i sådana fall där handlingen kan sägas innebära ett angrepp på den andra personens sexuella integritet. En objektiv bedömning av om utnyttjandet av ett visst tillstånd har varit otillbörligt eller inte ska göras. För straffbarhet krävs vidare att gärningspersonen ska ha uppnått sitt syfte genom att utnyttja den andres tillstånd (prop. 2017/18:177 s. 82–83 och prop. 2004/05:45 s. 138).

När det gäller subjektiv täckning så följer det av bestämmelsen i 13 § att det beträffande omständigheten att offret inte har fyllt 18 år är tillräckligt med oaktsamhet hos gärningspersonen. Om målsäganden var under 15 år och gärningspersonen hade uppsåt till eller var oaktsam inför det förhållandet, tillämpas första stycket redan med hänsyn till barnets ålder. Om gärningspersonen i ett sådant fall inte hade uppsåt eller var oaktsam i fråga om att barnet var under 15 år kan andra stycket 2 tillämpas, under förutsättning att gärningspersonen hade uppsåt till eller var oaktsam i fråga om att barnet var under 18 år.

Avseende övriga förhållanden krävs i vart fall likgiltighetsuppsåt. Gärningspersonen behöver inte själv klassificera sitt handlande som utnyttjande men måste ha uppsåt till de faktiska omständigheter som gör att domstolen kommer fram till att ett orsakssamband föreligger. Som exempel på fall där kravet på subjektiv täckning är uppfyllt kan nämnas att gärningspersonen inser – eller i vart fall har likgiltighetsuppsåt till – dels att målsäganden mår psykiskt dåligt, dels att det dåliga psykiska måendet bidrar till att målsäganden deltar i den sexuella handlingen. Så kan t.ex. vara fallet när gärningspersonen känner till målsägandens historik av dåligt psykiskt mående eller missbruk och misstänker eller inser risken för att de omständigheterna föreligger även vid gärningstillfället men ändå förhåller sig likgiltig till det förhållandet. Andra exempel är att gärningspersonen har uppsåt till att målsäganden deltar i den sexuella handlingen mot ersättning eller att målsägandens deltagande av annat skäl är en följd av gärningspersonens maktövertag.

Den andra punkten är subsidiär till första punkten. I fall där gärningspersonen har en sådan relation till eller särskilt ansvar för barnet som avses i första punkten har den punkten alltså företräde. Den andra punkten är däremot inte subsidiär i förhållande till 1 §. Detta innebär t.ex. att om ett förfarande uppfyller förutsättningarna för straffbarhet både enligt 4 § andra stycket 2 och våldtäkt i 1 § bör i första hand 4 § om våldtäkt mot barn tillämpas.

6 § Den som, med ett barn under femton år, eller med ett barn *under* arton år och där omständigheterna är sådana som avses i 4 § andra stycket, genomför en annan sexuell handling än som avses i 4 och 5 §§, döms för *sexuellt övergrepp mot barn* till fängelse i lägst sex månader och högst två år. Detsamma gäller den som på ett otillbörligt sätt förmår barnet att företa eller tåla en sådan handling.

Om brottet är mindre grovt, döms till fängelse i högst 1 år.

Om brottet är grovt, döms för *grovt sexuellt övergrepp mot barn* till fängelse i lägst ett år och sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen är närstående till barnet eller i övrigt utnyttjat sin ställning eller missbrukat ett särskilt förtroende eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om brottet

med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av barnet.

Paragrafen reglerar straffansvaret för sexuellt övergrepp mot barn och grovt sexuellt övergrepp mot barn. Motsvarande utvidgning av tillämpningsområdet som görs i 4 § andra stycket görs även i denna paragraf. Övervägandena finns i avsnitt 4.

Det *första stycket* utvidgas till att även omfatta gärningar mot barn under 18 år där omständigheterna är sådana som avses i 4 § andra stycket (jfr kommentaren till 4 §). I förhållande till sådana fall som avses i 4 § andra stycket 1 (nuvarande 4 § andra stycket) är straffansvaret oförändrat.

9 § Den som förmår ett barn som inte fyllt arton år att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling, döms för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år.

Om brottet är mindre grovt, döms till fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i första och andra styckena gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan.

Paragrafen reglerar straffansvaret för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling. Ändringen innebär att den s.k. subsidiaritetsklausulen i bestämmelsen tas bort. Övervägandena finns i avsnitt 5.

I *första stycket* tas uttrycket ”i annat fall än som avses förut i detta kapitel” bort. Straffbestämmelsen ska därmed inte längre vara underordnad de tidigare bestämmelserna i kapitlet. Detta innebär att det kommer finnas förutsättningar att döma för såväl brott enligt 9 § som för något brott enligt 1–8 §§ och att frågor om s.k. brottskonkurrens kan uppkomma. En bedömning av konkurrensfrågan måste alltid göras av domstolen utifrån omständigheterna i det enskilda fallet och med tillämpning av de vedertagna principerna på området. Normalt bör som utgångspunkt den bestämmelse som har den strängaste straffskalan tillämpas och det mindre allvarliga brottet konsumeras, samtidigt som det sistnämnda brottet kan vägas in vid bedömningen av allvaret i den gärning som personen ska dömas för. Den som genom samma handlande gör sig skyldig till våldtäkt mot barn enligt 4 § och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling bör som utgångspunkt endast dömas för våldtäkt mot barn. Detsamma gäller för grovt sexuellt övergrepp mot barn enligt 6 § tredje stycket. Omvänt bör utgångspunkten vara att en gärningsperson inte döms för utnyttjande av barn för sexuell posering enligt 8 § första stycket om rekvisiten i 9 § är uppfyllda, utan då i första hand för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling.

11 § Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, *förmår en person att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling i huvudsakligt syfte att delta i eller förevisas handlingen*, döms för köp av sexuell handling till fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i första stycket gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan.

Paragrafen reglerar straffansvar för köp av sexuell handling. Paragrafen ändras dels genom att tillämpningsområdet utvidgas till att även omfatta sexuella handlingar som utförs på distans, dvs. handlingar som utförs utan

fysisk kontakt, dels genom att det införs en ny brottsbeteckning. Övervägandena finns i avsnitt 6.

Första stycket ändras på så sätt att det straffbara området utvidgas till att avse den som förmår en person att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling i huvudsakligt syfte att gärningspersonen ska delta i handlingen eller att handlingen ska visas för honom eller henne. Brottsbeteckningen ändras samtidigt från köp av sexuell tjänst till köp av sexuell handling.

Att gärningspersonen ”förmår” en person att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling innebär ett krav på att det är gärningspersonens agerande som leder till att en sexuell handling mot ersättning utförs och att ersättningen är en förutsättning för att den sexuella handlingen ska äga rum. Det ska alltså, precis som enligt den nuvarande regleringen, finnas ett orsakssamband mellan ersättningen – eller löftet om ersättning – och den andra personens utförande av, eller deltagande i, den sexuella handlingen. Även om en slags påverkan krävs betyder rekvisitetet förmå inte att den som begår gärningen behöver övervinna ett motstånd från den andres sida. Det krävs inte heller att det är gärningspersonen som tar initiativ till den sexuella handlingen (prop. 2017/18:177 s. 83). Uttrycket är därför inte avsett att innebära någon inskränkning av det straffbara området i förhållande till dagens reglering. Ledning för tolkning av ”företa eller tåla” kan hämtas från bl.a. förarbetena till 1 § (prop. 2021/22:231 s. 85).

Ledning för tolkning av rekvisitetet ”sexuell handling” kan hämtas från förarbetena till bestämmelserna om våldtäkt i 1 § och sexuellt övergrepp i 2 §. Av dessa framgår att det som utgångspunkt ska ha förekommit en någorlunda varaktig beröring av den andres könsorgan eller den andres kropp med det egna könsorganet. Begreppet ska emellertid även avse handlingar som inte innefattar en sådan varaktig fysisk beröring, men det krävs att handlingen har en påtaglig sexuell prägel och är ägnad att tydligt kränka offrets sexuella integritet, t.ex. att en gärningsman förmår någon att onanera framför honom eller henne (prop. 2004/05:45 s. 33–34 och 135).

För straffansvar krävs vidare att gärningspersonens huvudsakliga syfte har varit att antingen delta i den sexuella handlingen eller att den sexuella handlingen ska förevisas för honom eller henne.

Den del av bestämmelsen som gäller huvudsakligt syfte att ”delta i” den sexuella handlingen tar sikte på fall av sexuella handlingar med fysisk kontakt mellan den som köper – eller låter annan köpa (andra stycket) – den sexuella handlingen och den som företar eller tål handlingen. Inte heller detta krav är avsett att innebära en inskränkning av det straffbara området i förhållande till den nuvarande regleringen.

Den del av bestämmelsen som avser att gärningspersonen agerat i huvudsakligt syfte att den sexuella handlingen ska ”förevisas” gäller gärningspersonen tar sikte på det utvidgade straffansvar som införs för köp av sexuell handling som utförs utan fysisk kontakt. Med ”förevisas” avses att den sexuella handlingen görs eller är tänkt att göras tillgänglig för köparen visuellt, t.ex. genom att den andra personen skickar ett foto eller en film. En förevisning kan också ske utan användande av något tekniskt hjälpmedel, t.ex. genom att en person på en strippklubb utför en privat show som innehåller sexuella handlingar men utan någon fysisk kontakt med köparen. Det spelar inte någon roll om förevisningen är avsedd att ske i realtid eller i efterhand, utan det avgörande är att ersättningen har varit en förutsättning för att den sexuella handlingen ska äga rum och att ersättningen i sin tur har lämnats eller utlovats

i huvudsakligt syfte att gärningspersonen ska få ta del av den sexuella handlingen. Förmedling endast via ljud eller text omfattas däremot inte. Om förutsättningarna för straffansvar i övrigt är uppfyllda är brottet fullbordat när den sexuella handlingen utförs. Brottets fullbordan är alltså inte beroende av att den sexuella handlingen faktiskt visas för gärningspersonen.

Vad som har varit det huvudsakliga syftet får bedömas från fall till fall. Produktion av pornografi som t.ex. spelas in för distribution till en ospecificerad publik omfattas inte av det straffbara området. Om någon avlönar en annan person för att delta i en sådan produktion är inte huvudsyftet att den förstnämnda personen ska delta i den sexuella handlingen eller bli förevisad denna, utan att skapa en skildring som på något sätt ska tillhandahållas allmänheten. Också i den situationen att en pornografiproducent själv är delaktig i den sexuella handlingen inom ramen för egen produktion skulle det primära syftet kunna vara att skildringen ska tillhandahållas allmänheten. I övrigt bör dock den som förmår någon att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling som gärningspersonen själv deltar i normalt sett inte kunna undgå straffansvar med hänvisning till att handlingen dokumenterats och att syftet därför varit att producera pornografi.

När det gäller köp av pornografiskt material ligger det i sakens natur att köparen ofta agerar i huvudsakligt syfte att bli förevisad materialet. Det som då avgör om köparens handlande omfattas av straffansvar enligt paragrafen är om denne har förmått den andra personen att i det enskilda fallet företa eller tåla en sexuell handling mot ersättning. Att någon köper en förinspelad film eller betalar för att följa ett konto där det löpande läggs ut pornografiskt material eller på annat sätt tar del av pornografi utan att påverka dess innehåll faller i allmänhet utanför det straffbara området. Om den sexuella handlingen i stället har föregåtts av kontakt mellan den som tar del av och den som utför handlingen, antingen i förväg eller under en liveshow, kan det nämnda kravet på orsakssamband vara uppfyllt om köparen styr eller beställer innehållet.

Att materialet även visas för någon annan än gärningspersonen – t.ex. genom att flera personer får tillgång till samma liveshow – utesluter inte i sig straffansvar för köp av sexuell handling. Om flera personer medverkar till brottet kan de – beroende på omständigheterna – dömas som gärningsmän, anstiftare eller medhjälpare (23 kap. 4 §). Varje medverkande får bedömas efter hans eller hennes uppsåt.

När det gäller syftet att delta respektive att bli förevisad den sexuella handlingen krävs i subjektivt hänseende avsiktssuppsåt. Beträffande övriga brottsrekvisit räcker det med likgiltighetsuppsåt.

12 § Den som främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att en person *förmås att mot ersättning företa eller tåla sexuella handlingar, på det sätt som avses i 9 eller 11 §*, döms för *koppleri* till fängelse i högst fyra år.

Om en person som med nyttjanderätt har upplåtit en lägenhet får veta att lägenheten helt eller till väsentlig del används för sexuella *handlingar* mot ersättning, *på det sätt som avses i 9 eller 11 §*, och inte gör vad som skäligen kan begäras för att få upplåtelsen att upphöra, ska han eller hon, om verksamheten fortsätter eller återupptas i lägenheten, anses ha främjat verksamheten och dömas till ansvar enligt första stycket.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för *grovt koppleri* till fängelse i lägst två och högst tio år. Vid bedömning av om brottet är

grovt ska det särskilt beaktas om brottet avsett en verksamhet som bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av annan.

Paragrafen reglerar straffansvar för koppleri och grovt koppleri. Tillämpningsområdet utvidgas som en konsekvens av det utvidgade straffansvaret för köp av sexuell handling i 11 §. Övervägandena finns i avsnitt 6.

Utvidningen av straffansvaret i *första* och *andra styckena* innebär att även främjande eller otillbörligt ekonomiskt utnyttjande av annans köp av sexuella handlingar som utförs på distans, dvs. utan någon fysisk kontakt mellan köparen och utföraren, straffbeläggs. Den som t.ex. tillhandahåller eller administrerar en webbplats som underlättar för personer att komma i kontakt med någon som på beställning utför sexuella handlingar mot ersättning kan alltså göra sig skyldig till koppleri, även om de sexuella handlingarna inte utförs fysiskt med köparen utan förevisas denne exempelvis i form av foton eller en film. Koppleribrott kan också begås genom att någon anlitar en annan person för att utföra föreställningar som inkluderar sexuella handlingar på beställning av en tredje part. Sådana föreställningar kan exempelvis utföras digitalt eller på en strippklubb.

Produktion eller distribution av pornografi som t.ex. spelas in för distribution till en ospecificerad publik omfattas däremot inte av koppleri-ansvaret eftersom det i de fallen inte finns någon som förmås att mot ersättning företa eller tåla sexuella handlingar med ett sådant huvudsakligt syfte som avses i 11 § (jfr författningskommentaren till 11 §).

Hänvisningen till 9 och 11 §§ läggs till för att tydliggöra att koppleri som avser såväl barn som vuxna även fortsättningsvis omfattas av tillämpningsområdet.

15 § För försök till våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt övergrepp, grovt sexuellt övergrepp, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, utnyttjande av barn för sexuell posering, grovt utnyttjande av barn för sexuell posering, utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling, köp av sexuell *handling*, koppleri och grovt koppleri döms det till ansvar enligt 23 kap.

Detsamma gäller för förberedelse till koppleri samt för förberedelse och stämpling till och underlåtenhet att avslöja eller förhindra våldtäkt, grov våldtäkt, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, grovt utnyttjande av barn för sexuell posering och grovt koppleri.

Paragrafen ger besked om i vilka fall osjälvständiga brottsformer av brotten i 6 kap. är kriminaliserade. Övervägandena finns i avsnitt 6.

I *första stycket* görs en följdändring med anledning av att den nya brottsbeteckningen köp av sexuell handling införs i 11 §. Bestämmelsen är i övrigt oförändrad.

9 kap.

3 § Är brott som avses i 1 § att anse som grovt, döms för *grovt bedrägeri* till fängelse i lägst sex månader och högst sex år.

Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om

1. gärningsmannen har missbrukat allmänt förtroende eller använt urkund eller annat vars brukande är straffbart enligt 14 eller 15 kap. eller vilseledande bokföring,

2. gärningsmannen på ett hänsynslöst sätt har utnyttjat offrets skyddslösa eller utsatta ställning,

3. gärningen har avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada,

4. gärningen har ingått i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt, eller

5. gärningen annars har varit av särskilt farlig art.

Paragrafen reglerar straffansvar för grovt bedrägeri. Två nya kvalifikationsgrunder införs. Det görs även redaktionella ändringar. Övervägandena finns i avsnitt 9.

Frågan om brottet ska bedömas som grovt ska avgöras vid en helhetsbedömning med beaktande av samtliga omständigheter vid brottet. De kvalifikationsgrunder som finns i andra stycket ska beaktas särskilt.

Andra stycket ändras på flera sätt. Som nya omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt införs dels att gärningsmannen på ett hänsynslöst sätt har utnyttjat offrets skyddslösa eller utsatta ställning, dels att gärningen har ingått i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt. Stycket ändras också redaktionellt på så sätt att kvalifikationsgrunderna anges i en numrerad lista.

Ledning för tolkning av rekvisitet ”på ett hänsynslöst sätt har utnyttjat offrets skyddslösa eller utsatta ställning” kan hämtas bl.a. från brotten grov stöld (8 kap. 4 §) och grovt egenmäktigt förfarande (8 kap. 8 §). Gärningsmannen ska ha utnyttjat att offret har en nedsatt förmåga att försvara sig. Med hänsynslöshet avses att gärningen begås mot någon som p.g.a. exempelvis ålder, sjukdom eller funktionsnedsättning har en skyddslös eller utsatt ställning (prop. 1974/76:42 s. 22, prop. 1983/84:105 s. 52, prop. 1987/88:14 s. 4–6, prop. 2015/16:113 s. 84 och prop. 2021/22:194 s. 42).

Brottslighet som ”utövats i organiserad form” tar sikte på brottslighet som har begåtts inom ramen för en struktur där flera personer samverkat under en inte helt obetydlig tidsperiod för att begå brott. Det är inte tillräckligt att det aktuella brottet har skett i samverkan. Personerna ska ha ingått i en sammanslutning eller ett nätverk av viss kontinuitet vars syfte att begå brott sträckt sig längre än till enbart det aktuella brottet. Här kan ledning för tolkning av rekvisitet hämtas från förarbetena till straffskärpningsbestämmelsen i 29 kap. 2 § 6 (prop. 2009/10:147 s. 43).

Med brottslighet som ”utövats systematiskt” avses brottslighet där ett visst tillvägagångssätt upprepats ett flertal gånger av antingen en ensam gärningsperson eller av flera personer i samförstånd. Därutöver krävs det något ytterligare moment, exempelvis att brotten följt en brottsplan, föregåtts av noggranna förberedelser, utförts på ett förslaget sätt eller att gärningspersonen använt sig av särskild utrustning. Kraven i sistnämnda avseende bör emellertid inte sättas alltför högt. Ledning för tolkning av rekvisitet kan hämtas från förarbetena till brottet olovlig befattningsmed betalningsverktyg i 3 c § och straffskärpningsbestämmelsen i 29 kap. 2 § 6 (prop. 2009/10:147 s. 43 och prop. 2020/21:73 s. 34).

Paragrafen ändras också redaktionellt genom att kvalifikationsgrunderna läggs i en numrerad lista.

3 c § Den som

1. olovligen införskaffar ett betalningsverktyg,
2. för bedräglig användning förvanskar ett betalningsverktyg eller framställer ett falskt betalningsverktyg, eller

3. använder ett olovligen införskaffat eller förvanskat eller falskt betalningsverktyg eller på annat sätt tar befattning med ett sådant betalningsverktyg döms för olovlig befattning med betalningsverktyg till böter eller fängelse i högst två år.

Med betalningsverktyg avses skyddade verktyg, handlingar eller uppgifter som ger möjlighet att överföra pengar eller ett penningvärde.

Om ett brott som avses i första stycket är grovt, döms för grov olovlig befattning med betalningsverktyg till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om

1. *gärningsmannen på ett hänsynslöst sätt har utnyttjat offrets skyddslösa eller utsatta ställning,*

2. *gärningen har avsett betydande värde eller kunnat medföra synnerligen kännbar skada,*

3. *gärningen har ingått i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt, eller*

4. *gärningen annars har varit av särskilt farlig art.*

Det ska inte dömas till ansvar enligt denna paragraf om gärningen är belagd med samma eller strängare straff enligt någon annan bestämmelse i denna balk.

Paragrafen reglerar straffansvar för olovlig befattning med betalningsverktyg och grov olovlig befattning med betalningsverktyg. En ny kvalifikationsgrund införs. Det görs även redaktionella ändringar. Övervägandena finns i avsnitt 9.

Frågan om brottet ska bedömas som grovt ska avgöras vid en helhetsbedömning med beaktande av samtliga omständigheter vid brottet. De kvalifikationsgrunder som finns i tredje stycket ska beaktas särskilt.

I *tredje stycket* införs en ny kvalifikationsgrund. Som ny omständighet som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt införs att *gärningsmannen ”på ett hänsynslöst sätt har utnyttjat offrets skyddslösa eller utsatta ställning”*. För ledning av tolkning av kvalifikationsgrunden se författningskommentaren till 3 § och där gjorda hänvisningar.

29 kap.

2 § Som försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet ska det, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas

1. om den tilltalade avsett att brottet skulle få allvarigare följder än det faktiskt fått,

2. om den tilltalade visat stor hänsynslöshet,

3. om den tilltalade utnyttjat ett numerärt överläge eller annars utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig,

4. om den tilltalade utnyttjat sin ställning eller i övrigt missbrukat ett särskilt förtroende,

5. om den tilltalade förmått någon annan att medverka till brottet genom tvång, svek eller missbruk av hans eller hennes ungdom, oförstånd eller beroende ställning,

6. om brottet utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt eller om brottet föregåtts av särskild planering,

7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, *kön*, *könsidentitet* eller *könsuttryck* eller annan liknande omständighet,

8. om brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person,

9. om brottet begåtts mot en person på grund av att han eller hon eller någon närstående innehaft ett uppdrag som förtroendevald i stat, kommun, region, Sametinget eller Europaparlamentet,

10. om ett motiv för brottet varit att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder, eller

11. om brottet begåtts mot en person på grund av att han eller hon eller någon närstående yrkesmässigt bedrivit nyhetsförmedling eller annan journalistik.

Paragrafen innehåller en exemplifierande uppräkningslista av omständigheter som, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt ska beaktas som försvårande vid bedömningen av straffvärdet. Övervägandena finns i avsnitt 8.

I *sjunde punkten* läggs omständigheten ”kön” till och begreppet ”könsöverskridande identitet eller uttryck” ändras till ”könsidentitet eller könsuttryck”.

Den första ändringen innebär att en försvårande omständighet vid bedömningen av straffvärdet vid ett brott även ska vara om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer p.g.a. ”kön”. Med kön avses den juridiska aspekten av kön, dvs. det kön som är registrerat för brottsoffret och som kan vara antingen man eller kvinna. Samtidigt kan också fall där gärningsmannen har agerat utifrån ett felaktigt antagande om någons registrerade kön omfattas, eftersom det är gärningsmannens motiv som är det avgörande. På samma sätt som när det gäller övriga straffskärpningsgrunder avseende hatbrottsmotiv krävs det att gärningspersonens motiv har varit att genom brottet åstadkomma en kränkning av det slag som bestämmelsen avser men motivet att kränka behöver inte ha varit det enda eller ens det huvudsakliga motivet (prop. 1993/94:101 s. 22–23). Den nya grunden kan däremot inte bli tillämplig endast av det skälet att ett brott har begåtts mot en person av ett visst kön. Det betyder exempelvis att sådana förhållanden som att en man har utsatt en kvinna för vålds- eller sexualbrott eller att brottet begåtts i en hederskontext inte i sig ska utgöra grund för straffskärpning med stöd av den nya grunden. Däremot kan grunden bli tillämplig i situationer då någon t.ex. utsätts för hotelser av kvinnohatiska eller misogyniska slag. För att avgöra om ett brott har begåtts med hatbrottsmotiv med avseende på kön kan t.ex. beaktas att brottsoffret har uppfattat att gärningsmannens motiv är hat mot ett visst kön, att brottsoffret varit aktiv i frågor som anknyter till kön eller att den misstänktes agerande eller kommunikation före gärningen indikerar att ett hatmotiv med grund i kön kan vara aktuellt. Detsamma gäller om den misstänkte har varit aktiv på exempelvis vissa forum på internet som kan kopplas till ett sådant hatmotiv eller om den misstänkte tidigare har gjort sig skyldig till en gärning med ett sådant motiv.

”Könsöverskridande identitet eller uttryck” ändras till ”könsidentitet eller könsuttryck”. Med motiv i fråga om könsidentitet eller könsuttryck avses – i likhet med det nuvarande begreppet könsöverskridande identitet eller uttryck – i första hand sådana motiv som kan beskrivas som transfobiska. Med ”könsidentitet” avses en persons mentala kön eller självupplevda kön, dvs. det som inte utan vidare är iakttagbart för andra. ”Könsuttryck” omfattar hur

det sociala könet kommer till uttryck, dvs. det som är iakttagbart för andra. Både en persons könsidentitet och könsuttryck kan sammanfalla med personens registrerade kön, men behöver inte göra det. Eftersom dessa aspekter av kön kan hänga ihop är gränsen mellan å ena sidan "kön" och å andra sidan "könsidentitet eller könsuttryck" i någon mån flytande. Vilken grund som blir aktuell beror på vad som i det enskilda fallet är bevisat om gärningsmannens motiv. Om någon exempelvis hotar en person för att den personen, enligt gärningspersonens uppfattning, "är en kvinna" har motivet varit att kränka p.g.a. kön i den mening som avses i den nya grunden och inte p.g.a. könsidentitet eller könsuttryck. Det gäller även om dessa aspekter av könsbegreppet skulle råka sammanfalla p.g.a. att offret är en person vars juridiska och biologiska kön stämmer överens och alltid har stämt överens med personens könsidentitet och könsuttryck, dvs. en cisperson. Vidare spelar det inte någon roll vilket kön som faktiskt är registrerat för offret. Om någon angrips av skäl som hänger samman med att offret, enligt gärningsmannens uppfattning, inte är en cisperson talar det för att hatmotivet är transfobiskt.

Sammanfattning av betänkandet Ett starkare straffrättsligt skydd – mot sexuella kränkningar, bedrägerier i vissa fall och brott med hatmotiv avseende kön (SOU 2023:80)

Vårt uppdrag

Vi har haft i uppdrag att se över det straffrättsliga skyddet mot sexuella kränkningar, överväga en ny straffskärpningsgrund för brott med hatmotiv med avseende på kön samt att ta ställning till om det straffrättsliga skyddet för äldre och andra särskilt utsatta behöver förstärkas.

I fråga om *sexuella kränkningar* har uppdraget bestått i att

- se över det straffrättsliga skyddet mot sexuella kränkningar av barn i åldern 15–17 år, särskilt i förhållande till utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling,
- se över regelverket om *utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling, köp av sexuell tjänst* och *koppleri* i fråga om prostitution genom användande av internetbaserade verktyg, i synnerhet när det gäller minderåriga och så kallad *sugardejting*,
- utvärdera hur straffansvaret för oaktsamhet avseende ålder vid sexuella kränkningar fungerar,
- ta ställning till om brottsbeteckningarna *barnpornografibrott* och *grovt barnpornografibrott* bör ändras i syfte att tydliggöra att vissa brott är dokumenterade sexuella övergrepp mot barn, och
- lämna de författningsförslag som behövs.

När det gäller frågan om en *ny straffskärpningsgrund* för brott med hatmotiv med avseende på kön har vårt uppdrag varit att

- ta ställning till om *kön* bör läggas till som en ny grund i den bestämmelse som gäller straffskärpning vid hatbrottsmotiv,
- i så fall även överväga om grunden *könsöverskridande identitet eller uttryck* i samma bestämmelse bör ändras till *könsidentitet eller könsuttryck*, och
- lämna de författningsförslag som behövs.

I fråga om brott mot äldre och andra särskilt utsatta har uppdraget varit att

- ta ställning till om det straffrättsliga skyddet för äldre och andra särskilt utsatta behöver förstärkas, och
- i så fall lämna författningsförslag.

Straffansvaret för oaktsamhet gällande ålder vid sexuella kränkningar fungerar på det sätt som lagstiftaren har avsett

Vi har funnit att domstolarna tillämpar bestämmelsen i 6 kap. 13 § brottsbalken på det sätt som lagstiftaren har avsett. Av den bestämmelsen framgår att även en gärningsperson som inte haft uppsåt till men varit oaktsam beträffande omständigheten att en annan person inte uppnått en viss föreskriven ålder ska dömas till ansvar för brott enligt kapitlet. Paragrafen innebär alltså att undantag görs från kravet på uppsåt i förhållande till den ålder som ett barn som är offer för ett sexualbrott har uppnått. Det är tillräckligt att gärningspersonen varit oaktsam i förhållande till denna omständighet.

Bestämmelsen fick sin nuvarande lydelse genom lagstiftning som trädde i kraft den 1 juli 2018. Dessförinnan tog regleringen i stället sikte på den som ”inte insåg men hade skälig anledning att anta” att offret inte uppnått viss ålder. Syftet med lagändringen var att stärka det straffrättsliga skyddet vid sexualbrott mot barn och tydliggöra att det inte krävs någon kvalificerad form av oaktsamhet i förhållande till barnets ålder för att en gärningsperson ska kunna dömas. I motiven konstaterades att den dittillsvarande ordningen, enligt förarbetsuttalanden, hade varit att bestämmelsen skulle tillämpas med stor försiktighet och att det för ansvar skulle krävas en tämligen hög grad av oaktsamhet. Enligt regeringen fanns det skäl att frångå den restriktivitet som de nämnda förarbetsuttalandena gav uttryck för. Ett allmänt oaktsamhetsansvar som omfattar såväl medveten som omedveten oaktsamhet skulle gälla. Avsikten var också att mindre avseende skulle fästas vid barnets kroppsutveckling än vad som skett före lagändringen.

Vår utvärdering av hur straffansvaret för oaktsamhet avseende ålder vid sexuella kränkningar fungerar skulle, enligt direktiven för utredningen, ta sikte på frågan om den nyss nämnda lagändringen har fått avsedd effekt.

Som grund för utvärderingen har vi samlat in och gått igenom domar från hovrätter och tingsrätter där bestämmelsen i 6 kap. 13 §, i dess lydelse fr.o.m. den 1 juli 2018, har åberopats och tillämpats under perioden januari 2019–juni 2022.

Vår utvärdering visar sammantaget att domstolarnas tillämpning av 6 kap. 13 § sedan lagändringen har förändrats på ett sätt som har stärkt barns straffrättsliga skydd mot sexuella kränkningar vid oaktsamhet hos gärningspersonen i fråga om barnets ålder. Utfallen är mer enhetliga och domstolarna utgår inte längre från att det krävs någon kvalificerad form av oaktsamhet. Domstolarna lägger också mindre vikt vid barnets kroppsutveckling och gör en mera allsidig oaktsamhetsbedömning än tidigare. Vår bedömning är alltså att den nämnda lagändringen har fått avsedd effekt och att regleringen i 6 kap. 13 § är ändamålsenlig.

Det straffbara området för våldtäkt mot barn och sexuell övergrepp mot barn bör utvidgas

Skyddet för barn i åldern 15–17 år bör stärkas

Gällande sexuella handlingar med barn i åldern 15–17 år har vi funnit att det finns fall som inte träffas av bestämmelserna i 6 kap. brottsbalken men där det finns ett tydligt inslag av utnyttjande av barnet. I övriga nordiska länder finns det straffbestämmelser som kan tillämpas i vissa sådana situationer.

När det hos ett barn finns en sårbarhet på grund av exempelvis psykisk ohälsa kan barnets förmåga att värna sin sexuella integritet bli begränsad. Genomförande av sexuella handlingar med barn i sådana situationer kan utgöra en kränkning av barnet, även om barnet har uppnått åldern för sexuell självbestämmande. På samma sätt förhåller det sig om den andra personen har ett särskilt inflytande över barnet och det således finns en bristande balans i maktförhållandet mellan parterna. Vi bedömer att det straffrättsliga skyddet för barn i åldern 15–17 år behöver stärkas i fråga om fall av det nu beskrivna slaget.

Ett tillägg bör göras i 6 kap. 4 § brottsbalken

Vi föreslår att bestämmelsen i 6 kap. 4 § brottsbalken om *våldtäkt mot barn* utvidgas till att avse även gärningar där någon utnyttjar att ett barn under 18 år på grund av psykisk ohälsa, funktionsnedsättning, missbruk, gärningspersonens auktoritet eller annars med hänsyn till omständigheterna har en nedsatt förmåga att värna sin sexuella integritet. Utvidgningen görs genom att det andra stycket delas in i två punkter där den andra punkten utgör ett tillägg i förhållande till den nuvarande regleringen.

Kravet på *utnyttjande* innebär att nedsättningen av förmågan att värna den sexuella integriteten ska ha bidragit till barnets deltagande i den sexuella handlingen, dvs. att det finns ett orsakssamband mellan bristen i förmågan och deltagandet. Vi har dock även presenterat ett alternativt förslag, som inte följer av vårt ställningstagande, där det inte uppställs något krav på sådant orsakssamband.

Den föreslagna ändringen innebär att paragrafens första stycke även gäller för sådana fall som den nya punkten avser. Den nya punkten är dock subsidiär till bestämmelsen om *våldtäkt* i 6 kap. 1 §.

Om målsäganden har varit under 15 år, och gärningspersonen haft uppsåt till eller varit oaktsam inför det förhållandet, tillämpas 4 § redan med hänsyn till barnets ålder (första stycket). Det första stycket, vilket föreslås vara oförändrat, har på så sätt företräde framför det andra stycket. Om gärningspersonen i ett sådant fall inte haft uppsåt eller varit oaktsam till att det varit fråga om ett barn under 15 år, men det däremot finns sådan subjektiv täckning till att offret varit under 18 år, kan emellertid gärningen bedömas enligt den nya andra punkten i andra stycket.

Den utvidgning av straffansvaret som vi föreslår får betydelse även för tillämpningsområdet för straffbestämmelsen om *sexuellt utnyttjande av barn* i 6 kap. 5 §. Exempelvis om barnet snart ska fylla 18 år och dess förmåga att värna sin sexuella integritet endast är nedsatt i mindre mån skulle 5 § kunna tillämpas. Däremot omfattar ansvarsfrihetsregeln i

6 kap. 14 § – som gäller gärningar mot barn under 15 år – inte brott enligt den nya punkten i 4 § andra stycket.

Om det är fråga om en annan sexuell handling än som avses i 6 kap. 4 § – dvs. en sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar inte är att jämställa med ett vaginalt, analt eller oralt samlag – bedöms brott enligt den nya punkten i andra stycket i stället som *sexuellt övergrepp mot barn* eller *grovt sexuellt övergrepp mot barn* enligt 6 § samma kapitel.

Regleringen i 6 kap. 9 § brottsbalken bör behållas men subsidiaritetsklausulen bör tas bort

Vi har funnit att bestämmelsen i 6 kap. 9 § brottsbalken om *utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling* bör behållas men att subsidiaritetsklausulen i bestämmelsen bör tas bort. Vid utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling kommer i och för sig den nya reglering som vi föreslår i 4 § ofta kunna tillämpas, vilket enligt vår uppfattning också är en önskvärd effekt. Förändringen innebär att straffansvaret bättre kommer att återspegla brottets allvar i dessa fall. Andra fall där någon har förmått ett barn att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling – men där det inte är bevisat att en nedsatt förmåga att värna den sexuella integriteten har förelegat och utnyttjats – bör emellertid även fortsättningsvis bestraffas enligt 9 § om barnet har deltagit i den sexuella handlingen frivilligt. Även om det också i dessa fall är fråga om ett utnyttjande av barnet är det enligt vår uppfattning inte proportionerligt att en sådan gärning hänförs till en bestämmelse där minimistrafvet för brott av normalgraden är tre års fängelse (4 § första stycket). Det kan nämnas att också i övriga nordiska länder regleras brott som motsvarar *utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling* i separata bestämmelser som har lägre straffskalor jämfört med vad som gäller för *våldtäkt mot barn*.

Genom att subsidiaritetsklausulen i 9 § tas bort blir det möjligt att döma i konkurrens för *utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling* och något annat sexualbrott. Enligt vårt förslag ska alltså uttrycket ”i annat fall än som avses förut i detta kapitel” strykas från 9 §. En önskvärd följd av en sådan förändring är att straffansvaret enligt den bestämmelsen även i praktiken kan omfatta fall där den sexuella handling som barnet har förmåtts att företa eller tåla har utförts på distans, dvs. utan att någon fysisk kontakt har förekommit mellan barnet och den andra personen (jfr 8 §).

Det straffbara området för köp av sexuell tjänst och koppleri bör utvidgas och brottsbeteckningen köp av sexuell tjänst bör ändras till köp av sexuell handling

6 kap. 11 och 12 §§ brottsbalken bör utvidgas till att omfatta sexuella tjänster som utförs på distans

För att någon ska kunna dömas för *köp av sexuell tjänst* enligt 6 kap. 11 § brottsbalken förutsätts det i nuläget att det har förekommit någon fysisk kontakt mellan den som utför och den som köper den sexuella tjänsten. Detsamma gäller för att någon ska kunna dömas för *koppleri* enligt 12 § samma kapitel. Vi har dock funnit att straffansvaret enligt de nämnda bestämmelserna bör utvidgas så att det inte längre krävs någon sådan

fysisk kontakt eller ens att den som utför och den som köper en sexuell tjänst befinner sig i samma rum. Regleringen bör alltså ändras så att den även omfattar sexuella tjänster som utförs på distans.

11 § bör avse den som förmår en person att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling i huvudsakligt syfte att den ska visas för gärningspersonen

Vi har funnit att det utvidgade straffansvaret för köp av sexuella tjänster som utförs på distans bör begränsas till fall där gärningspersonens agerande leder till att en sexuell handling mot ersättning utförs och där ersättningen varit en förutsättning för den andra personens utförande av eller deltagande i en sexuell handling. En *sexuell handling* kan exempelvis bestå i att någon onanerar på sig själv. Att någon visar sig naken eller utför så kallad striptease innebär dock inte i sig att en sexuell handling utförs. Det nyss nämnda kravet på orsakssamband bör uttryckas så att gärningspersonen ska ha *förmått* den andra personen att *mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling*.

Vidare bör det utvidgade straffansvaret enligt 11 § endast avse sådana fall där *det huvudsakliga syftet* har varit att *den sexuella handlingen ska visas för gärningspersonen*. Det bör inte spela någon roll om förevisningen är avsedd att ske i realtid eller i efterhand, utan det avgörande bör vara att ersättningen varit en förutsättning för att den sexuella handlingen skulle äga rum och att ersättningen i sin tur lämnats eller utlovats i huvudsakligt syfte att gärningspersonen skulle få ta del av den sexuella handlingen visuellt.

Det är svårt att dra en skarp gräns mellan å ena sidan sexuella tjänster som utförs utan någon fysisk kontakt med köparen och å andra sidan handlingar kopplade till laglig pornografi. Samtidigt måste en gränsdragning göras i detta sammanhang eftersom vårt uppdrag inte inkluderar att överväga något generellt förbud mot produktion eller köp av pornografi.

Att någon köper och tar del av pornografi utan att påverka dess innehåll faller utanför den föreslagna utvidgningen av 11 § eftersom köparen i en sådan situation inte har *förmått* den andra personen att i det enskilda fallet företa eller tåla en sexuell handling mot ersättning. Om den sexuella handlingen emellertid har föregåtts av kontakt mellan den som tar del av och den som utför handlingen, antingen i förväg eller under en liveshow, skulle dock det nämnda kravet på orsakssamband kunna vara uppfyllt. Att materialet även visas för någon annan än gärningspersonen – exempelvis genom att flera personer får tillgång till samma liveshow – bör inte i sig utsluta straffansvar.

Sådan verksamhet som kan beskrivas som produktion av ”traditionell” pornografi kommer i allmänhet inte att omfattas av det utvidgade straffansvaret enligt 11 §. Om någon avlönar en annan person för att delta i sådan produktion är inte huvudsyftet att en sexuell handling ska visas för den förstnämnda personen, utan att skapa en skildring som på något sätt ska tillhandahållas allmänheten. Vad som faktiskt har varit huvudsyftet får bedömas i varje enskilt fall och det avgörande bör inte vara hur verksamheten benämns.

12 § bör ändras som en följd av utvidgningen av 11 §

Den som främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att en person förmås att mot ersättning företa eller tåla sexuella handlingar på det sätt som

avses i den föreslagna lydelsen av 11 § bör kunna dömas för *koppleri* enligt 12 §. Såvitt avser distansfall kan det exempelvis gälla den som tillhandahåller eller administrerar en webbplats som underlättar för personer att komma i kontakt med någon som på beställning utför sexuella handlingar mot ersättning i form av så kallade *camshows*. Det kan också handla om att någon mera direkt anlitar en annan person för att utföra föreställningar – som inkluderar sexuella handlingar – på beställning av en tredje part. Sådana föreställningar kan utföras antingen digitalt eller på exempelvis en strippklubb.

Som framgår nedan innebär vårt förslag också en viss utvidgning av 11 § när det gäller köp av fysiskt sex, på så sätt att även sexköp inom ramen för mera stadigvarande relationer kommer att omfattas av straffansvar. Också i den delen bör motsvarande utvidgning göras av 12 §.

Utvidgningen kommer inte inkräkta på yttrandefriheten enligt yttrandefrihetsgrundlagen (YGL)

Den utvidgning som vi föreslår av 6 kap. 11 och 12 §§ brottsbalken kommer enligt vår bedömning inte inkräkta på yttrandefriheten enligt YGL.

Genom att ansöka om och få ett utgivningsbevis kan den som publicerar sexuellt material på internet göra så att den verksamheten omfattas av YGL:s formella tillämpningsområde, under förutsättning att verksamheten vänder sig till allmänheten och övriga krav i 1 kap. 5 § YGL är uppfyllda. I sådana fall har personen en rätt enligt YGL att anskaffa uppgifter i syfte att de ska publiceras (1 kap. 10 § andra stycket YGL). Denna *anskaffarfrihet* är emellertid begränsad bl.a. på så sätt att YGL inte hindrar att det i lag meddelas föreskrifter om ansvar och ersättningskyldighet som avser *det sätt på vilket en uppgift har anskaffats* (1 kap. 12 § 6 TF och 1 kap. 18 § YGL). Anskaffaren kan alltså utan hinder av YGL ställas till svars för de *metoder* han eller hon använder, om dessa är olagliga.

Vårt förslag om en utvidgning av det straffbara området enligt 6 kap. 11 och 12 §§ brottsbalken tar inte sikte på något bildinnehåll som sådant, utan avser handlingar som består i att förmå en annan person till en sexuell handling mot ersättning respektive en tredje parts främjande eller ekonomiskt utnyttjande av att någon på det sättet förmår annan till sexuella handlingar. Enligt vår uppfattning finns det inget hinder enligt YGL mot att genom vanlig lag straffbelägga sådant agerande, även om den sexuella handlingen skulle skildras och förmedlas genom ett grundlagsskyddat medium. I praktiken torde dessutom de fall som träffas av det utvidgade straffansvaret vara sådana att YGL inte ens är formellt tillämplig eftersom det i de fallen inte är fråga om ett tillhandahållande *till allmänheten* (jfr 1 kap. 3–5 §§ YGL).

11 § bör också i övrigt ändras så den avser sexuell handling mot ersättning i visst syfte i stället för tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning

Sådana fall av sexköp med fysisk kontakt som omfattas av uttrycket *tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning* enligt den nuvarande 11 § bör givetvis även i fortsättningen träffas av straffansvar. Enligt vår uppfattning finns det dock anledning att byta ut det något oklara och föråldrade uttrycket *sexuell förbindelse mot sexuell handling*.

I likhet med vad vi föreslår gällande sexuella handlingar som utförs på distans måste det för straffansvar krävas att ersättningen varit en förutsättning för den andra personens utförande av eller deltagande i en sexuell handling. Kravet på orsakssamband bör även när det gäller fall av fysisk kontakt uttryckas så att gärningspersonen ska ha *förmått* den andra personen att *mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling*. Detta innebär inte någon inskränkning av det straffbara området i förhållande till den nuvarande regleringen.

Eftersom det som kan beskrivas som produktion av ”traditionell” pornografi inte är avsett att omfattas av 11 § har vi funnit att det straffbara området bör begränsas till fall där det *huvudsakliga syftet* varit att *gärningspersonen ska delta i den sexuella handlingen*.

Vad som har varit det huvudsakliga syftet får bedömas från fall till fall. I den situationen att en pornografiproducent själv är delaktig i sexuella handlingar inom ramen för sin egen produktion skulle det huvudsakliga syftet i stället kunna vara att skapa en skildring som ska tillhandahållas allmänheten. I övrigt bör dock den som förmår någon att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling som gärningspersonen själv deltar i normalt sett inte kunna undgå straffansvar med hänvisning till att handlingen dokumenterats och att syftet därför varit att ”producera pornografi”. I konsekvens med detta bör det i allmänhet inte heller gå att undgå ansvar för *koppleri* genom att hänvisa till att en betalning från någon som har deltagit i en sexuell handling har avsett skildringen av den sexuella handlingen och inte deltagandet i sig.

I förhållande till vad som gäller enligt nuvarande 11 § innebär vårt förslag en utvidgning av det straffbara området i och med att det inte är begränsat till *tillfälliga* sexuella förbindelser/handlingar. Detta är enligt vår mening också önskvärt och det gäller oberoende av om den sexuella handlingen utförs på distans eller inte. Enligt vår uppfattning behövs det ett straffrättsligt skydd även för den som deltar i sexuella handlingar mot ersättning inom ramen för en mer eller mindre stadigvarande relation. Det gäller särskilt i fråga om fall som kan beskrivas som så kallad *sugardejting*. På sugardejtingsidor beskrivs konceptet ofta just så att det handlar om att bygga *relationer* snarare än att utbyta tjänster. Sugardejting kan inrymma såväl rena sexköp som längre relationer som innefattar mer än sexuella handlingar eller inga sexuella handlingar alls. Om det i ett enskilt fall kan visas att någon har förmått en annan person att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling i sådant syfte som avses i den föreslagna regleringen bör det, enligt vår uppfattning, inte ha någon betydelse att parterna kan sägas ha en stadigvarande relation. Det avgörande bör alltså inte vara hur parternas förhållande ser ut i övrigt, utan om ersättningen har varit en förutsättning för den andra personens deltagande i den sexuella handlingen.

Vi föreslår också att brottsbeteckningen *köp av sexuell tjänst* i 11 § ändras till *köp av sexuell handling*.

Koppleribrottet bör inte undantas från kravet på dubbel straffbarhet i 2 kap. 5 § brottsbalken

Vi har behandlat frågan om koppleri bör undantas från kravet på dubbel straffbarhet för domsrätt och kommit fram till att något sådant undantag inte bör införas.

Personer som står bakom webbplatser där sexuella handlingar mot ersättning förmedlas (så kallade *eskortsidor*) kan göra sig skyldiga till *koppleri* enligt 6 kap. 12 § brottsbalken. Med den utvidgning av koppleri-bestämmelsen som vi föreslår kommer det straffbara området även omfatta förmedling av sådana sexuella handlingar som utförs på distans, t.ex. via webbkamera. För att gärningen ska kunna lagföras i Sverige krävs det emellertid också att svensk domstol har behörighet att döma över brottet.

Om ett koppleribrott består i att tillhandahålla eller administrera en webbplats och detta sker från utlandet är brottet begånget *utanför Sverige*. I sådana fall uppstår frågan om svensk domstol är behörig enligt 2 kap. 3 § brottsbalken.

Koppleribrott som begås utomlands skulle kunna knytas till Sverige genom gärningspersonens koppling till landet (3 § 2) eller genom att brottet riktar sig mot en svensk medborgare eller någon som har hemvist i Sverige, dvs. mot ett svensk enskilt intresse (3 § 3). Vid sådana anknytningsmoment är utgångspunkten att svensk domstol är behörig endast om gärningen är straffbar även enligt lagen på gärningssorten (5 § första stycket). Här finns alltså ett krav på att *dubbel straffbarhet* föreligger.

Vid bedömningen att koppleri inte bör undantas från kravet på dubbel straffbarhet har vi beaktat att det inte finns någon internationell, eller ens europeisk, samsyn gällande kriminalisering av koppleri. Ett svenskt undantag från kravet på dubbel straffbarhet skulle därför utgöra ett stort ingrepp i många andra staters inre angelägenheter. Vi har också beaktat risken att utomlands bosatta individer som inte har någon personlig anknytning till Sverige är omedvetna om att verksamhet med eskortsidor eller liknande är straffbart som koppleri här. Vidare har vi noterat att svårigheterna att utreda brottet och genomföra en rättegång kan antas bli mycket stora när gärningen har begåtts i ett land där koppleri inte är straffbart. Även om kravet på dubbel straffbarhet skulle tas bort i fråga om svenska domstolars behörighet finns det alltså en uppenbar risk att det inte får någon större betydelse i praktiken.

När det gäller personer som från Sverige lägger ut annonser avseende andras sexuella tjänster på webbplatser rör det sig om koppleribrott begångna *i Sverige*. Gällande de brotten aktualiseras alltså inte frågan om dubbel straffbarhet för domsrätt, även om webbplatserna som sådana drivs från utlandet.

Brottsbeteckningarna barnpornografibrott och grovt barnpornografibrott bör inte ändras

Vår bedömning är att det inte finns tillräckliga skäl att ändra brottsbeteckningarna *barnpornografibrott* och *grovt barnpornografibrott*.

Det har från många olika håll framförts att ordet *pornografi* kan associeras med lagliga bilder på vuxna personer som deltagit frivilligt i framställningen och att brottsbeteckningen *barnpornografibrott* därför kan missförstås som att barnet medverkat frivilligt. Enligt vår uppfattning bör dock gärningar som utgör barnpornografibrott knappast kunna förväxlas med hantering av laglig pornografi som avser vuxna personer. Vi kan därför inte se att det finns anledning att av praktiska skäl byta ut brottsbeteckningen. En annan sak är att det kan finnas symboliska skäl för en sådan lagändring och ur ett principiellt

perspektiv går det inte att bortse från den kritik som har framförts mot användningen av begreppet barnpornografi. Som har noterats i ett tidigare lagstiftningsärende är det emellertid svårt att hitta en lämplig ny brottsbeteckning som bidrar till önskvärd tydlighet och indikerar brottets allvar. Beteckningen barnpornografibrott har fördelen att den rent språkligt omfattar många olika slags bilder och alla tänkbara befattningar med bilderna. Ordet *barnpornografi* i svenskt språkbruk är dessutom ett mycket negativt laddat ord och barnpornografibrott har ett starkt stigma kopplat till sig. Det är därför inte givet att en ändring av brottsbeteckningen skulle förtydliga allvaret i brotten. Snarare finns det en risk att effekten blir den motsatta eftersom andra tänkbara begrepp inte på samma sätt fångar brottets allvar.

Även om vi alltså har kommit fram till att brottsbeteckningarna barnpornografibrott och grovt barnpornografibrott inte bör ändras har vi behandlat frågan om hur regleringen skulle kunna utformas om en ändring anses påkallad. I det avseendet har vi lämnat ett alternativt förslag som inte följer av vårt ställningstagande. Det förslaget innebär att brotten benämns *sexuell exploatering av barn i bild* och *grov sexuell exploatering av barn i bild*. Vad som kan sägas vara problematiskt med en sådan beteckning är att den, i likhet med begreppet barnpornografibrott, inte tydliggör att vissa gärningar avser dokumenterade sexuella övergrepp mot barn, vilket enligt direktiven för vår utredning skulle vara syftet med att ändra beteckningen. Såvitt vi kan se är det dock inte praktiskt möjligt att hitta en brottsbeteckning som tydliggör det nämnda förhållandet samtidigt som den inte exkluderar material som inte avser ett bakomliggande sexualbrott. Vårt alternativa förslag är dock utformat så att beskrivningen av brottet samtidigt ändras på ett sätt som gör att i vart fall den tydliggör att vissa gärningar avser dokumenterade sexualbrott mot barn. Enligt det alternativa förslaget ändras bestämmelsen i 16 kap. 10 a § brottsbalken på så sätt att uttrycket ”Den som [...] skildrar barn i pornografisk bild” i den inledande meningen ersätts av ”Den som [...] i bild skildrar sexualbrott mot barn eller på annat sätt skildrar barn i sexuell bild”.

Att överväga en uppdelning av straffbestämmelsen på så sätt att en brottstyp omfattar bilder som visar ett sexualbrott och den andra typen bilder som inte visar ett sådant brott har inte omfattats av vårt uppdrag. Vårt uppdrag har inte heller omfattat att överväga om regleringen av barnpornografibrott bör utvidgas till att omfatta alla bilder av fullt pubertetsutvecklade personer under 18 år, oavsett om åldern framgår av bilden och omständigheterna kring den (jfr 16 kap. 10 a § tredje stycket) eller om det bör ske någon förändring av bestämmelsen i 16 kap. 10 a § fjärde stycket som gäller ansvar vid oaktsamhet beträffande omständigheten att den som skildras är under 18 år.

Motiv med avseende på kön bör läggas till i straffskärpningsbestämmelsen i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken

Vi har funnit att det finns anledning att se särskilt allvarligt på brott där ett motiv har varit att kränka en person eller grupp på grund av könstillhörighet. Vi föreslår därför att *kön* läggs till som ny grund i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken som gäller straffskärpning vid hatbrottsmotiv. Bakgrunden till vårt ställningstagande är den ökade förekomsten av sexualiserad hatretorik som i synnerhet

kvinnor utsätts för och som utgör ett hot mot det demokratiska samtalet och samhället i stort.

Med *kön* menar vi den juridiska aspekten av kön, dvs. det kön som är registrerat för offret, vilket kan vara antingen man eller kvinna. Eftersom det är gärningspersonens *motiv* som är det avgörande kan dock även fall där gärningspersonen har agerat utifrån ett felaktigt antagande om någons registrerade kön omfattas av den nya straffskärpningsgrunden.

Motivet att kränka på grund av kön behöver inte ha varit det enda eller ens det huvudsakliga motivet. Den föreslagna straffskärpningsgrunden bör däremot inte kunna tillämpas endast av det skälet att ett brott har begåtts mot en person av ett visst kön. Det betyder exempelvis att sådana förhållanden som att en man har utsatt en kvinna för vålds- eller sexualbrott inte i sig bör utgöra grund för straffskärpnings enligt bestämmelsen.

Begreppet könsöverskridande identitet eller uttryck i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken bör ersättas med könsidentitet eller könsuttryck

Vi har funnit att begreppet *könsöverskridande identitet eller uttryck* i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken bör ersättas med *könsidentitet eller könsuttryck*. Den del av straffskärpningsbestämmelsen som gäller motiv med avseende på könsöverskridande identitet eller uttryck är avsedd att skydda främst den grupp som ibland kallas transpersoner. Redan innan begreppet infördes i bestämmelsen hade det kritiserats på grund av att det utgår från ett avvikarperspektiv, dvs. att det utgår från en uppfattning om normen och pekar ut dem som inte följer denna. På grund av risken för gränsdragningssvårigheter i förhållande till *kön*, som i det skedet inte skulle omfattas av straffskärpningsregeln, utformades dock bestämmelsen ändå på så sätt att *könsöverskridande identitet eller uttryck* användes.

Vid bedömningen att begreppet bör ersättas med *könsidentitet eller könsuttryck* har vi beaktat att det föreslagna införandet av en ny straffskärpningsgrund för motiv med avseende på *kön* kommer minska behovet av att i rättstillämpningen tydligt skilja mellan å ena sidan motiv med avseende på någons könsidentitet eller könsuttryck och å andra sidan motiv med avseende på någons registrerade kön. Oavsett vilken aspekt av kön i vidare mening som ett hatmotiv grundar sig i kommer motivet att vara en försvårande omständighet som ska beaktas särskilt vid bedömningen av brottets straffvärde. Vi har också beaktat den kritik som termen *könsöverskridande identitet eller uttryck* har mött under lång tid samt att uttrycket skiljer sig från hur de övriga straffskärpningsgrunderna i 29 kap. 2 § 7 har formulerats. Vidare är begreppet *könsidentitet eller könsuttryck* ett uttryck som används i flera internationella instrument när det gäller skydd för transpersoner. Det är dessutom den termen som används i de danska och norska straffskärpningsbestämmelserna gällande transfobiska hatmotiv. Vid en samlad bedömning av olika skäl för respektive mot att ändra begreppet i 29 kap. 2 § 7 har vi funnit att skälen för en sådan lagändring väger tyngst.

Bestämmelserna om grovt bedrägeri och grov olovlig befattning med betalningsverktyg bör ges ytterligare kvalifikationsgrunder

Vi föreslår att bestämmelsen om *grovt bedrägeri* i 9 kap. 3 § brottsbalken kompletteras med två nya kvalifikationsgrunder som avser gärningar som *ingått i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt* respektive fall där *gärningspersonen på ett hänsynslöst sätt har utnyttjat offrets skyddslösa eller utsatta ställning*. Den sistnämnda kvalifikationsgrunden föreslås också läggas till i bestämmelsen om *olovlig befattning med betalningsverktyg* i 3 c § samma kapitel.

Straffskärpningsregeln i 29 kap. 2 § 3 är avsedd att ge äldre och andra särskilt utsatta ett förstärkt straffrättsligt skydd. Vi har funnit att detta i praktiken också får genomslag i domstolarnas avgöranden. Mot den bakgrunden ser vi inte något behov av att ändra i den bestämmelsen och inte heller att införa någon ny straffskärpningsgrund som gäller brott mot äldre eller andra särskilt utsatta.

När det gäller bedrägeribrottslighet kan dock äldre och funktionsnedsatta personer ofta vara särskilt sårbara. Bedrägerier mot äldre har också ökat kraftigt den senaste tiden och begås ofta systematiskt av organiserade ligor. Dessutom är bedrägerier en stor och viktig inkomstkälla för många kriminella nätverk. Vi har därför funnit att det straffrättsliga skyddet behöver förstärkas på bedrägeriområdet. Ett genomförande av förslaget bör leda till att fler sådana brott rubriceras som grova samt i vissa fall att andra försvårande omständigheter, som i sig är tillräckliga för att kvalificera brottet som grovt, får ökat genomslag vid bedömningen av straffvärdet för det grova brottet.

Med *skyddslös* eller *utsatt ställning* menar vi att offret har en nedsatt förmåga att försvara sig. Så kan vara fallet exempelvis när brott begås mot en äldre person eller en person med funktionsnedsättning. Kravet på *hänsynslöst utnyttjande* innebär att det ska finnas ett orsakssamband mellan utförandet av gärningen och offrets skyddslöshet eller utsatthet, vilket gör gärningen särskilt klandervärd.

Brottslighet som har utövats i *organiserad form* tar sikte på gärningar som har begåtts inom ramen för en struktur där flera personer samverkat under en inte helt obetydlig tidsperiod för att begå brott. Med brottslighet som *utövats systematiskt* avses brottslighet där ett visst tillvägagångssätt upprepat ett flertal gånger av antingen en ensam gärningsperson eller av flera personer i samförstånd samt att det därutöver finns något ytterligare moment, exempelvis att brotten följt en brottsplan, föregåtts av noggranna förberedelser eller utförts på ett förslaget sätt. Enligt vår uppfattning finns det skäl att förtydliga att organisationen och/eller systematiken vid bedrägerier särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt. I bestämmelsen om *grov olovlig befattning med betalningsverktyg* finns redan en sådan kvalifikationsgrund.

Konsekvenser av utredningens förslag

De som främst berörs av våra förslag är personer som misstänks, åtalas och döms respektive utsätts för sådana brott som förslagen avser, myndigheterna

inom rättsväsendet samt försvarsadvokater och målsägandebiträden. Även Statens institutionsstyrelse (SiS) samt socialtjänsten vid kommunerna kan påverkas av förslagen.

Sammantaget kan våra förslag antas leda till en årlig kostnadsökning för Kriminalvården på cirka 245 miljoner kronor, för staten avseende rättsliga biträden på cirka 24 miljoner kronor och för domstolarnas handläggning av mål på cirka 10 miljoner kronor. Förslagen kan inte genomföras utan att ekonomiska tillskott tillförs Kriminalvården, anslaget ”Rättsliga biträden m.m.” samt Sveriges Domstolar. Tillskotten bör finansieras genom ökade anslag motsvarande de nyss angivna beloppen. Kostnadsökningarna för Åklagarmyndigheten, Polismyndigheten och Brottsoffermyndigheten bedöms, i vart fall på kort sikt, rymmas inom befintliga anslag. För att avgöra de myndigheternas förmåga att hantera kostnaderna på längre sikt är det dock lämpligt att konsekvenserna följs upp och utvärderas när den nya lagstiftningen har varit i kraft en tid. Kostnadsökningarna för rättsväsendets myndigheter i övrigt samt för SiS och kommunerna bedöms inte vara större än att de kan hanteras inom ramen för befintliga anslag.

Våra förslag kan antas få positiva effekter när det gäller brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet. Flera av förslagen kan också antas få positiva effekter för att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män och mellan andra personer i samhället. Därtill kan vissa förslag antas få positiva effekter för säkerställande av barnets rättigheter i enlighet med barnkonventionen samt av funktionsnedsattas rättigheter i enlighet med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Ikraftträdande m.m.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2025. Några särskilda övergångsbestämmelser behövs inte. Det finns behov av speciella informationsinsatser i samband med att lagändringarna träder i kraft.

Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 6 kap. 4, 6, 9, 11, 12 och 15 §§, 9 kap. 3 och 3 c §§ samt 29 kap. 2 § brottsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

4 §

Den som, med ett barn under femton år, genomför ett vaginalt, analt eller oralt samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt mot barn till fängelse i lägst tre och högst sex år. Detsamma gäller den som på ett otillbörligt sätt förmår barnet att företa eller tåla en sådan handling.

Första stycket gäller även den som begår en gärning som avses där mot ett barn som fyllt femton men inte arton år och som är avkomling till gärningsmannen eller står under fostran av eller har ett liknande förhållande till gärningsmannen, eller för vars vård eller tillsyn gärningsmannen ska svara på grund av en myndighets beslut.

Första stycket gäller även den som begår en gärning som avses där

1. mot ett barn som fyllt femton men inte arton år och som är avkomling till gärningsmannen eller står under fostran av eller har ett liknande förhållande till gärningsmannen, eller för vars vård eller tillsyn gärningsmannen ska svara på grund av en myndighets beslut, eller,

2. om gärningsmannen, i annat fall än som avses i första punkten eller 1 §, utnyttjar att ett barn under arton år på grund av psykisk ohälsa, funktionsnedsättning, missbruk, gärningsmannens auktoritet eller annars med hänsyn till omständigheterna har en nedsatt förmåga att värna sin sexuella integritet.

Om ett brott som avses i första eller andra stycket är grovt, döms för grov våldtäkt mot barn till fängelse i lägst fem och högst tio år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen har använt våld eller hot om brottslig gärning eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

6 §

Den som, med ett barn under femton år eller med ett barn som fyllt femton men inte arton år och som gärningsmannen står i ett

Den som, med ett barn under femton år, eller med ett barn under arton år och där omständigheterna är sådana som avses i 4 § andra

sådant förhållande till som avses i 4 § andra stycket, genomför en annan sexuell handling än som avses i 4 och 5 §§, döms för sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i lägst sex månader och högst två år. Detsamma gäller den som på ett otillbörligt sätt förmår barnet att företa eller tåla en sådan handling.

Om brottet är mindre grovt, döms till fängelse i högst ett år.

Om brottet är grovt, döms för grovt sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i lägst ett år och sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen är närstående till barnet eller i övrigt utnyttjat sin ställning eller missbrukat ett särskilt förtroende eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om brottet med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av barnet.

9 §

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, förmår ett barn som inte fyllt arton år att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling, döms för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år.

Om brottet är mindre grovt, döms till fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i första och andra styckena gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan.

11 §

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning, döms för köp av sexuell tjänst till fängelse i högst ett år.

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, förmår en person att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling i huvudsakligt syfte att gärningsmannen ska delta i handlingen eller att handlingen ska visas för gärningsmannen, döms för köp av sexuell handling till fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i första stycket gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan.

12 §

Den som främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att en person har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning, döms

Den som främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att en person förmås att mot ersättning företa eller tåla sexuella

för koppleri till fängelse i högst fyra år.

Om en person som med nyttjanderätt har upplåtit en lägenhet får veta att lägenheten helt eller till väsentlig del används för tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning och inte gör vad som skäligen kan begäras för att få upplåtelsen att upphöra, ska han eller hon, om verksamheten fortsätter eller återupptas i lägenheten, anses ha främjat verksamheten och dömas till ansvar enligt första stycket.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för grovt koppleri till fängelse i lägst två och högst tio år. Vid bedömning av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om brottet avsett en verksamhet som bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av annan som sägs i första stycket gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan.

15 §

För försök till våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt övergrepp, grovt sexuellt övergrepp, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, utnyttjande av barn för sexuell posering, grovt utnyttjande av barn för sexuell posering, utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling, köp av sexuell tjänst, koppleri och grovt koppleri döms det till ansvar enligt 23 kap.

För försök till våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt övergrepp, grovt sexuellt övergrepp, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, utnyttjande av barn för sexuell posering, grovt utnyttjande av barn för sexuell posering, utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling, koppleri och grovt koppleri döms det till ansvar enligt 23 kap.

Detsamma gäller för förberedelse till koppleri samt för förberedelse och stämpling till och underlåtenhet att avslöja eller förhindra våldtäkt, grov våldtäkt, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, grovt utnyttjande av barn för sexuell posering och grovt koppleri.

9 kap.

3 §

Är brott som avses i 1 § att anse som grovt, döms för grovt bedrägeri till fängelse i lägst sex månader och högst sex år.

Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen har missbrukat allmänt förtroende eller använt urkund eller annat vars brukande är

Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om 1. gärningsmannen har missbrukat allmänt förtroende eller använt urkund eller annat vars

straffbart enligt 14 eller 15 kap. eller vilseledande bokföring eller om gärningen annars varit av särskilt farlig art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

brukande är straffbart enligt 14 eller 15 kap. eller vilseledande bokföring,

2. *gärningen har* avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada,

3. *gärningen har ingått i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt,*

4. *gärningsmannen på ett hänsynslöst sätt har utnyttjat offrets skyddslösa eller utsatta ställning, eller*

5. *gärningen på annat sätt har varit av särskilt farlig art.*

3 c §

Den som

1. olovligen införskaffar ett betalningsverktyg,

2. för bedräglig användning förvanskar ett betalningsverktyg eller framställer ett falskt betalningsverktyg, eller

3. använder ett olovligen införskaffat eller förvanskat eller falskt betalningsverktyg eller på annat sätt tar befattning med ett sådant betalningsverktyg

döms för olovlig befattning med betalningsverktyg till böter eller fängelse i högst två år.

Med betalningsverktyg avses skyddade verktyg, handlingar eller uppgifter som ger möjlighet att överföra pengar eller ett penningvärde.

Om ett brott som avses i första stycket är grovt, döms för grov olovlig befattning med betalningsverktyg till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen

1. har avsett betydande värde eller kunnat medföra synnerligen kännbar skada,

2. har ingått i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt, eller

3. annars har varit av särskilt farlig art.

Om ett brott som avses i första stycket är grovt, döms för grov olovlig befattning med betalningsverktyg till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om

1. *gärningen har* avsett betydande värde eller kunnat medföra synnerligen kännbar skada,

2. *gärningen har ingått i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt,*

3. *gärningsmannen på ett hänsynslöst sätt har utnyttjat offrets skyddslösa eller utsatta ställning, eller*

4. *gärningen på annat sätt har varit av särskilt farlig art.*

Det ska inte dömas till ansvar enligt denna paragraf om gärningen är belagd med samma eller strängare straff enligt någon annan bestämmelse i denna balk.

Som försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet ska, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas

1. om den tilltalade avsett att brottet skulle få allvarigare följder än det faktiskt fått,

2. om den tilltalade visat stor hänsynslöshet,

3. om den tilltalade utnyttjat ett numerärt överläge eller annars utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig,

4. om den tilltalade utnyttjat sin ställning eller i övrigt missbrukat ett särskilt förtroende,

5. om den tilltalade förmått någon annan att medverka till brottet genom tvång, svek eller missbruk av hans eller hennes ungdom, oförstånd eller beroende ställning,

6. om brottet utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt eller om brottet föregåtts av särskild planering,

7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck eller annan liknande omständighet,

7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, *kön*, *könsidentitet* eller *könsuttryck* eller annan liknande omständighet,

8. om brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person,

9. om brottet begåtts mot en person på grund av att han eller hon eller någon närstående innehaft ett uppdrag som förtroendevald i stat, kommun, region, Sametinget eller Europaparlamentet, eller

10. om ett motiv för brottet varit att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder, eller

11. om brottet begåtts mot en person på grund av att han eller hon eller någon närstående yrkesmässigt bedrivit nyhetsförmedling eller annan journalistik.

Förteckning över remissinstanserna

Efter remiss har yttrande över betänkandet lämnats av Attunda tingsrätt, Barnombudsmannen, Blekinge tingsrätt, Brottsförebyggande rådet, Brottsofferjouren, Brottsoffermyndigheten, Child X, Diskrimineringsombudsmannen, Domstolsverket, ECPAT Sverige, Ekobrottsmyndigheten, Folkhälsomyndigheten, Funktionsrätt Sverige, Göteborgs universitet (Nationella sekretariatet för genusforskning), Institutet för mänskliga rättigheter, Justitiekanslern, Jämställdhetsmyndigheten, Jönköpings tingsrätt, Kriminalvården, Linköpings universitet (Barnafrid – Nationellt kunskapscentrum), Lunds universitet (Juridiska fakulteten), Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF), Polismyndigheten, RFSL, RFSU, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Rädda Barnen, SPF Seniorerna, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Storasyster, Svea hovrätt, Sveriges advokatsamfund, Sveriges Domareförbund, Sveriges Kvinnoorganisationer, Talita, Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI), Unizon, Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid) och Åklagarmyndigheten.

Yttrande har också inkommit från Max Waltman, RFSL Ungdom, Riksförbundet FUB, Stiftelsen 1000 möjligheter och Stockholms tjejjour.

Riksdagens ombudsmän (JO) och Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) har avstått från att yttra sig.

Följande remissinstanser har inte inkommit med något yttrande: Barnens rätt i samhället (Bris), Fatta, Föreningen för transpersoner (FPES), Föreningen mot nätbedrägerier, Institutet för Juridik och Internet, Organisationerna mot kommersiell sexuell exploatering av barn (OKSE), Pensionärernas riksorganisation (PRO), Riksförbundet MÄN, Transsammans och World Childhood Foundation.